

Veera Juntunen

”EI TUNNE ENÄÄ SAMAKSI” –
RAJAVALVONTA MUUTTUVASSA MAAILMASSA

Maantieteen pro gradu -tutkielma

Turku 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta

Maantieteen ja geologian laitos

JUNTUNEN, VEERA: ”Ei tunne enää samaksi” – rajavalvonta muuttuvassa maailmassa

Pro gradu -tutkielma, 74 sivua, 3 liitesivua

30 op, maantiede

Toukokuu 2021

Maailma ei ole vakaa, vaan se on jatkuvassa muutoksessa. Pakolaisten ennakoimaton liikkuminen ja globaalien kriisien arvaamattomuus asettavat rajojen valvonnalle vaatimuksen nopeasta reagoinnista. Rajoja valvotaankin kasvavassa määrin teknologisilla valvontamenetelmillä ja ihmisten identifioinnissa käytetään biometrisia tunnistuslaitteita. Valtioiden välillä on myös erilaisia sopimuksia, joita noudatetaan. Globalisaation myötä valvonnan merkitys on alkanut kattaa yhä uudenlaisia osa-alueita. Valtioiden rajavalvonta on muuttunut ja kehittynyt vuosikymmenten aikana. Muutoksissa heijastuvat geopolitiikka ja kansainväliset suhteet.

Tässä tutkimuksessa selvitin, miten Suomen ja Venäjän välinen rajavalvonnan yhteistyö ja Suomen Rajavartiolaitoksen rajavartioiden työnkuva on muuttunut 1970-luvulta 2010-luvun lopulle tultaessa ja mitkä muutosten taustatekijät ovat. Tutkimuksessa selvitin myös, millaisia ominaispiirteitä Kainuun rajavartioston alueella on, ja miten piirteet vaikuttavat rajavartioiden työhön nykyään. Selvitin myös, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia haastateltavat liittävät rajavalvonnan tulevaisuuteen. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksästä puolistrukturoidusta haastattelusta. Haastateltavat olivat Rajavartiolaitoksen nykyisiä ja reservissä olevia työntekijöitä. Analysoin aineiston sisällönanalyysillä käyttäen apuna NVivo-ohjelmistoa. Tutkimusalueena on Kainuun rajavartioston alue, johon kuuluvat Kainuu ja Koillismaa, harvaanasutut ja vanhenevan väestön alueet.

Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö on muuttunut avoimemmaksi ja tiiviimmäksi tarkasteluajanjakson aikana. Teknologian avulla yhteistyö on nopeaa. Rajavalvonnan yhteistyön kehittyminen valtioiden välillä on mahdollistanut ylijärjestyksen rikollisuuden ja laittoman maahantulon paremman torjumisen. Rajavartioiden työnkuva on muuttunut Euroopan unioniin liittymisen, teknillistymisen ja teknologian kehityksen sekä rajavartioiden valtuuksien lisääntymisen seurauksena merkittävästi. Ilmaisineläköiden ja jälkikenttien ajasta on siirrytty miehittämättömien pienoiskopterien ja automatisaation aikaan.

Monet viranomaiset ovat poistuneet Suomen ja Venäjän välisen rajan läheisyydestä pohjoisilla raja-alueilla kauemmas kohti kuntakeskittymiä. Tämän vuoksi rajavartiijat hoitavatkin rajatulla alueella muiden viranomaisten tehtäviä tai ovat niissä avustamassa. Näitä tehtäviä ovat esimerkiksi ensivastetehtävät, kotirauhanhäirintätehtävät, sammutustehtävät ja liikenneonnettomuustilanteet. Tulevaisuuden rajavalvonnan mahdollisuuksia ovat teknologian kehityksen tarjoamat valvontakeinot, jotka mahdollistavat aukottoman valvonnan kaikissa sääolosuhteissa. Liikkuvuuden ennakoimattomuus, hybridiuhat ja henkilöstön riittämättömyys voivat puolestaan olla haasteita, joita rajavalvonta kohtaa tulevaisuudessa.

Tutkimuksessa selvisi, että mahdollisina koetut uhat muuttuvat jatkuvasti ja huomisen uhka voi olla asia, jota ei vielä osata kuvitella. Varautumisella ja valtioiden välisellä tiiviillä yhteistyöllä on kuitenkin mahdollista sopeutua jatkuvasti muuttuvan maailman haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

Asiasanat: rajavalvonta, ylijärjestyksen liikkuvuus, pakolaisuus, Suomi, Venäjä

UNIVERSITY OF TURKU
Faculty of Mathematics and Science
Department of Geography and Geology

JUNTUNEN, VEERA: "I do not recognize it anymore" – border control in a changing world

Master's thesis, 74 pp., 3 appendix pp.
30 ECTS, Geography
May 2021

The world is not stable, it is constantly changing. The unpredictable movement of refugees and the unpredictability of global crises require border control to respond quickly. Borders are monitored through technological surveillance methods, and biometric identification devices are used to identify people. There are also various agreements between states that are strictly followed. The importance of surveillance has begun to spread all over the society. State border control has long been common, but it has changed and evolved over the decades. The changes reflect geopolitics and international relations.

This research investigated, how cooperation on border management between Finland and Russia has changed from the 1970s to the 2010s, and which have been the factors behind these changes. The second question was, how the job description of border guards has changed from the 1970s to the 2010s, and which have been the factors behind these changes. The research also explored the characteristics of Kainuu and Koillismaa and explains how the characteristics affect the work of border guards today. The research also examined, which are the challenges and opportunities that are associated with border control in the future. The research was conducted through nine semi-structured interviews. The interviewees were current and reserve employees of the Finnish Border Guard. The interviews were analysed by content analysis with the help of NVivo software. The research area includes Kainuu and Koillismaa, which are sparsely populated areas in Finland and areas of an aging population.

The research revealed that cooperation between Finland and Russia has become more open and closer during the fifty years' period. With the help of technology, cooperation is fast. The development of cooperation on border management between states has made it possible to better prevent cross-border crime and illegal entry. The everyday work of border guards has changed significantly because of accession to the European Union, technological development, and the increase in the powers of border guards. The time of detector wires and snowfields has shifted to the time of unmanned drones and automation.

Many authorities have moved away from the proximity of the Finnish-Russian border in the northern border areas towards municipal concentrations. For this reason, border guards perform the functions of other authorities in the demarcated area or are assisting them. These tasks include, for example, emergency response tasks, home peace disturbance tasks, fire-fighting tasks, and traffic accidents. The development of technology provides the possibilities for the future border control, that include enabling seamless surveillance in all weather conditions. The unpredictability of mobility, hybrid threats and staff shortages, in turn, may be challenges that border control will face in the future.

The research revealed that the threats perceived are constantly changing and the threat of tomorrow may be something that one cannot yet imagine. However, preparedness and close cooperation between states makes it possible to prepare for the challenges and opportunities in a changing world.

Key words: border control, cross-border mobility, refugee, Finland, Russia

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Teoreettinen viitekehys	5
2.1 Käsitteet.....	5
2.1.1 Raja.....	5
2.1.2 Rajavalvonta.....	8
2.1.3 Alue ja alueellisuus.....	11
2.1.4 Globalisaatio ja ylirajainen liikkuvuus	12
2.2 Älykkäät rajat	14
2.2.1 Teknologia maastorajalla.....	14
2.2.2 Biometrinen tunnistaminen.....	15
2.2.3 Yksityisyys.....	16
2.3 Muuttuva maailmantilanne	17
2.3.1 Raja riippumattomuuden symbolina.....	17
2.3.2 Pakolaisten liikkuvuus	19
2.3.3 Globaali arvaamattomuus	21
2.4 Sopimukset	22
2.4.1 Euroopan unioni ja Schengen-alue	22
2.4.2 Frontex	23
3 Kainuun rajavartioston alue.....	25
3.1 Tutkimusalueen sijainti ja perustiedot.....	25
3.2 Kostamuksen rakentaminen ja merkitys.....	26
3.3 Symboliikkaa Kainuussa ja Koillismaalla.....	28
4 Aineisto ja menetelmät	29
4.1 Aineistonkeruumenetelmänä haastattelut.....	29
4.2 Aineistona puolistrukturoidut haastattelut.....	29
4.3 Aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysi.....	30
4.4 Eettisyys	31
5 Tulokset ja pohdinta	32
5.1 Suomen ja Venäjän välisen yhteistyön muutokset rajavalvonnassa ja niiden syyt	32
5.1.1 Kaavamaisista yhteistyötä ja Kostamuksen rakentamista 1970- ja 1980-luvuilla.....	32
5.1.2 Kohti avoimempaa ja teknologisempaa yhteistyötä 1990-luvulta eteenpäin.....	33
5.1.3 Yhteenveto.....	37
5.2 Rajavartioiden työnkuvan muutokset ja niiden syyt.....	39
5.2.1 Partiointia, jälkikenttiä ja yhteisöllisyyttä 1970- ja 1980-luvuilla.....	39
5.2.2 Vähemmän henkilöstöä, enemmän autoja ja kiinteitä valvontavälineitä 1990-luvulla	43
5.2.3 Pakolaisia, teknologiaa ja kansainvälisyyttä 2000- ja 2010-luvuilla.....	44

5.2.4 Yhteenveto.....	46
5.3 Kainuun rajavartioston alueen ominaispiirteet ja niiden vaikutukset rajavartioiden työssä.....	49
5.3.1 Pitkät välimatkat ja harva-asutus ominaispiirteinä	49
5.3.2 Rajanylitykset	53
5.4 Tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet	55
5.4.1 Lentokaluston kehittyminen ja automatisaatio mahdollisuuksina	55
5.4.2 Liikkuvuuden ennakoimattomuus, henkilöstön riittämättömyys ja hybridiuhat haasteina	59
6 Johtopäätökset	63
Lähteet	66
Liitteet	

1 Johdanto

Maailman tapahtumat vaikuttavat rajoihin ja niiden toimintaan, kuten valvontaan ja rajan läpäistävyys. Keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt covid-19 sai aikaan sen, että valtiot alkoivat määrätä uudenlaisia rajoja, joita pystytettiin myös valtioiden sisälle (Radil ym. 2020). Globalisaation ja rajojen avaamisen sijaan rajoja alettiin sulkea, jotta valtion ulkopuolelta tulevalta virukselta voitaisiin suojautua. Euroopan unionin jäsenmaiden rajojen sulkeminen on heikentänyt yhtä Euroopan yhdentymisen tärkeimmistä saavutuksista – Schengen-sopimusta –, joka on helpottanut Euroopan kansalaisten vapaata liikkuvuutta Schengen-alueen sisällä.

Rajojen läpäistävyys vaikuttaa puolestaan rajaseutuihin. Rajaseudut ovatkin olennainen tutkimusaihe, sillä valtioiden väliset suhteet ja niiden muutokset vaikuttavat rajaseudun asukkaiden elämiin ja alueiden toimintaan (Paasi 1995). Suomen ja Venäjän välisellä rajalla on tapahtunut paljon muutoksia vuosikymmenten aikana ja nämä muutokset ovat vaikuttaneet muun muassa rajavartijoiden työnkuvaan ja valtioiden väliseen yhteistyöhön (Jutikkala & Pirinen 1999; Golunov 2012). Rajat ovat jatkuvassa muutoksessa ja niiden avulla voidaan sekä yhdistää että erottaa ihmisiä ja alueita toisistaan.

Globalisaatio sen sijaan on muuttanut rajojen merkitystä ja avannut maailmaa, jolloin esimerkiksi ylirajaisen liikkumisen määrä on kasvanut (Jensen 2016a; Heiskanen 2020). Erilaiset aikaan sidotut ilmiöt, kuten pandemiat, pakolaisten liikkuminen ja terrorismi vaikuttavat toimintaan rajoilla sekä siihen, millaisena rajan ulkopuolinen koetaan. Rajan on menneisyydessä koettu suojaavan rajan sisäpuolista aluetta, valtiota, rajan ulkopuoliselta, joka on uhkaava ja arvaamaton. Globalisaation tavoittelu on tällä hetkellä muutoksessa, sillä vallitseva pandemia, covid-19, on vaikuttanut ihmisten ajatuksiin ja saanut miettimään esimerkiksi sitä, pitäisikö globalisaation edistämisen olla tavoite.

Teknologian kehitys ja globalisaatio ovat muuttaneet maailmaa (Jensen 2016a; Heiskanen 2020). Teknologian kehitys on mahdollistanut uudenlaisten valvontamenetelmien käytön, automatisaation ja reaaliaikaisen yhteydenpidon jopa toiselle puolelle maailmaa. Valvontakeinot rajoilla kehittyvät ja lisääntyvät jatkuvasti teknologian kehityksen rinnalla. Biometrinen tunnistaminen ja miehittämätön pienoiskopterivalvonta ovat esimerkkejä teknologian antamista mahdollisuuksista valvonnan tehostamisessa. Teknologian kehityksessä on kuitenkin käänköpuolensa ja esimerkiksi biometrinen tunnistaminen on puhuttanut sen yksityisyyskysymyksiin liittyen.

Digitalisaatio ja sen myötä digitaaliset valvontamenetelmät ovat levinneet kaikkialle yhteiskuntaan (Kravchenko & Karpova 2020). Teknologian kehitys koetaan tärkeäksi ja sitä hyödynnetään niin kotien, kaupunkien kuin valtioidenkin valvonnassa. Tästä esimerkkinä on Älykkäät rajat -konsepti, joka on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2022 aikana (Älykkäät rajat -kokonaisuus... s.a.). Konseptin tarkoituksena on sujuvoittaa rajatarkastuksia, helpottaa Euroopan unionin alueella yliajalla olevien henkilöiden paljastamista ja parantaa sisäistä turvallisuutta esimerkiksi vahvemmallalla henkilöiden tunnistamisella ulkorajoilla. Abrahamin (2021) mukaan valvonta on kuin laajalle levinnyt virus, minkä vuoksi sitä on alettu pitää normaalina. Valvontakameroiden hyödyksi hän mainitsee muun muassa sen, että niillä voidaan estää terrori-iskuja ja omaisuuden tuhoamista, mutta samanaikaisesti niillä tunkeudutaan yksityisyyteen.

Useilla valtioilla on rajat ylittäviä yhteistyöprojekteja (Paasi 2002). Rajat heijastavat valtioiden välisiä suhteita, joihin vaikuttavat muun muassa globalisaatio ja geopolitiikka. Rajat voivat olla myös monien eri alueiden välisiä rajoja, esimerkiksi Suomen ja Venäjän välinen raja on samalla myös Euroopan unionin ja sen ulkopuolisen alueen raja. Tällaiset rajojen päällekkäiset merkitykset vaikuttavat rajojen toimintaan ja voivat asettaa niille erilaisia vaatimuksia. Rajanylityspaikoissa kansalaisista tulee myös vierailijoita ja joskus ihmisestä tulee lainsuojaton hänen ylittäessään rajan (Häyrynen 2006). Rajoilla merkitään valtion aluetta ja valtion valtaa ilmennetään rajoilla rajavalvonnan kautta (Paasi 1995). Rajojen suhteen ei ole kyse siitä, katoavatko rajat, vaan siitä, miten ne on muotoiltu tilassa, miten niillä kontrolloidaan, miten niille on annettu merkityksensä ja miten ne muuttuvat ajassa. Rajat ovat asiasidonnaisia, sillä niistä kerrotaan toistensa kanssa ristiriitaisia tarinoita, jotka ovat vaikuttaneet historian kirjoittamiseen sekä mielikuviin siitä, mitä pidetään uhkana (Martinez 1996).

Suomen ja Venäjän välinen raja on heijastanut Suomen ja Venäjän välisten suhteiden lisäksi muutoksia globaalissa ja eurooppalaisessa geopolitiikassa (Paasi 2002). Suomi liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995, mikä vaikutti rajan tyyppiin muun muassa siten, että rajasta tuli myös Euroopan unionin ja Venäjän välinen raja. Tämä raja on koettu uhkien kautta, joita ovat esimerkiksi laitton maahantulo, rikollisuus, ydinvoimalariskit ja saasteet. Euroopan unioniin pohjautuvat taloudelliset toimet pyrkivät avaamaan Euroopan unionin sisäisiä rajoja ja tekemään muun muassa ihmisten, pääoman ja tavaroiden liikkumisesta vapaampaa. Sen vastakohtana Euroopan unionin ulkorajoja turvataan, jotta koetut uhat eivät pääsisi rajojen sisäpuolelle.

Raja voi olla myös erilaisten symbolisten merkkien, kuten muistomerkkien kohtaamispaikka (Häyrynen 2006). Entiset rajat voivat kadota mielestä nopeasti niiden lakattua olemasta, mutta ne voivat myös säilyä ihmisten mielissä pitkään. Rajamerkit ja paikannimet kertovat myös jo hämärtyneistä rajoista. Etenkin antropologit ovat tutkineet rajojen kulttuurista merkitystä ja identiteetin muodostumista (Donnan & Wilson 1999). Klassinen geopolitiikka on puolestaan on abstrakti viiva, joka ei sisällä informaatiota (Häyrynen 2006). Sen tehtävä on ilmaista vain tarkka tilajako ja samalla se peittää historialliset limittymiset alueilla. Institutionaalinen raja sen sijaan on muodostunut fyysisestä infrastruktuurista ja ympäristöstä, jossa liikkumista on rajoitettu tarkasti.

Alueellinen valta ja kontrolli ilmenevät muuallakin kuin rajan välittömässä läheisyydessä ja turvallisuus ymmärretään nykyään usein globaalina asiana eikä vain valtion sisäisenä asiana (Partanen 2017). Valta ja kontrolli ilmenevät paikoissa, käytännöissä ja keskusteluissa, joissa väkivalta, väkivallan mahdollisuus ja muistot väkivallasta ovat suorasti tai epäsuorasti läsnä. Esimerkkejä näistä ovat kansalliset armeijat, muistomerkit, sankarihaudat ja sotilasparaatit sekä liputuspäivät. Esimerkiksi vanhat taistelualueet, jotka sijaitsevat usein lähellä rajaa, ovat merkittäviä alueellisuuden muiston nähtävyyksiä.

Tässä tutkielmassa käsittelemme Suomen ja Venäjän välisen rajan valvontaa keskittyen Kainuun rajavartioston alueeseen. Suomella ja Venäjällä on pitkä ja monivaiheinen historia. Rajat yhdistävät menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden toisiinsa ja luovat jatkuvuuden sosiaaliselle vuorovaikutukselle (Partanen 2017: 16). Rajojen, kansallismielisyyden ja identiteetin keskinäinen linkki onkin vahva. Rajat ilmentävät valtasuhteita useista näkökulmista: ne ilmentävät suoria ja epäsuoria normeja ja arvoja. Ne voivat myös olla joko esteitä tai lähteitä esimerkiksi alueen asukkaiden motivaatiolle. Neuvostoliiton aikaan rajan läheiset alueet sekä Neuvostoliiton että

Suomen puolella olivat syrjäisiä rajaseutuja, jotka suuntautuivat vain oman maansa keskuksiin. Raja on nykyään samanlainen kuin Neuvostoliiton aikaan, mutta Neuvostoliiton hajoamisen takia, raja ei ole enää yhteistyön este. Eräs rajojen tehtävistä on myös osoittaa vakaita rakenteita ihmisten vuorovaikutusta varten ja samalla vähentää epävarmuutta. Poliittisten ja oikeudellisten päätösten seurauksena muodolliset säännöt saattavat muuttua nopeasti, mutta epäviralliset rajoitteet, jotka pohjautuvat tapoihin, perinteisiin ja käytännönsäätöihin ovat tavallisesti pysyvämpiä.

Suomen ja Venäjän välinen raja on ollut Suomen ja Euroopan unionin välinen raja vuodesta 1995 lähtien (Kononenko 2004). Suomi oli aktiivinen yrittäessään muodostaa rajan ylittävää yhteistyötä Venäjän kanssa liittyttyään Euroopan unioniin. Neuvostoliiton hajottua sen keskusten ja periferioiden välisten suhteiden hajauttaminen aiheutti sen, että Luoteis-Venäjä pystyi kehittämään läheiset suhteet naapurialueisiin ja kaupunkeihin rajan toiselle puolelle. Suomen alueista muun muassa Pohjois-Karjalalla ja Kainuulla oli tärkeät osat suhteiden ylläpitäjänä esimerkiksi ystävyyskaupunkien ja taloudellisten yhteistöiden kautta 1980-luvulla. Yhteistyö ei ole enää vain Suomen ja Venäjän, kahden valtion, välistä vaan uusia toimijoita on tullut mukaan, joita ovat esimerkiksi yritykset, kunnat ja maakunnat (Paasi 2002).

Neuvostoliiton hajoaminen muutti Suomen ja Venäjän rajan roolia, mutta raja ja sen ympäristö ovat silti tarkasti kontrolloituja (Partanen 2017). Rajalla on myös vyöhyke, jolle pääsee vain erityisellä luvalla. Tämä vyöhyke astui voimaan toisen maailmansodan jälkeen, mutta samanlaista vyöhykettä ei ole Ruotsin ja Norjan vastaisilla rajoilla. Suomen ja Venäjän yhteistyösopimuksista huolimatta rajavalvonta on tiukkaa ja tekniikan määrä lisääntyy, joilla taataan tehokkaampi tilan kontrolli. Kuitenkin vanhan ajan mukaiset vartiotornit ja liput piikkiaidoissa ja univormuissa ovat silti olemassa. Suomen ja Venäjän välisen rajan purkaminen on ollut ristiriitaista. Monissa käytännön asioissa raja on vielä suljettu ja alueellisuutta ilmennetään vahvana tilan kontrollointina. Globalisaation edesauttamana ihmisten rajan ylittämisen määrä ja kontrollointi ovat lisääntyneet samanaikaisesti.

Valtiot ovat ratkaisevassa asemassa ilmaisemassa alueellisuutta (Paasi 1998: 8). Rajat ylittävän yhteistyön lisääntymiseen on vaikuttanut kylmän sodan jälkeinen aika, jolloin valtioiden välisiä suhteita alettiin parantaa ja globalisaatio lisääntyi. Suomi oli Venäjän vallan alla vuosina 1809–1917 autonomisena alueena kunnes sai itsenäisyyden vuonna 1917. Rajojen kontekstinen ymmärtäminen on tärkeää. Venäjän vallan aikana raja oli periaatteessa avoin ja kulttuurinen sekä taloudellinen rajan ylittävä vuorovaikutus oli yleistä. Suomen itsenäistymisen jälkeen Suomen ja Venäjän välisestä rajasta tuli poissulkeva, mikä kuvasti epäluottamusta kahden valtion välillä (Paasi 2002). Toisen maailmansodan jälkeen julkistettiin uusi raja, jonka monet kansalaiset kokivat pelottavana, sillä yli 400 000 Karjalassa asuvaa ihmistä oli menettänyt kotinsa ja heidän täytyi muodostaa uusi alueellinen identiteetti.

Suomen alueellinen strategia muuttui merkittävästi, kun Suomesta tuli itsenäinen (Paasi 1998: 8). Rajasta tuli samalla myös ideologinen, koska vuorovaikutusta oli mahdollisimman vähän. Toisen maailmansodan jälkeen Suomen piti luovuttaa 12 prosenttia alueistaan Venäjälle ja rajasta tuli tarkasti vartioitu. Suomen asema geopoliittisella kentällä muuttui myös siten, että ennen toista maailmansotaa Suomi koettiin Euroopassa läntiseen Eurooppaan kuuluvana, sodan jälkeen itäiseen Eurooppaan lukeutuvana. Suomi mukautui erittäin varovaiseen ulkopolitiikkaan ja kaikki rajat ylittävä kaupankäynti oli järjestetty kaavamaisesti valtion tasolla.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen tarkasti suljettu raja muuttui nopeasti ja siitä tuli avoimempi (Paasi 1998: 8). Suomen liittyttyä Euroopan unioniin rajan merkitys on muuttunut entisestään. Rajat ylittävä alueellinen suunnittelu ja kehitysohjelmat ovat lisääntyneet kunta- ja maakuntatasolla. Suomen liittyminen Euroopan unioniin tarkoitti myös tehokkaamman rajavartioston organisointia, sillä esimerkiksi tullioperaatioita alettiin tekemään koko Euroopan puolesta (Paasi 2002). Rajavalvonta on kehittynyt vuosikymmenten aikana teknologian kehityksen vuoksi. Kameroita ja teknisiä valvontalaitteita alkoi ilmaantua 1990-luvulla, mikä on tehnyt kansallisten rajojen valvonnasta tehokkaampaa ja vähemmän näkyvää.

Suomen ja Venäjän välinen raja on kauttaaltaan valvottu (Paasi 2002). Rajan ylittäjien määrä on kasvanut globaalilla tasolla, mutta se, kuka pääsee ylittämään rajan, on kontrolloitua. Rajavalvontaa rasittavat nykyään muun muassa salakuljetus, laittomat rajanylitykset ja väärennetyjen henkilöllisyystodistusten käyttö. Suomen Rajavartiolaitoksen yksiköt kontrolloivat rajaa tehokkaasti ja tekevät myös yhteistyötä Venäjän viranomaisten kanssa. Paasin (2002) mukaan Suomen ja Venäjän välistä rajaa ja sen toimintaa ovat muuttaneet erityisesti Neuvostoliiton romahtaminen ja rajan muuttuminen läpäiseväksi: raja ei ollut enää kylmän sodan aikainen rautaesirippu. Myös Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja uudistukset alueellisissa hallinnoissa ovat vaikuttaneet rajan toimintoihin.

Tässä tutkielmassa selvitetään, miten Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on muuttunut 1970-luvulta 2010-luvulle tultaessa sekä miten rajavartioiden työ on muuttunut samalla aikavälillä. Tutkimuksessa selvitetään myös, millaisia ominaispiirteitä Kainuun rajavartioston alueella on ja miten ne vaikuttavat rajavartioiden työnkuvaan nykyään. Kolmantena ajallisena näkökulmana on tulevaisuus ja tutkimuksessa selvitetään, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita rajavalvonnan tulevaisuuteen voisi liittyä.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on muuttunut 1970-luvulta 2010-luvun lopulle tultaessa? Mitkä asiat ovat vaikuttaneet muutoksiin?
2. Miten rajavartioiden työnkuva on muuttunut 1970-luvulta 2010-luvun lopulle tultaessa? Mitkä asiat ovat vaikuttaneet muutoksiin?
3. Miten Kainuun ja Koillismaan ominaispiirteet ja sijainti vaikuttavat rajavartioiden työnkuvaan nykyään?
4. Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita haastateltavat liittävät rajavalvonnan tulevaisuuteen?

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Käsitteet

2.1.1 Raja

Rajan määritelmä

Rajoja voidaan tarkastella historiallisesta, kulttuurisesta, poliittisesta ja symbolisesta näkökulmasta (van Houtum 1998). Ne ovat merkkejä, joilla valtiot ilmentävät valtaa ja riippumattomuutta tilassa. Rajat eivät ole vain maastoon merkittyjä viivoja vaan symbolisen ja teknisen kontrollin ilmentymiä, joilla erotetaan valtioita toisistaan (Paasi 2020). Rajat vaikuttavat rajaseudun asukkaiden elämiin sekä ihmisten ja tavaroiden liikkumiseen. Maantieteen opinalan määritelmät rajasta ovat monipuolistuneet vuosikymmenten aikana ja raja ymmärretään nykyään enemmän toimintaan liittyvänä asiana kuin vain paikkana (Graziano 2018; van Houtum 1998). Euroopan teollistumisen aikoihin 1600-luvulla rajoilla suljettiin sisäänsä kansa ja sen kansalliset markkinat, kun taas nykyään valtiot ovat yhteydessä toisiinsa myös taloudellisesti (Graziano 2018: 14). Näissä valtasuhteiden muutoksissa rajoilla on suuri merkitys. Donnan ja Wilsonin (1999) mukaan rajat ovat politisoituja ja niillä ilmennetään vallan ja riippumattomuuden lisäksi prosesseja, identiteettejä ja instituutioita.

Rajaviivoja ei ollut vielä 1400-luvun lopulla vaan alueiden välillä oli raja-alueita erottamassa niitä toisistaan (Laine 2015: 16–17). Keskiajan jälkeen, renessanssin aikana, kansallismielisyys alkoi korostua ja samaan aikaan alettiin korostaa myös uskollisuuden tärkeyttä aluetta kohtaan. Eri kulttuuri- ja luokkaryhmiä alettiin yhdentää alueiden sisällä ja yhtenäistetyn alueen ulkopuolella asuvat koettiin ulkopuolisina. Samaan aikaan myös rajoja alettiin tiukentamaan eivätkä ne enää olleet syviä raja-alueita vaan selkeämpiä ja kapeampia kuin ennen. 1700-luvun lopulla Yhdysvaltain ja Ranskan vallankumoukset rinnastivat kansan yhteiskuntaan, mikä vaikutti entisestään kansallisvaltioiden syntyyn. Kuitenkin vasta 1800-luvun lopulla valtioista tuli maailmanlaajuinen ilmiö ja kesti 1900-luvun loppuun, kunnes muodostuivat ensimmäiset viralliset kansallisvaltiot (Kireev 2015: 99). Valtioiden rajat ovat nykyään selväpiirteisiä ja niillä on paljon toimintaa, vaikka niiden sijainnista on erimielisyyksiä valtioiden välillä (Laine 2015: 16–17).

Raja voidaan ymmärtää välitulana, jossa kaikenlainen vuorovaikutus on mahdollista (Doll & Gelberg 2015: 15). Rajat eivät ole annettuja vaan ne ovat perustettuja ja niitä perustetaan jatkuvasti uudelleen. Menneisyydessä – ja nykyäänkin – on puhuttu luonnollisista rajoista, mutta niiden konsepti on ristiriitainen ja niiden olemassaolon hyväksyminen voi aiheuttaa oman valtion oikeutettua levittämistä muiden valtioiden alueille. Aikoinaan Itä-Euroopan tasangon metsäalueen eteläraja suojeli Muinais-Venäjää arojen paimentolaisten hyökkäyksiltä ja Pohjois-Amerikan Appalakkien vuoristo erotti eurooppalaiset siirtokunnat niin sanotusta villistä lännestä, minkä vuoksi niitä on kutsuttu luonnollisiksi rajoiksi (Isatšenko 2005: 53). Keskiajalla luonnollisina rajoina on pidetty esimerkiksi kalkkikivitormiä, joita pitkin on perustettu linnoituskaupunkeja, kuten Tallinna Virossa ja Laatokanlinna Venäjällä.

Valtion raja voidaan määrittellä myös valtion alajärjestelmänä: se määrittää valtion riippumattomuuden tilalliset rajat. Valtion rajoilla voidaan ilmaista vakautta jopa liikkumattomuuteen asti (Kireev 2015: 107). Rajat eivät kuitenkaan ole muuttumattomia, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Rajojen läheisyydessä kulttuurien sekoittuminen on yleistä, mikä muodostaa

valtakulttuurille ja kansallistunteelle uhan: tällöin ei ole tarkkaa mielikuvaa meistä ja muista (Häyrynen 2006). Tämän seurauksena voidaan päätyä siihen, että rajat pakotetaan väestöryhmien tai ympäristön ajallisten tasojen välille. Valtioiden rajoja on erilaisia ja esimerkiksi keinotekoiset, suorat rajat yhdistetään matalaan bruttokansantuotteeseen, poliittiseen epävakauteen ja heikompaan elämänlaatuun (Green 2012). Etnisten ryhmien alueita myötäilevät rajat koetaan vakaammiksi.

Rajaseudun vuorovaikutustyyli

Martinez (1996) on luokitellut valtioiden rajojen läheisten rajaseutujen vuorovaikutuksen neljään yksinkertaistettuun tyyliin. Luokittelun avulla voidaan kuvailla ja luonnehtia rajaseutujen historian eri vaiheita ja ehdottaa näkemyksiä rajaseudun tulevaisuuden kehityssuunnalle.

1. Ensimmäinen vuorovaikutustyylin vaihe valtioiden välisillä rajaseuduilla on *vieraantuneisuus*. Vieraantuneilla rajaseuduilla valtioiden välinen vuorovaikutus on käytännössä olematonta ja rajanylitykset ovat rutiininomaisia. Tällaiseen vuorovaikutustyyliin johtavat epäsuotuisat olosuhteet, kuten sota, poliittiset kiistat, äärimmäinen kansallismielisyys, ideologinen tai uskonnollinen vihamielisyys, kulttuurinen erilaisuus ja etninen vastakkainasettelu. Suomen ja Neuvostoliiton väliset rajaseudut edustivat tällaista vuorovaikutustyyliä ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisenä aikana (Jutikkala & Pirinen 1999).
2. Toinen vuorovaikutustyylin vaihe valtioiden välisillä rajaseuduilla on *rauhanomainen rinnakkaiselo* (Martinez 1996). Tämä vaihe on saavutettu, kun kansallisvaltioilla ei ole enää konflikteja liittyen esimerkiksi alueellisiin vaatimuksiin. Suomen ja Venäjän rajaseudun historiassa tätä vaihetta kuvaa parhaiten kylmän sodan aika ja suomettuminen. Suomella oli ikään kuin rajoitettu itsenäisyys: Suomi oli itsenäinen, mutta myötäili Neuvostoliittoa (Jutikkala & Pirinen 1999).
3. Kolmas vuorovaikutustyylin vaihe on *keskinäinen riippuvuus* (Martinez 1996). Keskinäisellä riippuvuudella tarkoitetaan sitä, että vierekkäisten valtioiden rajaseudut ovat linkittyneet toisiinsa siten, että molemmat hyötyvät siitä. Keskinäisen riippuvuuden vaihetta edellyttävät suhteellisen vakaat kansainväliset olot sekä mahdollisuus hyötyä rajan ylittävästä taloudellisesta toiminnasta. Neuvostoliiton hajottua Suomen ja Venäjän vuorovaikutustyyli on ollut keskinäisen riippuvuuden vaiheessa (Kainuun Venäjä-strategia... 2014). Enää raja ei erota valtioita toisistaan vaan se tekee eron niiden välille; raja jakaa (Brednikova 2000: 32).
4. Neljäs vuorovaikutustyylin vaihe on *integroituminen* eli yhdistyminen (Martinez 1996). Integroitumisen vaihe tarkoittaa sitä, että vierekkäiset valtiot ovat poistaneet poliittiset erimielisyydet väliltään ja raja on sumentunut, jotta kauppatavaran ja ihmisten liikkuminen on mahdollista saumattomasti. Edellytyksenä tälle, niin sanotulle avoimen rajan vaiheelle, on se, että poliittiset ja taloudelliset rakenteet vierekkäisissä valtioissa – tai ainakin niiden rajaseuduilla – ovat vakaalla yhteisellä tasolla. Kun valtioiden väliset rajaseudut integroituvat toisiinsa, on mahdollista, että valtioiden rajojen läheisyyteen muodostuu uusia kasvun keskittymiä. Suomi ja Venäjä eivät ole tavoittaneet integroitumisen vaihetta, mihin syynä on esimerkiksi se, että Suomi kuuluu Euroopan unioniin ja Venäjä ei, eikä rajasta voida tällöin tehdä avointa (Mikä Frontex on? 2020). Tämä on vain yksi näkökulma rajan avaamisen estymiselle.

Suomen ja Venäjän välillä on paljon rajan ylittävää yhteistyötä, jolla yritetään parantaa molempien valtioiden rajaseutujen taloutta ja ihmisten mahdollisuuksia sekä hyvinvointia (Kainuun Venäjä-strategia... 2014: 15). Ystävyyskuntatoiminta on esimerkki yhteistyömuodosta. Ystävyyskuntatoiminnan kehitys luo laajenevia mahdollisuuksia kansalaisjärjestötoiminnan kehittymiselle ja edellytyksiä yhteistyön lisääntymiselle koulutus- ja kulttuuriyhteistyössä ja pienimuotoisessa yritystoiminnassa. Kulttuuri- ja urheiluyhteistyön sekä nuoriso- ja koululaisvaihtojen lisäksi toiminta on laajentunut asiantuntijavaihtoihin, elinkeinoelämän yhteistyöhön sekä monipuoliseen kansalaisryhmien yhteistyöhön.

Raja-alueille on tyypillistä niiden taloudellinen epäsuotuisuus maantieteellisen sijainnin vuoksi (Assmuth 2012). Tällaisille alueille tyypillisiä piirteitä ovat pitkät välimatkat ja harva-asutus (Paasi 1995). Suomen palvelujen tuottaminen ja toimintojen järjestäminen ovat järjestäytyneet keskusjohtoisesti, mikä on osaltaan johtanut siihen, että valtion rajaseuduista on muotoutunut valtion sisäisiä periferioita (Jukarainen 2003). Nämä rajan läheisyydessä olevat harvaan asutut alueet ovat riippuvaisia valtion kansallisista yhteyksistä rajantakaisten yhteyksien sijaan, koska liikkuminen rajan yli on säännösteltyä. Rajaseutujen asukkaat ovat laajalti kokeneet rajan läheisyyden kielteiseksi piirteeksi eikä rajantakaisia mahdollisuuksia ole realistisesti ajateltu.

Suljettu tai vahvasti valvottu raja ei kannusta sijoituksiin, tuottaa kuluja ja sillä on hidastava vaikutus taloudellisiin investointeihin (Paasi 1995). Avoimet rajat ja aktiivinen vuorovaikutus raja-alueilla sen sijaan vetävät puoleensa ihmisiä ja pääomaa. Erityisesti paikallinen liikkuvuus on kasvanut rajan läpäistävyiden myötä. Sekä Suomen että Venäjän raja-alueet täyttävät monet valtion sisäisen periferian käsitteet, joita ovat esimerkiksi riippuvaisuus luonnonvarateollisuudesta, julkisen sektorin merkittävyys työelämässä ja väljä asukastiheys. Tärkeässä asemassa itäisen rajan periferian rakentumisessa on ollut kylmä sota, joka jakoi idän ja lännen erilleen toisistaan.

Rajojen tutkimus

Rajoista alettiin keskustelemaan tieteellisesti vasta 1980-luvun lopulla, vaikka suuri osa maailman konflikteista on liittynyt valtioiden välisten rajojen sijaintiin ja niiden toimintaan (Atzili 2012: 10–11). Rajoihin ja alueisiin liittyvät kiistat ovat myös historiallisesti olleet suurin aseellisten konfliktien aiheuttaja. Etenkin 2000-luvun taitteessa rajoista tuli poliittisen maantieteen tutkimuksen kohteita, mihin vaikuttivat 11.9.2001 terrori-isku Yhdysvalloissa, teknologian kehitys ja maahanmuuttajien kasvavat liikevirrat rajojen yli (Paasi 2020). Rajoja ylitetään entistä enemmän johtuen epätasa-arvosta maailman valtioiden välillä sekä sotien, konfliktien ja ympäristöongelmien takia (Paasi 2020; Nordås & Gleditsch 2007). Myös Suomen ja Venäjän välillä on suuri elintasokuilu, joka estää valvomattoman itärajan (Kosonen & Pohjonen 1994: 530). Suomen ja Venäjän välinen raja erottaa toisistaan kaksi erilaista talousjärjestelmää. Suomalaiset vierailevat Venäjän puolella ostamassa bensiiniä, tupakkaa ja alkoholia, jotka ovat siellä paljon halvempia. Rajan avaamisen myötä myös paikallisten yhteisöjen henkilökohtaiset ja moraaliset rajat ovat muuttuneet ja johtaneet rajanylityspaikkojen läheisyydessä prostituution määrän kasvuun (Karppinen 2002).

Rajat ovat aikaan ja paikkaan sidottuja (Marin 2006). Esimerkiksi teknologian kehityksen merkityksen huomioiminen rajoilla on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää rajojen muuttuneita ja muuttuvia käytäntöjä. Møllerin (2000) mukaan globalisaation, alueellistumisen ja kansallismielisyyden ristiriitaisten vaikutusten takia rajojen merkitys on samanaikaisesti sekä vähenemässä että kasvamassa, mutta kaikista tärkeimpänä: niiden asema on muuttumassa.

Globalisaatio, talousvirrat, maahanmuutto ja terrorismin uhka ovat vaikuttaneet ihmisten elämiin siten, että sosiaalisen elämän sisältö ei rajoitu vain valtion sisäiseen alueeseen vaan ulottuu laajemmalle rajojen yli (Paasi 2020). Myös huolet kansallisesta turvallisuudesta ovat kasvaneet ja suurimmat huolenaiheet liittyvät liikkuviin ihmisjoukkoihin ja biometriseen tunnistamiseen.

Myös bioturvallisuus on huolenaihe (Paasi 2020). Bioturvallisuuteen liittyvät esimerkiksi tauteja aiheuttavat mikrobit ja eläintaudit. Näistä viimeisimpänä esimerkkinä on covid-19, joka on aiheuttanut laajoja toimia eri maiden rajavalvonnassa ja liikkuvuuden rajoittamisessa. Esimerkiksi Turkki, Pakistan, Afganistan ja Armenia sulkivat maarajansa Iranin kanssa, kun Iranin covid-19:n suuri leviämismäärä ilmeni vuoden 2020 alkupuolella (Bizaer 2020). Myös Venäjä sulki yli 4 200 kilometrin pituisen maarajansa Kiinan kanssa ja varoitti kansalaisiaan matkustamasta Kiinaan jo epidemian alkuvaiheessa (Rudnitsky & Pismennaya 2020).

Myös Euroopan unionin vapaa liikkuvuus on muuttunut koronaviruksen leviämisen estämiseksi (Huusko 2020). Edellisen kerran liikkuvuutta on rajoitettu Euroopan unionin alueella vuonna 2015, kun pakolaisia saapui Eurooppaan paljon ja liikehdintä oli arvaamatonta. Rajoja suljettiin liikkuvuuden hallitsemisen ja terrorismin pelon vuoksi. Koronavirus on kuitenkin ensimmäisen terveyteen liittyvä uhka, joka on uhannut vapaata liikkuvuutta Schengen-sopimuksen aikana.

Maailman tapahtumien ja rajakäytäntöjen lisäksi tutkimuksen kohteeksi ovat muodostuneet rajavalvontateknologian uudet muodot ja mekanismit, kuten kamerat, anturit, pienoiskopterit ja röntgenkuvat (Paasi 2020). Nämä ilmentävät kansallisten ja arjen turvallisuuteen liittyvien kysymysten kasvavaa merkitystä rajatutkimuksessa. Myös rajojen esteettisiä ja emotionaalisia rooleja sekä niiden taiteellisia ilmaisuja tutkitaan vastakohtana rajavalvonnan tehostamiselle ja väkivallalle, jota esimerkiksi maahanmuuttajat ja pakolaiset ovat kohdanneet. Rajat ja niiden tutkimus on monimutkainen kokonaisuus, johon lisän tuovat aktivistiliikkeet. Näiden liikkeiden kautta rajojen tutkiminen on levinnyt kattamaan myös avustusjärjestöjä, turvakaupunkeja ja pakolaisyhteisöjä.

2.1.2 Rajavalvonta

Rajavalvonnan kehitys

Tilan kontrollointia ilmenetään rajoilla juridisilla, taloudellisilla, ideologisilla ja hyvinvointiin liittyvillä toiminnoilla (van Houtum 1998). Raja koostuu kolmesta osasta: laillisesta rajaviivasta, rajavyöhykkeestä ja valtion viranomaisten toimista, joilla vaikutetaan sekä rajalla että sisämaassa. Rajavyöhyke on neuvottelujen kautta aikaansaatu tila, joka levittäytyy valtion rajalta sisämaahan päin. Valtion viranomaisten toimet, kuten rajatarkastukset, ovat myös monissa maissa – esimerkiksi Venäjällä – siirtyneet kauemmas rajasta lähemmäs sisämaata. Venäjän sisämaassa on useita tarkastuspisteitä, mutta niiden lisäksi Venäjällä on myös rajalla tarkastukset ja valvontaa. Rajalinja puolestaan on itsessään melko huomaamaton verrattuna sen lähiympäristöön, johon on rakennettu tehostetun tarkkailun vyöhykkeitä. Raja on siis valvottu luonnontila, jonka muuttumattomuutta rajavartijat ylläpitävät rutiininomaisin valvonnan keinoin.

Vielä 1990-luvulla Venäjä ja sen naapurivaltiot keskittyivät vain oman valtionsa sisäisiin rajavalvontajärjestelyihin jättämällä huomiotta valtioiden välisen yhteistyön (Golunov 2012: 123). Etenkin Euroopan unioniin pyrkivien ehdokasvaltioiden tarkoituksena oli osoittaa, että ne ovat kykeneviä turvaamaan omat ulkoiset rajansa. Venäjän naapurivaltioiden halut liittyä Euroopan unioniin olivat syy siihen, miksi nämä valtiot alkoivat järjestää rajojensa hallintaa virallisten ja

epävirallisten Euroopan unionin kriteerien mukaisiksi. Tämän myötä esimerkiksi valvontalaitteistoa ja tarkastusasemien infrastruktuuria kehitettiin sekä matkailijoiden, ajoneuvojen ja kauppatavaroiden tarkastusprosesseja parannettiin.

Rajat ylittävien liikevirtojen lisääntyminen ja monikansallisen rikollisuuden aktivoituminen 1990-luvun alussa vaikutti Suomen rajaturvallisuuteen monin tavoin ja seurauksena tarkastusasemien määrää vähennettiin, kontrollia jäljelle jäävillä asemilla tiukennettiin ja tarkastuksia automatisoitiin tietokoneiden avulla (Niemenkari 2002: 4, 11). Suomen itäistä rajaa varustettiin myös uusilla laitteilla ja edistyneillä valvontasysteemeillä, kuten liikuteltavilla laitteilla ja ilmavalvonnalla. Samaan aikaan rajavartioiden määrää vähennettiin. Venäjä sen sijaan keskittyi 1990-luvulla – kuten aiemminkin – esteiden, kuten piikkilankojen rakentamiseen, syvien rajavyöhykkeiden säilyttämiseen sekä suurien henkilömäärien palkkaamiseen, johon kuuluivat myös varusmiehet.

Vuonna 1994 allekirjoitettu kumppanuus- ja yhteistyösopimus Euroopan unionin ja Venäjän välillä on ollut merkittävä sopimus yhteistyön vahvistamiselle (Golunov 2012: 126). Sopimuksella on pyritty yhdistämään voimavaroja siten, että huumeiden salakuljetusta, laitonta maahantuloa ja laittomien tavaroiden kuljetusta rajan yli voitaisiin valvoa ja estää tehokkaammin (Kumppanuus- ja yhteistyösopimus 1997). 1990-luvulla Euroopan unionin yksi tärkeimmistä yhteistyönäkökuilmista Venäjän kanssa oli järjestäytyneen rikollisuuden, kuten huumeiden ja aseiden salakuljetuksen sekä varastetun omaisuuden siirtämisen estäminen (Venäjää koskeva Euroopan unionin yhteinen strategia 1999).

Venäjän luoteisilla raja-alueilla syvennettiin rajavyöhykkeitä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla (Golunov 2012: 125). Tälle rajavyöhykkeelle joutuivat muun muassa suuret kaupunkikeskittymät, kuten Svetogorsk ja Ivangorod sekä Bagrationovsk, Baltijsk, Mamonovo, Neman ja Sovetsk. Jos rajavyöhykkeellä pysyvästi asumaton haluaa mennä rajavyöhykkeelle, hänen täytyy saada lupa Venäjän rajapalvelulta. Tämä vaikeuttaa yhteydenpitoa rajavyöhykkeiden ja muun maan välillä ja vähentää esimerkiksi matkailijoiden määrää näillä alueilla. Venäjällä rajavalvonnan järjestäminen yhteistoiminnassa eri raja-alueilla on vajavaista eikä vielä vuonna 2011 Venäjällä ollut virastojen välistä yhteistä tietokantaa, mikä johti huonosti järjestettyyn ja pitkittyneeseen tullikontrolliin (Na zapadnom... 2011).

Kansainvälisessä yhteistyössä rajaturvallisuus on tärkeässä asemassa (Golunov 2012: 125). Rajavalvonnassa on samanaikaisesti tärkeää taata tehokas rajakontrolli, mutta myös vähentää hidasteita, jotta raja ei muodosta estettä esimerkiksi kaupankäynnille. Tällä hetkellä trendinä on rajaturvallisuuden vahvistaminen, mikä johtuu esimerkiksi pakolaisten liikevirroista. Tästä aiheutuu kuitenkin esteitä rajat ylittävien alueiden rakentamiselle ja kehittämiselle. Yhteistyö valtioiden välillä turvallisuuden ja lain täytäntöönpanossa voi olla ratkaisu, koska se voisi luoda yhdenmukaisen rajatarkastussysteemin, mikä vähentäisi tarkastuksiin kuluvaan aikaan ja ylimääräisiä kontrollitoimia.

Rajavalvonnan tavoitteet

Rajavalvonnan tarkoituksena on hallita valtioiden tai alueiden ulkoisia rajoja tehokkaasti, mikä on osa valtioiden sisäistä ja ulkoista turvallisuutta (National integrated border management... 2020: 5–6). Rajavalvonnalla voidaan parantaa valtion sisäistä turvallisuutta ja ehkäistä rajat ylittävää rikollisuutta. Rajavartiolaitoksella on myös tärkeä merkitys harvaan asutulla maaseudulla ja saaristossa asukkaiden turvallisuuden ja sen tunteen luojana.

Maarajalla tilannetietoisuus on tärkeää ehkäisevien toimien ja toimivien reaktioiden kannalta (National integrated border management... 2020: 6). Kaikista tärkeimmillä alueilla tilannekuva on rakennettu kiinteillä ja liikkuvilla teknisillä valvontavälineillä. Muilla alueilla koirat ovat tärkein valvonnan keino. Tulevaisuudessa kehitys suuntautuu integraatioon, jossa yhdistetään uudet ja liikkuvat valvonnan välineet jo olemassa olevien valvontajärjestelmien kanssa. Tavoitteina on kehittää automaatiota, analytiikkaa ja liikkeen tunnistuksen hallintaa.

Rajavalvonnan kehityksen yksi pääpainopisteistä on havainnoinnin ja identifioinnin mahdollistaminen kaikissa sääolosuhteissa (National integrated border management... 2020: 7). Lisäksi pimeänäkökyvyn parantaminen ja miehittämättömien pienoiskopterien kehittäminen ovat tulevaisuuden kehityskohteita. Suomi osallistuu myös aktiivisesti tilannetietoisuuden kehitykseen Euroopan unionin tasolla. Kansallisella tasolla pääkehityskohteena on informaatioteknologian kehittäminen yhdessä muiden viranomaisten ja ministeriöiden kanssa. Informaatioteknologian kehittämiseen kuuluu muun muassa informaation vaihtaminen ja yhteistyön tukeminen viranomaisten välillä.

Rajavalvonnassa on kolme strategista tavoitetta (National integrated border management... 2020: 7):

1. Maarajavalvontajärjestelmien kehittäminen, johon kuuluvat pienoiskopterit (engl. drones), liikkuvat anturit, tietojen yhdistäminen, tiedon prosessointianalyysi ja jaettu tilannetietoisuus eri toimijoiden välisessä yhteistyössä.
2. Partioiden valmiuskyvyn kehittäminen sisältäen valmiuden erikoistilanteisiin, liikkuvuuden parantamisen uudistuneilla helikoptereilla ja terrorismin vastaiseen toimintaan ja hybridiuhkien kohtaamiseen. Hybridiuhilla tarkoitetaan tapoja, joilla voidaan aiheuttaa kohdemaassa esimerkiksi epävarmuutta ja epävakautta (Hybridiuhkiin varautuminen 2020). Uhat voivat sisältää esimerkiksi manipulointia, rikollista toimintaa ja tärkeisiin infrastruktuureihin kohdistuvia tuhotöitä.
3. Kansallisen lainsäädännön, epävarmuussuunnitelmien, riskialuevalmiuden, rekisteröitymiskyvyn ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittäminen, jotta ennennäkemättömiä suuren skaalan laittomia maahanmuuttokriisejä voitaisiin hallita itärajalla. Myös varusmiesten ja reservissä olevien kouluttaminen sekä eläköityneiden rajavartioiden palkkaaminen takaisin töihin koetaan kehityskohteena valmiuden parantamiseksi.

Rajatarkastukset ja rikostorjunta

Sujuvan rajaliikenteen edistäminen on tärkeää samalla kun täytyy huolehtia rajaturvallisuudesta (National integrated border management... 2020: 7). Haasteena on taata sujuvat rajan ylittävät virrat pitkällä aikavälillä, sillä Suomen ja Venäjän välisen rajan ylittävän liikenteen odotetaan kasvavan tulevaisuudessa. Rajatarkastuksissa Suomen Rajavartiolaitos toimii yhdessä tullin kanssa. Suurimmilla rajanylityspaikoilla Rajavartiolaitos ja tulli tekevät myös toistensa tehtäviä rajan ylittävän liikenteen sujuvoittamiseksi. Kauppatavarakuljetusten tarkastaminen on tiukkaa ja aikaa vievää, mikä johtaa ruuhkiin ja vahvistaa korruptiota, jota Venäjällä on (Golunov 2012: 125). Rajanylityspaikkojen infrastruktuuria kehitetään myös, jotta automatisoituja rajatarkastuslaitteita ja biometrisiä ratkaisuja voitaisiin hyödyntää (National integrated border management... 2020: 7). Näiden teknisten ratkaisujen lisäksi lainsäädännöllisten toimenpiteiden on tuettava tarpeita.

Rajatarkastusten kehittäminen keskittyy rajatarkastusten automatisointiin ja liikkuvien kontrollitekniologioiden kehittämiseen (National integrated border management... 2020: 8). Jälkimmäisestä esimerkkinä on Helsingin ja Pietarin välillä kulkeva Allegro-juna, jossa raja- ja tullitarkastukset tapahtuvat liikkuvassa junassa. Kehityskohteiden edellytyksenä on läheinen ja keskitetty yhteistyö eri viranomaisten välillä.

Rajatarkastusten strategiset tavoitteet ovat (National integrated border management... 2020: 8):

1. Lisäarvon ja toiminnan tehokkuuden takaaminen Euroopan lainsäädännössä ja kansallisessa lainsäädännössä, johon sisältyy muun muassa Schengen-tietojärjestelmä.
2. Rajanylityspaikkojen kehittäminen, jotta voitaisiin taata tehokkaat rajatarkastukset, sujuva matkustajien virta ja teknologian täysi hyödyntäminen, johon sisältyvät muun muassa biometriset ratkaisut ja liikkuvat rajatarkastukset.
3. Itäisen maaran rajanylityspaikkojen aukioloaikojen tarkastaminen, jotta se heijastaisi matkustajaliikenteen kehitystä ja kannattavuutta.

Rajavartiolaitos, tulli ja poliisi työskentelevät yhdessä estääkseen rajat ylittävää rikollisuutta (National integrated border management... 2020: 8). Jokainen näistä viranomaistahoista on valtuutettu toteuttamaan rajat ylittävän rikollisuuden tutkinnan valmistelu. Kaikilla itärajan rajanylityspaikoilla on myös tilapäiset mahdollisuudet alle kahdentoista tunnin pidätyksiin.

Euroopan unionin ja Venäjän välinen raja on vartioitu molemmilta puolilta, jotta voidaan muodostaa raja, jonka yli ei pääse laittomia virtoja (Golunov 2012: 122). Suuri tehtävä on rajavartioiden, joiden tehtävänä on tarkistaa passit ja viisumit sekä vartioita maastorajaa. Myös tullin työntekijöillä on suuri vastuu, sillä he tarkastavat kauppalasteja ja matkustajien matkatavaroita. Neuvostoliiton hajottua rajavalvontaa on kehitetty paljon muun muassa uusilla teknisillä laitteilla ja kehittyneillä kontrollitavoilla. Rajavalvonnan tiukentaminen ja yhteistyö Venäjän ja Suomen sekä muiden Venäjän luoteisten naapurivaltioiden välillä on vähentänyt laittoman maahanmuuton ja salakuljetuksen määrää. Tiukentuneella rajavalvonnalla on kuitenkin myös haittapuolia, kuten hankalat viisumimenettelyt sekä raja- ja tullikontrollin aiheuttamat kulut ja hidasteet rajat ylittävälle yhteistyölle. Lisäksi tiukentunut rajavalvonta vähentää ihmisten halua rajanylitykseen sekä liike- että matkailunäkökulmasta.

2.1.3 Alue ja alueellisuus

Euroopan unioni on Maastrichtin sopimuksella vuonna 1993 perustettu taloudellinen ja poliittinen liitto (Clerc & Elo 2014: 423). Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat hyväksyneet yhteisen säännösten ja sitoutuneet luovuttamaan osan toimivallastaan unionille. Euroopan unionin instituutiot toimivat yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä poliisi- ja rikosasioiden yhteistyötä lukuun ottamatta yhteisömenetelmää käyttäen. Yhteisömenetelmä on päätöksentekotapa, jossa Euroopan unionin ylikansallisilla instituutioilla on merkittävä rooli (Clerc & Elo 2014: 427). Euroopan unionia voidaan tarkastella alueen näkökulmasta (Bialasiewicz ym. 2005: 333). Alueella viitataan yhteiseen, rajattomaan tilaan, jossa aktiviteetit on yhdistetty ja esteiden määrää on vähennetty tai ne on purettu, jolloin esimerkiksi järjestöjen toiminta on tehokasta. Euroopan unionia on kuvailtu muun muassa vapauden, turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden alueeksi sekä taloudelliseksi alueeksi.

Euroopan unionin alue on urbaania ja monikulttuurista (Bialasiewicz ym. 2005: 334). Euroopan unionin alue myös hämärtää kansalaisuuden merkityksen ja tekee siitä monitasoista, jolloin

kansallisvaltioiden asemaa määritetään uudelleen. Kuitenkin alueella olevia ihmisryhmiä tai ilmiöitä on voitu kutsua ei-eurooppalaisiksi, jos ne eivät ole vastanneet aikaan ja kontekstiin sidottuihin ihanteisiin, tai jos ne eivät ole jakaneet poliittisia ja kulttuurisia arvoja (Clerc & Elo 2014: 25). Kansalaisuus on myös ankkuroitu alueeseen, minkä seurauksena kansalliset oikeudet ovat voimassa tietyssä tilassa, mutta eivät muualla (Häyrynen 2006). Erilaiset käsitteet, kuten vähemmistö ja enemmistö ovat voimassa vain tämän alueen sisällä, mutta menettävät merkityksensä alueelta poistuttaessa. Euroopan valtioiden integroitumista pidetään kuitenkin tehokkaana tapana kansallismielisyyden nousun hillitsemiseksi (Clerc & Elo 2014: 170). Useat kansallismieliset puolueet ja ryhmät päätyivät kansalaisten suosioon 2010-luvulla, mikä osaltaan lisäsi kriittisyyttä Euroopan unionia kohtaan ja aiheutti Euroopan unionin vastaisuutta useissa jäsenvaltioissa. Kansallismielisyys ja integraatiomyönteisyys aiheuttavat näin yhden poliittisyhteiskunnallisen ristiriitatilanteen. Ristiriitainen kehitys on lisännyt Euroopan unionin sisäisiä jännitteitä, kun kansallisten intressien painoarvo on kasvanut; huoli kansallisten voimien vahvistumisesta on nykyäänkin Euroopassa ajankohtainen aihe.

Alueen näkökulman lisäksi Euroopan unionia voidaan tarkastella alueellistamisen näkökulmasta (Bialasiewicz ym. 2005: 334). Alueellistaminen voidaan jakaa kahteen näkökulmaan. Ensimmäisen näkökulman mukaan Euroopan unioni on alueellinen ryhmittymä moninapaisessa taloudellisessa maailmassa, kuten ovat myös Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimus (NAFTA) ja Kaakkois-Aasian maiden yhteistyöjärjestö (ASEAN). Toinen näkökulma alueellistamiseen on se, että sen avulla voidaan vahvistaa valtioiden tason alapuolella olevia alueita ja rajat ylittävien alueiden muodostumista. Tällaisten alueiden muodostaminen on liittynyt Euroopan yhdentymiseen jo vuosikymmeniä ja jo Rooman sopimuksessa on mainittu sitoumus alueiden välisten erojen vähentämisestä. Tällöin Euroopan unionin jäsenvaltioiden rajat eivät luo esteitä valtioiden välisten raja-alueiden keskittymien luomiselle vaan jäävät sille alistetuiksi.

Alueellisuus on strategia, jolla pyritään hallitsemaan ihmisiä, ilmiöitä ja vuorovaikuttamista vahvalla kontrollilla tietyllä alueella (Sack 1986: 19). Alueellisen riippumattomuuden yleismaailmallista tunnustamista pidetään kansainvälisen politiikan pohjana (Kratochwil 1986: 27). Toisaalta monikansallisten suhteiden ja riippuvaisuuksien määrän kasvun myötä suunnataan kohti perinteiseen alueellisuuskäsitykseen liittyvän yksinoikeuden merkityksen heikkenemistä. Tämä ristiriita luo haasteita konfliktien hallitsemiselle. Englannin kielessä sanoilla pelottelu (engl. terror) ja alue (engl. territory) on sama alkuperä (Connolly 1991). Käytännössä sanojen saman alkuperän voi huomata siinä, kun luodaan rajattuja tiloja eli suljetaan jotain alueen ulkopuolelle. Tällaisen alueen ylläpitäminen vaatii jatkuvaa tarkkaavaisuutta ja uhan liikkuvuuden ymmärtämistä.

Alueellisuuden merkitys nykyisessä valtiojärjestelmässä ja valtioiden välisissä suhteissa voidaan jakaa kahteen osaan (Atzili 2012: 12–13). Ensimmäinen osa käsittää sen, että alueellisuus ja rajat sekä niiden suhde väestöön on jatkuvassa muutoksessa. Toinen osa käsittää sen, että kansainvälisillä rajoilla on kaksi ulottuvuutta, jotka ovat sijainti ja toiminnat. Keskenään nämä kaksi ulottuvuutta ovat sekä kaukaisia että toisistaan riippuvaisia. Joidenkin tutkijoiden mukaan rajan sijainti on samalla sen tärkein toiminta (Herbst 2014).

2.1.4 Globalisaatio ja ylirajainen liikkuvuus

Globalisaatiolla on merkittävä vaikutus rajoihin: se muuttaa rajojen toimintaa nopeasti, vaikka rajojen sijainti ei muuttuisi (Atzili 2012: 14). Globalisaatiota on tapahtunut jo pitkään ja se on vaikuttanut

paljon rajojen asemaan ja monilla alueilla tarkoittanut rajojen avaamista (Pickering & Weber 2006). Ruxandran (2012: 79–82) mukaan globalisaatio ikään kuin pyrkii osoittamaan rajat merkityksettöminä. Globalisaatio ei kuitenkaan tarkoita sitä, että rajoista ja alueista tulisi vähemmän tärkeitä kuin ennen globalisaatiota vaan päinvastoin. Globalisaation seurauksena rajojen yli ollaan vuorovaikutuksessa, käydään kauppaa ja siirretään rahaa enemmän kuin menneisyydessä. Valtioiden talous on linkittynyt muihin maihin, ja valtiot ovat menettäneet kontrolliaan riippumattomassa taloutensa säätelyssä.

Globalisaatio, alueet ja niiden rajat vaikuttavat toisiinsa ja nykyään ihmisten poliittinen ja symbolinen juurtuneisuus tiettyyn joukkoon on voimakasta (Kahler 2006). Globalisaatio on murentanut alueellisen identiteetin pohjan, sillä maailmanlaajuiset verkkoyhteydet ovat tuottaneet mahdollisuuden keskustella toisella puolella maailmaa olevien kanssa (Ruxandra 2012: 80–82). Tämän seurauksena ihmiset saattavat identifioida itseään esimerkiksi enemmän poliittisen vakaumuksen kautta eivätkä kansalaisuuden kautta, mikä on ollut tyypillistä ennen globalisaatiota.

Suuri osa länsimaiden kansalaisista kokee globalisaation positiivisiksi seurauksiksi ihmisten, pääoman ja palveluiden liikkuvuuden kasvamisen (Papageorgiou 2018: 2). Globalisaation seurauksena valtioiden rajat ovat hämärtyneet ja erilaiset virrat kulkevat sujuvasti valtioiden rajojen yli. Pääoman, hyödykkeiden ja palveluiden virtaukset rajojen yli koetaan välttämättöminä länsimaisille yhteiskunnille ja niiden hyvinvoinnille (Broeders & Hampshire 2013: 1203). Positiivisiksi koettujen seurausten lisäksi myös uhkat pääsevät liikkumaan globalisoituneessa maailmassa helpommin kuin ennen (Papageorgiou 2018: 2). Uhkia ovat esimerkiksi järjestäytynyt rikollisuus, terrorismi ja ei-toivottu maahanmuutto. Länsimaiset viranomaiset kokevat näiden asioiden uhkaavan länsimaisen maailman hyvinvointia.

Globalisaation aikana rajojen valvontaa ja tarkastuksia on tehostettu (Broeders & Hampshire 2013: 1203–1204, 1206). Rajoja turvallistetaan muun muassa uusilla rajatarkastusten teknologioilla ja valtioiden välisillä sopimuksilla. Euroopan unioni on esimerkki tällaisesta valtioiden välisestä yhteistoiminnasta rajojen turvaamiseksi. Rajoilla onkin globalisoituneessa maailmassa kaksi roolia: rajojen tarkoituksena on helpottaa toivottujen virtojen liikkuvuutta ja samalla rajojen on turvattava rajojen sisäistä aluetta kaikelta uhkaavalta ja poikkeavalta.

Globalisaatioon sisältyvän erilaisuuden korostaminen ja samanaikainen rajojen turvaaminen muodostavat ristiriidan (Broeders & Hampshire 2013: 1204). Euroopan unioni on moniarvoinen yhteiskunta, mutta osa Euroopan unionin virkailijoista kokee maahanmuuttajien ja pakolaisten virrat uhkana Euroopan unionin arvoille (Papageorgiou 2018: 2–3). Euroopan unioni on asettanut rajoitteita maahanmuuttajien ja pakolaisten virroille Euroopan unionin jäsenmaiden julkisen mielipiteen vuoksi. Vuonna 2015 Eurooppaan suuntautui useita isoja pakolaisten virtoja. Jälleen helmikuun 28. päivänä vuonna 2020 Turkki avasi rajansa pakolaisille (Europeans tighten borders as Turkey... 2020). Media täyttyi heti uutisista uudesta pakolaiskriisistä, ja toimittajat herättelivät myös kysymyksiä siitä, toistuuko vuoden 2015 pakolaiskriisi. Euroopan unioni vastasi heti Turkin rajan avaamiseen ja esimerkiksi Kreikka ja Bulgaria kiristivät välittömästi rajavalvontaansa.

Länsimaisen yhteiskunnan rajojen turvaamistoimet eivät ole yhteydessä vain terrorismin vastaiseen sotaan vaan jo ennen terrorismin vastaista sota rajoja on turvattu (Amoore 2006: 337). Jo 1980- ja 1990-luvuilla Euroopan unioni laati viisumivaatimuksia, jotka hallitsivat liikkumista

ennaltaehkäisevästi (Broeders & Hampshire 2013: 1204). Viisumivaatimusten lisäksi nykyään on käytössä esimerkiksi Älykkäät rajat -konsepti, joka perustuu biometriseen dataan (Oray & D'Alfonso 2018). Älykkäät rajat -konseptin tarkoituksena on kasvattaa Euroopan unionin kapasiteettia vastata turvallisuushuoliin Euroopan unionin ulkorajoilla. Digitaalisten ja älykkäiden rajojen käyttöönotto viestii myös siitä, että maahanmuuttajien ja pakolaisten kontrollointia tulisi harjoittaa kaukana Euroopan unionin rajoilta (Broeders & Hampshire 2013: 1202).

Ylirajainen liikkuvuus on yksi globalisoituneen maailman keskeinen määrittäjä (Assmuth 2012). Rajoja ylittävät ihmiset, eläimet, pääoma ja tavarat ja rajoja ylitetään erilaisista syistä. Eräitä ylirajaisen liikkuvuuden ilmenemismuotoja ovat muuttoliike ja pakolaisvirrat. Ylirajaisen liikkuvuuden eriarvoisuus ilmenee rajoilla selvästi: joillekuille suurin osa rajoista on avoimia, toisille käytännöntasolla suljettuja. Eriarvoisuuteen sisältyy myös se, että jotkut ylittävät rajoja omasta tahdostaan ja toiset pakotettuina. Valtiot käyttävät valtaansa rajoilla ja niiden lähiseuduilla vaikuttaen ihmisten liikkumiseen ja elämiin (Pickering & Weber 2006).

2.2 Älykkäät rajat

2.2.1 Teknologia maastorajalla

Maastorajojen valvonnassa on otettu käyttöön pienoiskopteriteknologiaa, mikä tarkoittaa miehittämättömien, antureilla varustettujen ilma-alusten hyödyntämistä rajan valvonnassa (Shiskov ym. 2017: 77). Pienoiskopterien määrä turvallisuuden valvonnassa ja tarkkailussa on kasvanut runsaasti akkujen ja sähkömoottorien painon keventyessä ja niiden tehokkuuden parantuessa (Al Abkal ym. 2020: 26–27). Pienoiskoptereita käytetään nykyään myös muun muassa harrastuskäyttöön, mainostoimintaan sekä elokuvien tekemiseen ja valokuvaamiseen. Lisäksi niitä voidaan hyödyntää viljasatojen seurannassa sekä kaukaisten alueiden ympäristön kartoittamisessa (Jensen 2016b: 20).

Pienoiskopterien käyttö, esimerkiksi niillä kuvaaminen kaupunkitilassa, on aiheuttanut eettisiä ja poliittisia huolenaiheita (Jensen 2016a: 68–69). Pienoiskopterien lennättämistä onkin rajoitettu Suomessa monilla alueilla (Älä lennätä täällä 2020). Näitä alueita ovat lentoasemien ja helikopterikenttien läheisyys, Suomen itärajan läheisyys, Helsingin kieltoalueet, Turun läheisyydessä oleva Luonnonmaan kieltoalue sekä tilapäiset kieltoalueet, jotka on perustettu esimerkiksi Puolustusvoimien harjoittelun tai suuren yleisötapahtuman vuoksi. Rajoituksilla pyritään suojelemaan yksityisyyttä sekä turvaamaan strategisten toimintojen sijaintia (Kunnioita yksityisyyttä 2019).

Pienoiskopterien käyttö luo valtaa niitä käyttäville henkilöille, koska kopterit ohjataan tarkasteltavien kohteiden yläpuolelle, jolloin tarkasteltavat kohteet eivät välttämättä huomaa valvontavälinettä ja tiedä sitä, että heitä valvotaan samalla kuitenkin tiedostaen, että heitä voidaan valvoa milloin tahansa (Jensen 2016a: 68–69). Foucault (1979) toi Jeremy Benthamin kehittämän vankilatyypin, panoptikonin, vallan ja sosiaalisen kontrollin ilmentäjäksi valvonnan tieteelliseen keskusteluun. Panoptikonissa, vallanhaltijalla on mahdollisuus tarkkailla muita ilman heidän tietoaan ja ilman muiden takaisin tarkkailua, jolloin valvonnan kohteista tulee alistuvaisia. Esimerkiksi koronaviruksen myötä eristetyllä Uudellamaalla otettiin käyttöön pienoiskopterivalvonta huhtikuun alussa vuonna 2020 (Salminen 2020). Kopterien tehtäväksi päätettiin Uudenmaan ja muun Suomen välisen liikenteen ja kulkuneuvojen rekisterinumeroiden kuvaaminen, jotta voitaisiin valvoa sitä, ketkä ylittävät rajan ja onko siihen ollut hyväksyttävä syy. Pienoiskopterien yleistymisen rajavalvonnan välineenä tarkoittaa sitä, että teknologiset ratkaisut koetaan tärkeiksi muuttoliikkeiden hallitsemisessa

(Csernatonin 2018: 178). Älykkäistä rajoista eli tiedon jakamiseen ja teknologian hyödyntämiseen perustuvista rajoista on tullut tärkeä osa Euroopan unionin suunnitelmaa laittoman maahantulon kontrolloinnissa (Dijstelbloem & Meijer 2011). Pienoiskopterien lisäksi maastorajoja valvotaan sensoreilla, liikkeentunnistimilla ja pimeänäkökameroilla ja uusia menetelmiä kehitetään jatkuvasti.

Kansainvälisissä keskusteluissa on pohdittu paljon pienoiskopteriteknologian eettisyyttä. Pienoiskoptereilla voidaan välittää tietoa valvonnan kohteista pitkän matkan päähän ja niitä voidaan käyttää etäaseina, kuten on käytetty esimerkiksi Afganistanissa, Pakistanissa ja Irakissa (Jensen 2016b: 20). Pienoiskopteri voi raportoida ajankohtaista tilannetietoa kaukana olevalle pienoiskopterin antaman tiedon käsittelijälle tai se voi syöttää tietoa tietokantaan (Jensen 2016a: 72). Csernatonin (2018: 178) mukaan pienoiskopterien käytön lisääntyminen rajavalvonnassa saattaa johtaa rajojen luonteen muuttumiseen siten, että rajat muuttuvat teknologiseksi pelotteiksi tai virtuaalisia taisteluvyöhykkeitä muistuttaviksi alueiksi.

Pienoiskoptereilla on vahva yhteys sotaan, mikä luo kyseenalaisuutta niiden käytölle (Henriksen & Ringsmose 2015). Niitä ei arvostella niinkään siitä syystä, miten, missä ja keitä vastaan tai minkä hallitsemiseen niitä käytetään vaan sen takia, mitä pienoiskopterisota edustaa. Monilla sota-alueilla siviilejä on kuollut pienoiskopterien hyökkäyksissä. Rajavalvonnassa niiden puolestaan kuvaillaan olevan hyötytarkoituksiin käytettäviä miehittämättömiä lentolaitteita, mikä antaa erilaisen käsityksen niiden hyväksyttävyydestä. Sotilaskäytössä pienoiskopterit voivat olla aseistettuja ja niillä pystytään lentämään vihollisen alueella pitkiä aikoja ilman uhkaa oman valtion hengenmenetyksistä. Pienoiskopterien käyttö sodissa näyttäytyy myös videopelin omaisena, jossa koptereita ohjataan kaukaa ja niillä hyökätään vihollista kohti, joka näyttäytyy objektina eikä yhtä inhimillisenä kuin perinteisessä sotatilanteessa. Pienoiskopteriteknologian käyttöä sodassa on arvosteltu muun muassa siitä syystä, että niitä käyttämällä toisella osapuolella, joka on usein länsimaa, on ylivoimainen asema, sillä se ei joudu asettamaan sotilaitaan uhkaan.

2.2.2 Biometrinen tunnistaminen

Valtioiden rajoja ylittävien tunnistamista on kyetty parantamaan biometrisen teknologian keinoin (Häkli 2008). Biometrisillä teknologioilla tarkoitetaan henkilön identiteetin tunnistamisen ja varmistamisen automatisoituja metodeja, jotka perustuvat henkilön käyttäytymiseen liittyviin ja fyysisiin ominaisuuksiin (Bhatia 2013). Näitä biometrisia piirteitä ovat esimerkiksi sormenjälki ja iiriskuva (Häkli 2008). Biometristä teknologiaa käytetään esimerkiksi Euroopan rajoilla rajaturvallisuuden vahvistamisen, rajanylittämisen tehokkuuden parantamisen sekä tehokkaan maahanmuuton ja sen täytäntöönpanon helpottamisen apuna (Abomhara ym. 2019: 259). Nykyään useilla valtioilla on käytössä esimerkiksi ihmisen biologisiin tunnuspiirteisiin perustuva biometrinen passintarkastus.

Useilla lentokentillä on jo käytössä biometrisia tunnistuslaitteita, kuten sormenjälkitunnistimia, passikuvan tunnistajalaitteita sekä videokameroita, jotka kuvaavat jatkuvasti (Hall 2015: 95–97). Näillä biometrisillä tunnistuslaitteilla on tarkoituksena vahvistaa matkustajien identiteetit. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on käytössä toimintamalli, jossa matkustaja joutuu näyttämään sormenjälkensä maahan saapuessaan ja hänen kasvojaan verrataan passikuvaan tietokoneen järjestelmän avulla. Yhdysvaltain kongressi valtuutti biometristen tietojen käytön Yhdysvaltain viisumeissa vuonna 2002 annetussa rajaturvallisuutta ja viisumien käyttöä koskevassa laissa (Safety & Security of U.S. Borders s.a.). Laissa edellytetään, että Yhdysvaltoihin saapuva matkustaja käyttää vain koneellisesti luettavia matka- ja maahantulodokumentteja, joissa käytetään biometrisia tunnistuslaitteita. Biometrisen seulonnan kriteerinä on kymmenen sormenjälkitunnistusta. Yhdysvaltojen

mukaan tällainen toimintamalli suojelee matkustajan identiteetin yksityisyyttä sen vaarantamisen sijaan. Jos Yhdysvaltain viisumin hakija kieltäytyy antamasta sormenjälkiään, hänen hakemuksensa hylätään, koska hakemuksen katsotaan olevan keskeneräinen. Tällöin estetään henkilön pääsy maahan, koska hän ei ole luovuttanut henkilökohtaisia tietojaan viranomaisten käyttöön.

Digitaalisia ja biometrisia tunnistuslaitteita on puolustettu sillä, että ne suojelevat matkustajien identiteettiä eikä kukaan muu voi matkustaa heidän identiteetillään (Hall 2015: 99). Yhdysvaltain ulkoministeriö kertoo, että sormenjälkitunnistuksen kerrotaan vähentävän varastettujen ja väärennettyjen viisumien käyttöä ja suojelevan terroristeilta sekä muilta, joiden uskotaan olevan turvallisuusuhkana Yhdysvalloille (Safety & Security of U.S. Borders s.a.). Ulkoministeriö kertoo sormenjälkien keräämisen viisumeja myönnettäessä ja matkustajien sormenjälkien varmistamisen heidän saapuessaan Yhdysvaltoihin tekevän laillisten matkustajien matkustamisesta turvallisempaa ja parantavan samalla yhdysvaltalaisten turvallisuutta. Myös sormenjälkien digitaalisuutta pidetään hyvänä asiana, jotta matkustajat eivät joudu sotkemaan sormiaan musteeseen vaan sen sijaan sormenjäljet tunnistetaan biometrisellä tunnistuslaitteella (Hall 2015: 99).

Biometrisia tunnistusmenetelmiä on kuitenkin kritisoitu paljon (Hall 2015: 100). Biometriseen tunnistamiseen on kohdistettu kritiikkiä, koska siihen ajatellaan liittyvän systemaattista luokitteluvallankäyttöä (Walters 2002). Yhtenä kritiikin syynä on ollut profilointi etnisyyden perusteella. Esimerkiksi vuonna 2009 vuosi ilmi tietoa siitä, että Yhdysvaltain liittovaltion virasto on määrännyt Kuuban, Iranin, Pohjois-Korean, Libyan, Syyrian, Sudanin, Afganistanin, Libanonin, Somalian, Irakin, Jemenin ja Algerian passien omistajat ylimääräiseen tarkastukseen. Rajavalvontaan yhdistettyjen biometrinen tietojärjestelmien käyttäminen johtaa valvonnan määrän kasvuun, mikä tarkoittaa sitä, että ihmisten ylittäessä rajoja, hakiessa viisumeja ja turvapaikkaa, heidän tietojaan kerätään ja talletetaan (Abomhara ym. 2019: 259). Euroopan unionin sisällä on monin paikoin luovuttu rajatarkastuksista poliittisen ja taloudellisen integraation vuoksi, mutta näiden ihmisvirtojen kontrollointi ei ole kuitenkaan vähentynyt. Eräs näistä kontrollitavoista onkin sosiaalinen seulonta (Lyon 2006). Sosiaalinen seulonta on käytäntö, jossa voidaan tuottaa toiseutta, sillä matkustajien riskiprofiilin määrittäminen voi liittyä esimerkiksi ihmisten etnisiin tai uskonnollisiin piirteisiin ja identiteettiin (Häkli 2008).

Biometriikkaa pidetään turvallisuuden mahdollistajana (Ceyhan 2008: 102–103). Teknologian korostaminen turvallisuusjärjestelmissä alkoi Yhdysvalloissa 1980-luvulla, mistä se eteni esimerkiksi Eurooppaan. Biometriikan käytön laajentumista on edistänyt ajatus siitä, että sen avulla voitaisiin taata ihmisten täydellinen identifioiminen. Teknologian hyödyntäminen jatkui ja 1990-luvulla biometrisella tunnistamisella oli suuri merkitys Yhdysvaltoihin kohdistuvan laittoman maahantulon valvonnassa. Euroopan unionissa turvallisuuden teknologisoituminen alkoi, kun Iso-Britannia taisteli Irlannin tasavaltalaisarmeijan pommituksia vastaan valvonnan avulla. 1980-luvulta lähtien valvontakameroita on käytetty julkisissa tiloissa tarkkailemaan epäilyttäviä toimintoja ja ratkaisemaan rikoksia. Biometrinen valvonta on osa turvallisuuskysymysten laajenemisprosessia, mikä tarkoittaa sitä, että biometrinen valvonta on levinnyt perinteisiltä sotilaallisilta aloilta muualle, kuten rajoille sekä terrorismiin ja maahanmuuttoon liittyviin kysymyksiin (Wæver 1997).

2.2.3 Yksityisyys

Oikeus yksityisyyteen ei ole samanlainen ehdoton oikeus kuin oikeus elämään vaan sitä voidaan rajoittaa lailla esimerkiksi yhteiskunnallisen hädän aikana (Abomhara ym. 2019: 260). Yksityisyyttä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta, joita ovat yksityisyys ja kansallinen turvallisuus, yksityisen omaisuuden ristiriita rajariskianalyysin kanssa sekä sisäänrakennettu yksityisyyden suoja.

Samaan aikaan, kun monikansallisuus on lisääntynyt ja virtuaalisia verkostoyhteiskuntia on perustettu, myös valvonta on levittänyt kattamaan yhä useampia yhteiskunnan osa-alueita (Dillon 2002).

Eri valtioiden välillä on suuria eroja siinä, milloin yksityisyyttä voidaan rajoittaa. Keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt covid-19 asetti maailman maat pohtimaan sitä, milloin ihmisten tietosuojaa voitaisiin loukata ja erot maiden välillä ovat suuret (Halminen & Mahlamäki 2020). Suomessa edes valmiuslaki ei anna mahdollisuutta puuttua ihmisten tietosuojaan. Saksassa otettiin käyttöön koronaviruksen vuoksi vapaaehtoinen mobiililaitesovellus, joka auttaa kartoittamaan tartunnan saannin hetkeä ja keiden kanssa samoissa tiloissa olisi tartunnan saannin jälkeen ollut. Lähitöllä olleille henkilöille lähetetään ilmoitus, jos heidän lähellään on ollut tartunnan saanut henkilö. Samankaltainen sovellus levisi Suomeen syksyllä 2020 (Koronavilkku on nyt julkaistu... 2020).

Koronaviruksen seurauksena Venäjä puolestaan ilmoitti valvovansa Pietarin ja Moskovan ulkona liikkumiskieltoa kasvojentunnistuksella (Nykänen 2020). Kasvojentunnistusjärjestelmän kerrottiin ottavan kuvia karanteenia rikkoneista ihmisistä ja tunnistavan kasvot vaikka 40 prosenttia niistä olisi peitossa. Kiinassa koronaviruksen takia on käytetty värikoodeja, joilla ihmisiä on luokiteltu eri ryhmiin (Mozur ym. 2020). Maaliskuun alussa vuonna 2020 Kiina alkoi rohkaista ihmisiä takaisin töihin, vaikka koronavirus ei ollut vielä pysäytetty vaan aiheutti edelleen kuolonuhreja. Samanaikaisesti Kiina kuitenkin vaati, että kansalaisilla on mobiililaitteissaan sovellus, josta näkee, saako kyseinen henkilö liikkua vapaasti kaupungilla vai pitäisikö hänen olla karanteenissa. Sovellus otettiin ensimmäisenä käyttöön Hangzhoussa, josta se levisi muihin Kiinan kaupunkeihin sekä muihin valtioihin.

Huipputekniikka, kuten biometriset tunnistuslaitteet, videokamerat, sirut, älykortit ja tietokannat eivät ole olleet alun perin sotilaallisessa käytössä, mutta niitä on esitetty keinoiksi sopeutua uusiin uhkiin ja riskeihin sekä identifioimaan riskialttiita ihmisiä ja pysymään mukana jatkuvissa liikevirroissa (Ceyhan 2008: 106). Biometrisen tunnistamisen ydin on siinä, että tunnistaminen tapahtuu sen perusteella, millainen henkilö on eikä sillä, mitä henkilöllä on tai mitä hän tietää (Woodward 2001). Biometrisen teknologian hyödyntäminen on kustannustehokasta rajaturvallisuuden parantamisen, petosten havaitsemisen ja rajan ylittävän liikenteen tehokkuuden parantamisessa (Abomhara ym. 2019: 260). Toisaalta biometrisillä teknologioilla on suuria vaikutuksia ihmisten yksityisyyteen ja tietojen suojelun tärkeyteen. Dantchevan ym. (2016) tutkimuksen mukaan sormenjäljistä, kasvokuvasta ja iiriksestä on mahdollista selvittää muun muassa henkilön ikä, sukupuoli, etnisyys, pituus, paino ja hiusten väri.

2.3 Muuttuva maailmantilanne

2.3.1 Raja riippumattomuuden symbolina

Valtioiden rajoilla on sekä fyysisiä että symbolisia merkityksiä (Golunov 2012: 26; Wendt 1992: 412). Fyysisestä näkökulmasta ajateltuna rajoilla kontrolloidaan ja ylläpidetään rajojen sisäistä aluetta, valtiota. Symbolisesta näkökulmasta ajateltuna raja erottaa *meidät* rajan ulkopuolisilta, *muilta*, estäen ulkopuolisia tulemasta rajojen sisäpuolelle ja samalla haastamaan rajojen sisäisen järjestyksen. Nykyajan valtiot koostuvat kolmesta toisiinsa liittyvästä prosessista (Caplan & Torpey 2001: 3):

- ”1. voimakeinojen laillisen käytön yksinvaltuudesta ja kohdeväestön valvontakontrollista, 2. selvien rajojen olemassaolosta ja ihmisten liikkumisen

hallitsemisesta alueen sisällä ja rajoilla sekä 3. viranomaisten yksinvaltuudesta myöntää asiakirjoja, kuten passeja ja henkilökortteja, jotta henkilöitä voidaan tunnistaa.”

Aiemmin turvallisuuden kontekstissa valtion ulkopuoliset ja valtion syntyperäiset kansalaiset koettiin toisilleen vastakkaisina (Wæver 1997). Nykyään globalisaation seurauksena esimerkiksi maahanmuuttajat ja kaksoiskansalaiset hämärtävät näiden ryhmien välistä rajaa eikä enää voida määrittellä selkeästi, kuka on ulkopuolinen ja kuka ei (Ceyhan 2008: 105). Toisaalta on myös ihmisiä, jotka vastustavat näiden rajojen hämärtymistä ja kannattavat etnonationalistisia valtioita. Lisäksi eri paikkakuntien välillä pendelöiviä henkilöitä on vaikeaa asettaa mihinkään alueelliseen ryhmään, kuten myös kodittomat koetaan usein yhteiskunnan ulkopuolisina.

Valtioiden välisiä suhteita on tarkasteltu Wendtin (1992) kolmen mallin kautta: vihamielisyys (engl. the Hobbesian culture of enmity), kilvoittelu (engl. the Lockean culture of rivalry) ja ystävyys (engl. the Kantian culture of friendship). Jokainen näistä malleista edustaa erilaista tapaa suhtautua toisiin valtioihin ja niiden kansalaisiin. Ensimmäinen malli, vihamielisyys, viittaa *tapa tai tule tapetuksi* -periaatteeseen, mikä tarkoittaa jatkuvaa sotaa ja konflikteja valtioiden välillä. Toinen malli, kilvoittelu, viittaa *elä ja anna elää* -periaatteeseen, mikä tarkoittaa sitä, että sota on mahdollinen, mutta valtiot mieluummin tunnustavat toinen toisensa oikeudet ja näkevät oman turvallisuutensa egoistisesti. Kolmas malli, ystävyys, edustaa periaatetta, jossa ajatellaan, että sotaa ei enää koeta oikeudenmukaisena tapana selvittää kiistoja. Menettelytavat rajoilla ja niihin liittyvä politiikka eivät usein liity sotilaallisiin uhkiin vaan järjestyksenpitoon, sillä rajat ylitetään usein aseettomina (Wendt 1999: 305). Aseettomien kohtaaminen ja kohtelu rajalla ilmaisee sitä, mikä edellä mainituista ajattelumalleista on vallallaan. Nykyisessä globalisoituneessa ja kansainvälisten suhteiden vallitsevassa maailmassa on kuitenkin hankalaa enää tarkastella valtioiden välisiä suhteita vain näiden mallien kautta, sillä muutokset tapahtuvat nykyään nopeasti.

Vuonna 1995 alkunsa saanut Schengen, muutti rajojen merkitystä paljon, sillä Schengen-alueen sisäisten rajojen tarkastukset poistettiin (Dekalchuk 2014). Muutos oli suuri, sillä valtioiden fyysiset rajat poistettiin, jolloin muodostui uusi yhteisöllinen *me*. Koska Schengen-alueen sisällä muodostui uusi *me*, täytyi valtioiden myös keskenään muodostaa uusi *muut*. Tästä ovat konkreettisina esimerkkeinä tarkkaan valvottu Schengen-alueen ulkoinen raja sekä viisumi- ja muuttoliikepolitiikka. Schengenin olemassaolo vaatii yhtenäisiä alueen sisäisiä menetelmiä ulkorajan hallinnassa. Schengen-aluetta on kritisoitu ilmaisuilla *Euroopan linnake* ja *Schengen-verho*, joilla on pyritty kuvaamaan alueen ulkopuolisten vaikeuksia päästä Schengen-alueen sisälle.

Viisumit ovat kuvaava tapa erottamaan *meitä* ja *muuta*. Viisumeilla voidaan muodostaa ihmisryhmille ja ihmisille erilaisia merkityksiä samasta rajasta, jolloin rajat ovat monimerkityksisiä (Balibar 2002: 79). Kansainvälisen matkailun määrä on lisääntynyt jatkuvasti viime vuosikymmenten aikana, ja samalla ovat lisääntyneet myös rajojen ylitykset (Walters 2002). Kuitenkin keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt koronavirus aiheutti kansainvälisen matkailijamäärän jyrkän ja nopean laskun matkailua rajoittavien toimien vuoksi. Schengen-alueen valtioiden on yhdessä muodostettava selkeät listaukset siitä, ketkä ovat sallittuja tulemaan alueelle ja minkälaisin vaatimuksin (Salminen & Moshes 2009: 9). Schengen-alueen valtiot ovat jakaneet kansallisen riippumattomuutensa toistensa kanssa muuttaen näin koko viisumien myöntämisen ytimen.

2.3.2 Pakolaisten liikkuvuus

Eurooppaan saapui 1980-luvulla sisällissotia pakenevia turvapaikanhakijoita (Loescher 1989: 618–622). Heistä suuri osa oli Sri Lankasta tulevia tamileja sekä Iranin, Irakin ja Libanonin kansalaisia. Esimerkiksi vuosien 1983–1986 aikana Länsi-Eurooppaan saapui noin miljoona uutta turvapaikanhakijaa itsenäisesti ilman pakolaiskiintiöitä. Syitä pakenemiselle olivat sodat, yleinen väkivalta, sekasorto ja tulevaisuudesta koettu epävarmuus, mutta ei valtion harjoittama vaino. Eurooppa alkoi käyttää tästä nimitystä pakolaiskriisi, koska Euroopan valtioilla ei ollut keinoja hallita tulijoiden liikkeitä. Pakolaisten spontaania liikkumista alettiin pitää suurimpana uhkana (Loescher 1989: 619, 622–623; *The state of the world's refugees...* 2000: 157).

Sen sijaan Suomea tämä pakolaiskriisi ei koskenut ja Suomeen saapuikin 1970–1980-luvuilla vain muutamia yksittäisiä turvapaikanhakijoita vuodessa (Seppälä 2004: 33). Suomi oli kuitenkin varovainen etenkin poliittisista syistä ja Neuvostoliitosta saapuneiden turvapaikanhakijoiden takia. Suomen viranomaiset ovat epäilleet Neuvostoliiton kokeilleen Suomen sitoutumista ystävytydessä ja yhteistyössä, sillä Suomeen saapui uusia turvapaikanhakijoita yleensä, kun rajavaltuutettu vaihtui. Neuvostoliiton konsuli oli ollut myös kiinnostunut siitä, keitä Suomeen oli saapunut. Vasta 1990-luvun alussa Suomi alkoi vastaanottaa itsenäisesti tulleita turvapaikanhakijoita eri mittakaavassa kuin aiemmin (*Asylum applications in industrialized countries...* 2001: 30, 59, 99). Suomeen tuli vuosittain muutamia tuhansia turvapaikanhakijoita 1990-luvun alusta vuoteen 2014 asti.

Jo ennen Euroopan unioniin liittymistä Suomi oli eurooppalaistanut turvapaikkapolitiikkaansa (Hakala 1994; Seppälä 2004: 50–51). Tämä näkyi muun muassa siten, että Suomi laajensi listaansa maista, joita se pitää turvallisina. Turvallisiin maihin kuuluivat muun muassa Venäjä ja Viro ja näin Suomi pyrki eroon pakolaisista näiltä alueilta.

Suomi liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995 ja perusti erillisen Ulkomaalaisviraston, joka oli Maahanmuuttoviraston edeltäjä (Seppälä 2004: 46–47, 67–68; *Kohti parempaa palvelua...* 2007). Euroopan unionilla ei vielä ollut sitovaa turvapaikkalainsäädäntöä, joten sisäministeriö vastasi edelleen lainsäädäntötyöstä ja unioniin liittymisen jälkeen kansainvälisestä yhteistyöstä etenkin Euroopan unionissa. Unioniin liittymisen jälkeen Suomi myös kehitti menettelyjä, joilla turvapaikkaa voi hakea maan rajoilla (Seppälä 2004: 47). Passintarkastajia ohjeistettiin mahdollisia turvapaikanhakijoita varten ja heidän tuli muun muassa selvittää, kunkin tulijan maahan saapumisen tarkoitus ja tarvittaessa auttaa turvapaikan hakemisessa. Sen sijaan 1990-luvun alkuvuosiin saakka oli ollut käytäntönä, että rajalla voitiin käännyttää ja kertoa, että turvapaikkaa ei tarjota. Vuodesta 1996 lähtien Suomen turvapaikka- ja rajapolitiikka eurooppalaistui entisestään, kun Suomi allekirjoitti Schengen-sopimuksen (Paananen 2000; *Asylum applications in industrialized countries...* 2001: 99; Seppälä 2004: 53). Tällöin Suomen ja Venäjän välisestä rajasta tuli Schengen-alueen ulkoraja ja samalla pisin ulkoinen maaraja. Schengen-sopimusta alettiin kuitenkin soveltaa vasta vuonna 2001.

Suomi sai ensimmäisen ulkomaalaislakinsa vuonna 1984 (Seppälä 2004: 157–160) ja aloitti nykyisen kaltaiset pakolaiskiintiöt vuonna 1986, jolloin kiintiöksi valittiin sata ihmistä (Seppälä 2004: 79). Vuoteen 1989 mennessä pakolaiskiintiö oli jo 500 ihmistä. Tuohon aikaan pakolaiset olivat tulleet jäädäkseen, kun taas nykyään monet vastaanottokeskuksiin majoitetuista turvapaikanhakijoista eivät (Seppälä 2004: 39–42). Turvapaikanhakijoita tuli Länsi-Eurooppaan 1980-luvun loppupuolella kiihtyvään tahtiin esimerkiksi Turkista ja Itä-Euroopasta (Loescher 1989: 621–622; *The state of the*

world's refugees... 2000: 156). Kiihtyvä tahti sai aikaan rajavalvonnan kiristämiskeskustelut Euroopassa (Loescher 1989: 624–627). Kiristämisen tarkoituksena oli hallita spontaania liikkumista ja kansainvälistä rikollisuutta.

Spontaani liikkuminen ja kansainvälinen rikollisuus ovat molemmat rajat ylittäviä ilmiöitä, joten vaadittiin valtioiden välistä keskustelua (Loescher 1989: 624–627). Valtiot alkoivatkin palauttaa turvapaikanhakijoita kauttakulkumaihin ja siirtää vastuuta turvapaikanhakijoista ja rajavalvonnasta Euroopan ulkopuolelle. Turvapaikkahakemuksia alettiin myös hyväksyä entistä vähemmän Euroopassa. Turvapaikanhakijat joutuivatkin kiertoradalle Euroopassa eikä ollut varmuutta, hoitaako yksikään valtio heidän asiaansa. Ihmisoikeuksia käsittelevä Euroopan neuvosto huomasi tämän ja ehdotti 1980-luvun alussa ensimmäisen turvapaikkamaan sääntöä. Säännön mukaan jokaisen valtion olisi käsiteltävä ne turvapaikkahakemukset, jotka sen viranomaisille jätettiin (Lavenex 2001: 82). Sääntö ei saanut yleistä kannatusta ja esimerkiksi Italia ja Itävalta vastustivat ehdotusta, koska ne ovat perinteisiä turvapaikanhakijoiden kauttakulkumaita, joten maat pelkäsivät jäävänsä yksin vastuuseen turvapaikanhakijoista.

Vuoden 2015 aikana Suomeen tuli yli 32 000 turvapaikanhakijaa (Tuohinen & Kähkönen 2015). Suurin osa heistä, yli 20 000, oli nuoria, ilman perhettä Suomeen tulleita irakilaismiehiä. Länsirajan lisäksi Suomeen pyrki turvapaikanhakijoita itärajan yli Lapissa (Koivuranta 2016; Leisti 2016; Pakolaiskriisi Lapissa... 2019). Loppuvuodesta 2015 ja alkuvuodesta 2016 Suomeen pyrki itärajan yli Lapissa noin 1 700 turvapaikanhakijaa. Hakijoiden tulo päättyi alkuvuodesta 2016, kun Suomi ja Venäjä sopivat rajoittavansa liikennettä Sallan ja Raja-Joosepin rajanylityspaikoilla. Turvapaikanhakijoiden määrän äkkinäiseen kasvuun esitettiin syyksi muun muassa Venäjän suunnitelmallista juonittelua ja asiaa epäiltiin jopa hybridisodankäyntinä. Syksyllä 2015 Suomi ei nähnyt tarvetta omille rajatarkastuksille Schengen-sisärajoilla (Tuohinen & Kähkönen 2015). Sen sijaan ajateltiin, että turvapaikanhakijoiden järjestelykeskukset riittäisivät. Näissä keskuksissa hakijat otettiin vastaan ja rekisteröitiin.

Alueen sijaitseminen rajan läheisyydessä tekee alueesta haavoittuvan, minkä vuoksi rajat ylittävien suhteiden ja vuorovaikutuksen merkitys raja-alueilla on korostunut (Prokkola 2019b). Niiden merkitys raja-alueen sietokyvyille on merkittävä. Usein rajan läheisyydessä sijaitsevat alueet ovat olleet valtion sisäisiä periferia-alueita, ja niihin on kohdistunut haasteita esimerkiksi alueellisen kehityksen kannalta (Prokkola 2019a). Lähivuosien aikana tilanne on muuttunut ja raja-alueet ovat olleet liikkuvuuden ja liikkumattomuuden kohteena, mikä on johtunut monimutkaisista ja ennakoimattomista geopoliittisista tapahtumista sekä ympäristöllisistä ja taloudellisista muutoksista. Rajoista on tullut kulkuväyliä lukuisille maahanmuuttajille, mikä on vaikuttanut rajojen toimintaan ja esimerkiksi monet rajat on suljettu ja niitä on turvallistettu jopa Euroopan unionin vapaan liikkuvuuden alueella (Brown 2017). Tämä tarkoittaa sitä, että rajojen toimintatapaa ja ihmisten oikeuksia niillä on muutettu, jotta voitaisiin vastata uhkana koettuun ilmiöön eli pakolaisten ennakoimattomaan liikkuvuuteen.

Raja-alueiden vakaus ja sujuvat rajanylitykset rajanylityspaikoilla ovat tärkeitä piirteitä valtion turvallisuuden ja toiminnan kannalta (Longo 2018). Alueellisen sietokyvyn tutkimisessa rajojen, geopolitiikan ja laittoman rajat ylittävän liikkumisen merkitys on tärkeä (Prokkola 2019b: 4). Liikkuvuuden geopolitiikka on usein läpinäkymätöntä ja yksittäisten valtioiden valvonnan ulkopuolella. Suuret pakolaismäärät tai matkailijoiden liikkuvuuden heilahtelut eivät ole ainoastaan

rajaseudulla ilmeneviä asioita, mutta raja-alueet ovat ensimmäisiä alueita, jotka joutuvat selviytymään nopeista muutoksista. Alueen sijaitseminen rajan läheisyydessä merkitsee haavoittuvuutta, koska rajojen yli tapahtuu arvaamattomiakin liikkuvuusvirtoja.

Schengen-alueen sisäisten rajojen avaaminen on tehnyt alueista helpommin läpäistävimpiä, mikä on vaikuttanut myös siihen, että valtion ulkopuoliset prosessit vaikuttavat läpäistävyyden kautta näihin alueisiin (Christopherson ym. 2010: 3). Alueiden kehityskulku on vahvasti yhteydessä rajojen avaamisiin ja sulkemisiin, mitkä ovat seurausta geopolitiittista tapahtumista sekä turvattomuudesta ja pelokkuudesta globaalilla ja kansallisella tasolla.

2.3.3 Globaali arvaamattomuus

Yhteiskuntia luonnehtivat nykyään liikkuvuus, verkostot ja yhteydet vakauden ja muuttumattomuuden sijaan (Jensen 2016a: 69). Liikkuvuus ymmärrettiin aiemmin ihmisten ja tavaroiden liikkumisena paikasta toiseen, mutta 2010-luvulta lähtien liikkuvuutta on alettu tutkimaan laajemmasta näkökulmasta. Liikkuvuus koetaan nykyään laajempaan kuin fyysisenä liikkumisena, minkä vuoksi myös liikkumista on alettu tutkia enemmän poliittisesta, teknisestä, taloudellisesta, sosiokulttuurisesta ja ympäristöllisestä näkökulmasta. Globalisaatio vaikuttaa esimerkiksi ihmisten liikevirtoihin, tautien leviämiseen ja matkakohteiden muotoutumiseen ja niiden valintaan.

Helmikuun lopussa vuonna 2020 Turkki avasi Euroopan puoleiset rajansa ja päästi tuhannet pakolaiset kohti Eurooppaa (Huusko 2020; Takkunen 2020). Kreikan vastaisella rajalla pakolaisten ja Kreikan puolen viranomaisten kohtaamiset etenivät väkivaltaisiksi, ja viranomaiset ampuivat kyynelkaasua kohti pakolaisia ja pakolaiset heittivät kiviä viranomaisia kohti. Turkki kertoi avaavansa rajat, koska edellisenä päivänä 33 turkkilaista sotilasta oli kuollut Syyrian armeijan pommituksessa Syyrian maakunnassa, Idlibissä eikä Turkki enää kestänyt siirtolaisten ja pakolaisten aiheuttamaa painetta. Turkki on myös kertonut osasyiksi, että Euroopan unionin myöntämä rahallinen tuki pakolaisten auttamiseksi tulee liian hitaasti.

Euroopan unioni ja Turkki solmivat keväällä 2016 sopimuksen, jonka mukaan Turkki estää turvapaikanhakijoiden saapumisen Kreikkaan ja saa vastineeksi viisumivapauden, rahaa ja uutta puhtia Euroopan unionin jäsenyysneuvotteluihin (Huusko 2020; Takkunen 2020). Sopimuksen pohjana käytettiin vuoden 2015 pakolaiskriisiä, jolloin yli miljoona turvapaikanhakijaa saapui Euroopan unionin alueelle. Sopimus on ollut jatkuvasti epävakaa ja kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt ovat arvostelleet sopimusta ja syyttäneet Euroopan unionia piittaamattomuudesta pakolaistilannetta kohtaan.

Etenevissä määrin 2000-luvulla uhiksi alkoivat muodostua ympäristön ja ihmisen yhdessä aiheuttamat asiat, kuten Islannista ilmakehään levinnyt tulivuorentuhka, lukuisat terrori-iskut, SARS-koronavirus, sikainfluenssa ja lintuinfluenssa sekä Palestiinan ja Israelin konfliktit (Ghaderi ym. 2017: 554). Myös esimerkiksi terrori-iskujen määrän kohdistuminen matkailukohteisiin on kasvanut ja niiden vakavuus on lisääntynyt. Turvallisuusvälikohtausten laajuus on myös levinnyt maantieteellisestä näkökulmasta katsottuna, sillä median avulla voidaan levittää tietoa maailmalla tapahtuvista asioista (Pizam & Mansfeld 2006).

Keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt covid-19 aiheutti tauon globalisaation kehityksessä, kun useat valtiot sulkivat rajansa ja ihmisten liikkumista alettiin rajoittaa (Heiskanen 2020). Globalisaatio edistää uusien tautien leviämistä, kun liikenneyhteydet lisääntyvät, väestömäärä kasvaa ja keksitään

uusia elinkeinoja. Myös globaalien taloussuhteiden tiivistyminen on mahdollistanut pandemioita. Esimerkiksi kolera lähti leviämään 1800-luvulla, kun britti-imperiumi liitti Intian Eurooppaan. Vuoden 2003 SARS-epidemia ja keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt covid-19 liittyvät puolestaan Kiinan aseman nousuun maailmantaloudessa. Covid-19 on aiheuttanut maailmantalouden romahtamisen. Pandemiat ovat tuoneet esille sen, että tarvitaan vahvoja valtioita sekä kotimaista ja paikallista tuotantoa. Menneisyydessä on viety myös tauteja alueille, joiden ihmisillä ei ole ollut niihin vastustuskykyä, mikä on aiheuttanut jopa sivilisaatioiden tuhoutumisia (Smith 2006: 6). Esimerkiksi 1500-luvulla espanjalaiset valloittajat veivät mukanaan isorokon atsteekkien sivilisaatioon Hernando Cortésin johdolla, mikä vaikutti atsteekkivaltakunnan romahtamiseen vuosien 1519–1521 aikana, kun miljoonat atsteekit kuolivat tautiin.

Turvallisuuskokemus vaikuttaa ihmisten matkakohdepäätöksiin ja pelon tunteella on merkitys siihen, minkä matkakohteen matkailija valitsee (Ghaderi ym. 2017: 552–554). Pelko ei kohdistu vain sotilaallisiin uhkiin vaan myös ihmisoikeuksiin, ympäristöön, huumekauppaan, epidemioihin ja pandemioihin, terrorismiin sekä poliittiseen epävakauteen. Matkailu on vahvasti sitoutunut turvallisuuteen ja muutokset turvallisuustilanteessa vaikuttavat matkailun määrään ja kohdemailhin. Yksi matkailun trendeistä onkin turvallisuus. Turvallisuudessa keskeisintä on elämäämme ja sen osa-alueita uhkaavien tekijöiden puuttuminen. Turvallisuusuhat eivät ole uusia matkailun näkökulmasta. Kuitenkin yhtäaikaaisesti massamatkailun kehittyessä toisen maailmansodan jälkeen matkailutoimiala on ollut terrorismin kohteena. Terrorismin tavoitteet ovat olleet strategisia ja ideologisia.

2.4 Sopimukset

2.4.1 Euroopan unioni ja Schengen-alue

Eurooppa alkoi yhdyntä toisen maailmansodan jälkeen (Euroopan unionin historia 2020). Euroopan unionin edeltäjä, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, perustettiin vuonna 1950 ja sen perustajavaltioita olivat Alankomaat, Belgia, Italia, Luxemburg, Ranska ja Saksa. Pian Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamisen jälkeen allekirjoitettiin Rooman sopimus vuonna 1957, jolla perustettiin Euroopan talousyhteisö. Vuonna 1993 yhtenäismarkkinat vahvistettiin ja ihmiset, palvelut, tavarat ja raha saivat luvan liikkua alueella vapaasti.

Maastrichtin sopimus tuli voimaan vuonna 1993 (Sokolska 2021). Sopimus tunnetaan sopimuksena Euroopan unionista ja sen tavoitteena oli muodostaa perusta Euroopan kansojen yhä läheisemmälle liitolle. Sopimus on luokiteltu kolmeen näkökulmaan unionin toimivallan näkökulmasta. Ensimmäinen näistä näkökulmista on Euroopan yhteisö, jonka tehtävänä oli taata sisämarkkinoiden toiminta, talouden tasapainoinen ja kestävä kehitys sekä työllisyyden ja sosiaalisen suojelun korkea taso. Toinen näkökulma kattoi yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan, joiden tavoitteena oli muun muassa unionin turvallisuuden lujittaminen, demokratian ja oikeusvaltion kehittäminen sekä ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Kolmas näkökulma sopimuksessa oli yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa, mikä tarkoitti yhteistyötä muun muassa laittoman maahanmuuton torjunnassa, yhteisessä turvapaikkapolitiikassa ja kansainvälisten petosten torjunnassa, jotta unionin kansalaiset voisivat saada korkeatasoista suojelua vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella.

Maastrichtin sopimuksen jälkeisiä sopimuksia ovat Amsterdamin sopimus, Nizzan sopimus ja Lissabonin sopimus, joilla on kaikilla tarkennettu ja selvennetty Euroopan unionin toimintaa ja merkitystä (Pavy 2020; Sokolska 2020, 2021). Nykyään Euroopan unioni on 28 jäsenmaasta koostuva

poliittinen ja taloudellinen liitto (Is there a difference... 2021). Talouden näkökulmasta Euroopan unionin jäsenmaiden välillä on vapaa ihmisten, palveluiden, tuotteiden ja rahan liikkuvuus. Euroopan unionin kansalaisilla on myös vapaus opiskella, työskennellä, asua ja eläköityä missä tahansa Euroopan unionin jäsenvaltiossa. Schengen-valtiot ovat puolestaan eurooppalaisia valtioita, jotka ovat allekirjoittaneet Schengen-sopimuksen. Schengen-valtioiden välillä ei ole sisäisiä rajatarkastuksia poikkeustilanteita lukuun ottamatta.

Schengen-sopimus tuli voimaan 26. maaliskuuta 1995 ja sillä lakkautettiin sisärajarastukset (Schengen-alue ja yhteistyö 2020). Kuitenkin jo vuonna 1985 Alankomaat, Belgia, Luxemburg, Saksan liittotasavalta ja Ranskan tasavalta allekirjoittivat sopimuksen, jonka mukaan tarkastuksia lakkautettiin asteittain sisärajoilla. Alun perin Schengenissä oli mukana seitsemän Euroopan unionin valtiota – tällä hetkellä niitä on 26 ja suurin osa niistä on Euroopan unionissa (Schengenin alue ja yhteistyö 2020; Is there a difference... 2021). Schengen-alueeseen voi kuulua myös kuulumatta Euroopan unioniin. Tällaisia valtioita ovat Islanti, Norja, Sveitsi, Liechtenstein, Monaco, San Marino ja Vatikaanikaupunki. Schengen-alueen rajat ovat erilaiset kuin Euroopan unionin rajat, jonka rajat eroavat puolestaan euroalueen rajoista (Graziano 2018: 58–59). Nämä rajat edelleen eroavat Naton jäsenvaltioiden rajoista. Euroopassa on eniten sisäisiä rajoja sen pinta-alaan nähden, mutta näistä rajoista monet ovat keskenään ristiriitaisia.

Suomi allekirjoitti Schengen-sopimuksen joulukuussa vuonna 1996 (Suomen tie jäsenyyteen 2021). Schengen-säännöstöä Suomi alkoi soveltamaan vasta 25. maaliskuuta 2001 Ruotsin, Norjan, Islannin ja Tanskan kanssa samanaikaisesti. Suomen Schengen-säännöstön soveltamisen aloittaminen tarkoitti parempilaatuista rajaturvallisuutta ja tarkastusasemien linkittämistä Schengen-tietojärjestelmään (Golunov 2012: 124).

Euroopan unionin rajojen valvonta standardeilla on ollut suoraa ja epäsuoraa vaikutuksia Venäjän rajapolitiikkaan 1990-luvun puolivälistä lähtien. Euroopan unioni muun muassa rahoitti ohjelmillaan useita Venäjän luoteisrajalle rakennettavia ja kunnostettavia tarkastusasemia. Venäjä myös lopetti varusmiesten käytön rajan turvaamisessa 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, vähensi rajavartioiden määrää ja korvasi sitä kehittyneillä valvontasysteemeillä. Samoihin aikoihin otettiin käyttöön myös Internetissä tehtävä tulliselvitys ja videovalvonta tarkastusasemilla korruption estämiseksi. Muutokset etenivät kuitenkin hitaasti johtuen Venäjän tiukasta protektionistisesta talouspolitiikasta ja vahvasta autoritaari-byrokratiasta (Golunov 2012: 125).

2.4.2 Frontex

Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuton turvallistamisen seurauksena Euroopan unionin valtiot päättivät perustaa Frontexin (Leonárd 2010), joka on tunnettu vuodesta 2016 nimellä Euroopan raja- ja merivartiosto (Csernaton 2018). Frontex auttaa Euroopan unionin maita ja Schengen-maita valvomaan ulkorajojaan ja edistää rajaviranomaisten välistä yhteistyötä Euroopan unionin maissa. Frontexin tarkoituksena on taata alueen ulkorajoilla tapahtuva operatiivinen yhteistyön hallinta (Collinson 1993; Leonárd 2010). Kylmän sodan jälkeen muuttoliike- ja pakolaisvirrat kohdistuivat Eurooppaan yhä suuremmissa määrin, minkä seurauksena ulkorajojen valvontaa haluttiin vahvistaa. Toinen näkökulma Frontexin perustamiseen oli huoli uusien jäsenmaiden kyvykkyydestä turvata alueen ulkorajoja (Monar 2006: 75). Vuonna 2004 Euroopan unioniin liittyikin kymmenen uutta jäsenmaata: Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Puola, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari ja Viro.

Kolmas syy Frontexin perustamiselle oli terrorismin torjunta 11. syyskuuta 2001 tehtyjen terrori-iskujen seurauksena (Monar 2005: 147).

Frontexilla on kuusi päätehtävää (Leonárd 2010):

1. Jäsenvaltioiden välisen operatiivisen yhteistyön koordinointi ulkorajojen hallinnassa
2. Jäsenvaltioiden auttaminen kansallisten rajavartijoiden koulutuksessa sisällyttäen yhteisten koulutusstandardien vahvistamisen
3. Riskianalyysien suorittaminen
4. Ulkorajojen valvonnan ja valvonnan kannalta merkityksellisen tutkimuksen kehityksen seuraaminen
5. Jäsenvaltioiden auttaminen, kun tarvitaan lisää teknistä ja operatiivista apua ulkorajoilla
6. Jäsenvaltioiden auttaminen yhteisten palautusoperaatioiden järjestämisessä

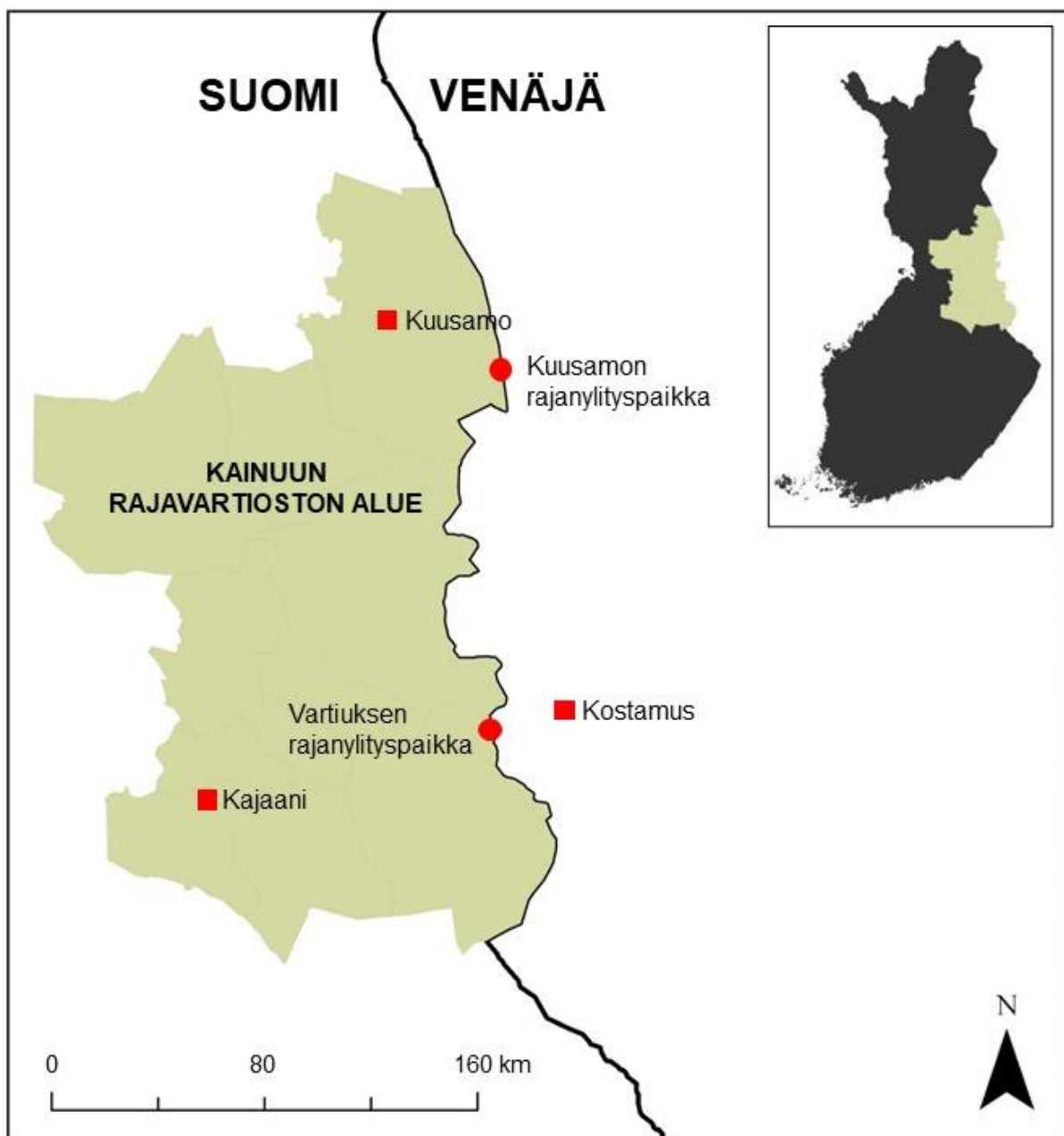
Frontexin, tehtävänä on auttaa Euroopan unionin jäsenvaltioita ja Schengen-yhteistyöhön osallistuvia maita suojelemaan ulkorajoja Euroopan unionin vapaan liikkuvuuden alueella (Mikä Frontex on? 2020). Frontex perustettiin vuonna 2004 ja vuonna 2016 sitä laajennettiin, jolloin sen tehtävää laajennettiin muuttoliikkeen valvonnasta rajaturvallisuuden ylläpitämiseen ja lisättiin sen vastuuta rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Frontexin tavoite on vapaa, turvallinen ja oikeudenmukainen Eurooppa ja sen tehtävänä on turvata rajat ja tehdä niistä toimivia (Vision, mission & values 2020). Frontex pyrkii jatkuvasti vähentämään ulkorajojen haavoittuvuutta kokonaisvaltaisella tilannetietoisuudella; takaamaan hyvin toimivat, turvalliset ja vakaat Euroopan unionin rajat ja suunnittelemaan sekä ylläpitämään kyvykkyyttään (Leggeri 2020). Frontex on valinnut kauko-ohjattavat pienoiskopterit yhdeksi kustannustehokkaaksi tekniikaksi Euroopan unionin rajojen turvaamisessa (Csernaton 2018). Tämä on yksi askel kohti älykkäitä rajoja, joissa hyödynnetään teknologiaa (Dijstelbloem & Meijer 2011).

Frontex otettiin käyttöön operationaalisesti vuonna 2005 ja se on saanut alusta lähtien merkittävän määrän huomiota (Léonard 2010: 232). Useat ihmisoikeusaktivistit, maahanmuuttomyönteiset ryhmät ja maahanmuuttojärjestöt ovat protestoineet Frontexin toimenpiteitä vastaan. Frontexia on kuvailtu muun muassa kuolemanloukun aiheuttajaksi Euroopan ulkorajoilla ja ihmisoikeuksien rikkojaksi.

3 Kainuun rajavartioston alue

3.1 Tutkimusalueen sijainti ja perustiedot

Kainuun rajavartioston alueeseen kuuluvat Kainuu ja Koillismaa (kuva 1). Kainuun rajavartiostossa työskentelee noin 200 työntekijää ja se kattaa 406 kilometriä Suomen ja Venäjän välisestä rajasta (Kainuun rajavartiosto 2020). Alueella on neljä kansainvälistä rajanylityspaikkaa: Kuusamo ja Vartiuss sekä Kajaanin ja Kuusamon lentoasemat. Kuusamon rajanylityspaikasta käytetään myös nimeä Korttesalmen rajanylityspaikka. Rajavartioston esikunta sijaitsee Kajaanissa. Kainuun rajavartioston alueella on viisi rajavartioasemaa ja ne sijaitsevat Kuusamossa, Korttesalmella, Suomussalmella, Vartiuksessa ja Kuhmossa (Kainuun rajavartioston organisaatio... 2020).

Kuva 1. Kainuun rajavartioston alueeseen kuuluu 406 kilometriä Suomen ja Venäjän välistä rajaa. (Lähde: Esri Kunnat 2020; Esri Valtio 2021, mukaillen)

Kainuussa on kahdeksan kuntaa: Hyrynsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi, Sotkamo ja Suomussalmi (Kainuu lukuina 2021). Koillismaahan kuuluvat puolestaan Kuusamo ja Taivalkoski. Kainuun rajavartioston alueeseen kuuluu myös Pudasjärvi, joka on entinen Koillismaan seutukunnan jäsen. Yhteensä Kainuussa on asukkaita noin 72 300, joista lähes puolet, 36 700 asuu Kajaanissa. Lukuun ottamatta kuntakeskuksia etäisyydet Kainuussa ja Koillismaalla ovat pitkiä ja laajat alueet harvaan asuttuja (Kainuun rajavartiosto 2020). Kainuun rajavartioston toimintaympäristö on metsäistä soineen, vesistöineen ja vaaroineen. Esimerkiksi Kainuun maapinta-alasta metsää on 90 prosenttia ja alueella on paljon luonnonsuojelualueita (Kainuu lukuina 2021).

Kainuun ja Koillismaan tulevaisuuden haasteita ovat vähentyvä väestö ja ikärakenne. Kunnat ovat kärsineet muuttotappiosta 1960-luvulta lähtien (Paasi 1996: 284). Koko Kainuun työttömyysaste on 9,5 prosenttia ja luku on Suomen kolmanneksi alhaisin (Kainuu lukuina 2021). Rajan avaaminen kansainvälisten yhteistöiden kautta onkin koettu hyödyllisenä alueen paikalliselle taloudelle. Kainuun talous on viime vuosina kasvanut runsaasti, mikä on yllättäen luonut työvoimapulaa, kun väestömäärä ei ole kasvanut. Monipaikkaisuuden ja etätöiden hyödyntämisen lisääntyessä ja turvallisen sekä viihtyisän elinympäristön arvostuksen kasvaessa ja sijoitusten avulla Kainuun väestönkehityksen suunta voi olla kasvava. Konkreettinen rajat ylittävä yhteistyö on lisääntynyt Suomen ja Venäjän rajalla, ja yhteistyötä tekevät niin valtio kuin yritykset, kunnat ja maakunnat (Paasi 2002; Kainuu-ohjelma 2020).

Suomen ja Venäjän välillä ei ollut selvää rajaa vielä 1800-luvulla (Paasi 2002). Epämääräisen raja-alueen nykyisen Venäjän puolella olleisiin suomalaisiin oli pidetty vähän yhteyttä lojaaliudesta Ruotsia kohtaan. Tarton rauha vuonna 1920 vaikutti Suomen rajaan niin, että suomenkielisiä alueita jäi Venäjän puolelle. Tämän seurauksena Suomi alkoi suuntautua yhä enemmän Eurooppaa kohti. Paikallisella tasolla tämä tarkoitti rajan läheisten alueiden kansallistamista, jolla pyrittiin integroimaan rajaseutujen asukkaat laajempaan valtioon. Näissä keinoissa oli mukana kansallismielistä symbolismia. Kainuun itäraja on kuitenkin pysynyt paikallaan Täyssinän rauhasta, vuodesta 1595, alkaen. Rajan kulku on täsmentynyt vuosisatojen kuluessa.

Suomen itärajaa valvoo Suomen lisäksi myös Venäjä (Kosonen & Pohjonen 1994: 525). Vuoden 1991 elokuuhun saakka vartiointi oli keskitetty sisäasiainministeriön alaiselle Neuvostoliiton turvallisuuskomitealle KGB:lle. KGB:n alaisuudessa toimivat myös merivartiokoukset, jotka valvoivat kaikkia Venäjän rajavesiä. Vuoden 1991 lokakuussa perustettiin kuitenkin uusi rajapuolustusorganisaatio, koska KGB lakkautettiin vallankaappausyrityksen jälkeen. Venäjälle Suomen raja on yksi sen rauhallisimmista ja vakaimmista rajoista (Kosonen & Pohjonen 1994: 528). Toiminnan muodot ovat vakiintuneet, vaikka uudistuksia ja muutoksia tehdäänkin, rajakiistoja ei ole ollut aikoihin ja rajanylityskulua koskevat menettelyt ovat vakiintuneet.

3.2 Kostamuksen rakentaminen ja merkitys

Ennen Kostamuksen rakentamista Kainuun talous oli paljolti riippuvainen Oulusta (Melkas 1983: 2–10). Kainuulaisia oli 1960-luvulla peräti 108 000. Tultaessa 1970-luvulle väkiluku oli vähentynyt jo 10 000 henkilöllä. Kainuun väestön määrä alkoi vähentyä, kun sodan jälkeiset suuret ikäluokat tulivat poismuuttoikänsä. Vuonna 1950 joka kolmas kainuulainen työskenteli maa- tai metsätaloudessa. Kehitys eteni 1950-luvulta eteenpäin omalaatuisesti verrattuna muuhun Suomeen: maa- ja metsätalouden työvoimaosuus väheni hiukan, mutta rakennusalan työvoimaosuus kasvoi. Kainuu ei siis teollistunut kuten muu Suomi. Vuonna 1975 enää noin joka kymmenes kainuulainen oli

päätoiminen metsätyöntekijä tai viljelijä. Siirtymät ammattien välillä ovat kuitenkin pääsääntöisesti olleet sukupolvien välisiä.

Kostamuksen rakentamisen aikaan Suomen presidentti oli Urho Kekkonen, joka toimi presidenttinä vuosina 1956–1981 (Lounasmeri & Kortti 2020). Kostamus sijaitsee aikaisemmin asumattomassa korvessa noin 45 kilometriä itään Suomen ja Venäjän väliseltä rajalta (Melkas 1983: 31–34). Kostamuksen malmiesiintymä löydettiin jo vuonna 1945, mutta ensimmäiset tiedot Kostamuksen kaivoksesta, siihen liittyvien jalostuslaitosten ja asuinyhteisön rakennushankkeesta tulivat julkisuuteen vuonna 1970. Neuvostoliiton näkökulmasta oli luontevinta antaa hanke suomalaisten toteutettavaksi, sillä etäisyydet Suomen keskuksiin, Kuhmoon ja Kajaaniin olivat paljon lyhyemmät kuin Neuvostoliiton keskuksiin. Suomen puolella tiestön kunnostaminen oli aloitettu vuonna 1972 ja Neuvostoliiton puolella alettiin raivaamaan metsää vuonna 1973. Kostamuksen suomalaisille työntekijöille luvattiin normaalien työehtosopimusten lisäksi kuljetus viikonloppuisin kodin ja työmaan välillä sekä tasasuuruinen matkakorvaus, maksuton majoitus työmaalla, muonituspalvelut, rajanylitysraha tai päiväraha sekä viihtyvyysspalveluja, kuten pelimahdollisuuksia ja radio. Suomalaiset rakentajat osallistuivat myös vapaa-ajantoimintaan, kuten hiihtoon, venäjätunneille ja pilkkimiseen (Lounasmeri & Kortti 2020). Neuvostoliiton virkamiehet suhtautuivat suomalaisten vapaa-ajantoimintaan varauksella, vaikka viimeisestä sodasta oli jo vuosikymmeniä. Suomalaisten elinpiiriä oli myös rajoitettu eikä joillain teillä saanut liikkua esimerkiksi pyörällä vaan ainoastaan autolla eikä autosta saanut nousta ajomatkan aikana.

Suomen ja Neuvostoliiton välisen sopimuksen mukaan suomalaisten tehtävänä oli rakentaa kaivos, teollisuusalue, asuinalue sekä Suomen rajalta johtavat kulkuväylät (Melkas 1983: 34). Kostamuksen rakentamisen aikaan lehdistö korosti sitä, kuinka Kostamus antaa kainuulaisille toivoa (Melkas 1983: 41). Kostamuksen rakentamisella oli positiivinen sosiaalinen merkitys (Melkas 1983: 58). Työmaalla kuitenkin ilmeni negatiivisia sosiaalisia seurauksia, kuten työmaan pitkä etäisyys työntekijöiden kotipaikoista ja majoituksen ahtaus. Rajanylitystä valvottiin tarkasti ja esimerkiksi hedelmiä ei saanut kuljettaa rajan yli (Lounasmeri & Kortti 2020).

Kostamuksen ensimmäisessä rakennusvaiheessa kainuulaisten osuus työvoimasta oli 65 prosenttia (Melkas 1983: 82). Kostamus-hankkeen ensimmäisessä vaiheessa Kostamuksen vuoriteollisuuskombinaatti rakennettiin siihen vaiheeseen, että se tuotti helposti kuljetettavaa rautarikastetta edelleen jalostettavaksi (Ronkainen 1981: 6). Myös rauta- ja maantieteyhteysien rakentaminen sekä Suomen puolen rauta- ja maantierakennustyöt ja niihin liittyvät metsätyöt kuuluivat ensimmäiseen vaiheeseen. Lisäksi Kontokki-järven rannalle rakennettiin asuinpaikka noin 9 000 asukkaalle. Kostamus-hankkeen toinen ja kolmas vaihe sisälsivät asuintalojen ja uusien tuotantolaitosten rakentamista.

Vartiuksen rajanylityspaikalla, jonka kautta kuljetaan Kostamukseen, on tärkeä tehtävä myös Barentsin alueen näkökulmasta (Kainuu-ohjelma 2020: 7). Barentsin alueeseen kuuluvat maa-alueet Barentsinmeren ympärillä ja pohjoiskalotissa. Neuvostoliiton hajottua haluttiin vakiinnuttaa kansainvälistä yhteistyötä 1,75 miljoonan neliökilometrin alueella. Asukkaita alueella on noin kuusi miljoonaa. Väestöstä kolme neljäsosaa asuu Venäjällä ja sama osa alueen pinta-alasta on Venäjällä. Kainuun rajavartioston alue, Kainuu ja Koillismaa sijaitsevat Barentsin aluetta yhdistävän liikenne- ja yhteyskäytävän varrella. Barents Link puolestaan on rautatieyhteys, joka yhdistää Norjan, Ruotsin,

Suomen ja Venäjän (Kainuu-ohjelma 2020: 19). Barentsin alue on uusi kansainvälinen kehittämissyöhyke ja tavoitteena on parantaa kansainvälistä saavutettavuutta itä-länsisuuntaisesti.

3.3 Symboliikkaa Kainuussa ja Koillismaalla

Maisema ei ole neutraali, vaikka se sellaisena voidaan esittää (Häyrynen 2005). Maisemalla voidaan esittää aluetta tai tilaa tai sillä voidaan ylläpitää omakuvaa. Raja voi olla myös symbolien ja monumenttien kohtaamispaikka (Häyrynen 2006). Suurimmaksi osaksi rajat ovat kuitenkin välitiloja, jotka erottaa toisistaan vain symbolien perusteella. Rajat voivat kadota ihmisten mielestä nopeasti niiden lakattua olemasta, mutta ne voivat myös säilyä ihmisten mielissä pitkään. Rajamerkit ja paikannimet kertovat myös jo hämärtyneistä rajoista. Kainuun rajavartioston alueella raja on pysynyt jo pitkään paikallaan, mutta Karjalan tyhjentämisestä väestönsiirrolla ei ole kauaa aikaa ja sen merkitys on säilynyt muistoissa (Fingerroos 2004). Siirtokarjalaisuus kuitenkin jäi Suomessa evakkojärjestöjen harjoittamaksi eikä siitä keskusteltu virallisesti (Harle & Moisio 2000: 240–242). Syyksi virallisen keskustelun puuttumiselle esitettiin muun muassa itsesensuuria ja geopoliittisten asioiden hyväksymistä.

Rajamaamaisemilla on pyritty tuomaan esiin kansallisvaltioita ja vyöhykkeisessä kansallisessa tilassa ne on esitetty luontoperiferioina (Häyrynen 2006). Kansallisvaltioiden näkökulmasta ajateltuna on ollut tarpeellista määritellä rajamaat, sillä rajan läheisyys on tuonut rajamaamaisemiin kaksijakoisuutta. Tämän seurauksena rajojen läheisten alueiden erityisominaisuuksia on seulottu ja niitä on esitetty uudelleen. Rajat ovatkin usein matkailunähtävyyksiä, koska ne houkuttelevat matkailijoita niiden vahvan symboliikan tai historiallisen merkitsevyyden vuoksi. Esimerkiksi Suomen ja Venäjän raja on menneenä rautaesirippuna kiehtonut matkailijoita.

Nykyisten rajaviivojen lisäksi entiset rajat ja rajamuistomerkit ovat tärkeitä nähtävyyksiä. Kainuun pohjoisessa kunnassa, Suomussalmella, Raatteentiellä sijaitsee Talvisodan monumentti, joka on rakennettu Suomussalmen taisteluissa vuosina 1939–1940 kaatuneiden sotilaiden muistolle (Talvisodan monumentti 2019). Monumentti on kenttä, jota reunustaa tykistön runtelema metsä ja sen keskellä on muistomerkki, Avara syli, jossa on 105 vaskikelloa (kuva 2). Luku 105 kuvastaa talvisodan päiviä. Monumentti on levittäytynyt kolmen hehtaarin alueelle ja siihen kuuluu noin 17 000 kivenlohkareta. Kivillä visualisoidaan uhrien määrää, joka on jouduttu arvioimaan, sillä puna-armeijan kaatuneiden tarkkaa määrää ei tiedetä.

Kuva 2. Talvisodan monumentti sijaitsee Raatteentiellä. Valokuva on itse otettu.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Aineistonkeruumenetelmänä haastattelut

Keräsin aineiston haastattelemalla Suomen Rajavartiolaitoksen nykyisiä ja reservissä olevia työntekijöitä. Haastattelut toteutin Kainuun rajavartioston tiloissa, haastateltavien kodeissa ja Kainuussa asuvien sukulaisten kotona. Paikoiksi nämä valikoituivat niiden käytännöllisyyden ja rauhallisuuden vuoksi, jolloin haastatteluihin oli helppo keskittyä ja häiriötekijöiden määrä oli minimoitu. Haastateltavien koti on tilana haastateltaville tuttu, jolloin he voivat kokea olonsa rentoutuneeksi. Yhden haastattelun tein sukulaiseni kotona, joka oli haastateltavalle myös entuudestaan tuttu paikka. Kolmas haastattelujen paikka, Kainuun rajavartioston tilat, olivat myös haastateltaville tuttuja paikkoja. Pidin haastattelut haastateltavien toivomissa paikoissa.

Kaikki haastattelut tehtiin kahden kesken, jotta haastateltavat kertoisivat mahdollisimman rehellisesti näkemyksiään ilman, että he miettivät ulkopuolisten ihmisten mahdollisuutta kuulla keskustelutilannetta. Yksilöhaastattelut koin mielekkääksi myös siitä näkökulmasta ajateltuna, että jokainen haastateltu kertoisi omista kokemuksistaan eikä kenenkään osuus korostuisi ryhmähaastattelutilanteessa (Alasuutari 2011: 117). Yksilöhaastattelu mahdollistaa sen, että haastateltava ei koe omaa vastaustaan tai kokemuksiaan vähemmän tärkeiksi vaan kertoo niistä, jolloin vastausten ja näkemysten määrä voi olla laajempi kuin ryhmähaastattelussa. Toisaalta ryhmähaastattelussa haastateltavien välinen dynamiikka olisi tullut ilmi.

Tuomen ja Sarajärven (2009: 72–73) mukaan haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Aineistonkeruumenetelmänä se on joustava, koska haastattelun edetessä on mahdollista toistaa kysymykset, tarkentaa niitä, oikaista väärinymmärryksiä, vastata haastateltavien kysymyksiin ja keskustella. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa haastattelijan käyttäytymisellä, ilmeillä ja eleillä on vaikutus haastattelun kulkuun haastateltavan tulkitessa tilannetta (Hirsjärvi & Hurme 2011: 47). Myös haastateltavan avoimuus ja rehellisyys ovat tärkeässä asemassa haastattelun kulun kannalta. Haastattelutilanteessa tutkijan on myös mahdollista päättää, miten haastattelu etenee. Haastattelun ajankohdasta sopiminen antaa puolestaan haastateltaville mahdollisuuden varautua haastatteluun etukäteen. Haastateltavien oli mahdollista nähdä etukäteen haastattelurunko, jonka olin suunnitellut tutkimuskysymysten, teoreettisen viitekehyksen ja aikaisempien tutkimusten avulla (liite 1).

Teemahaastattelussa, eli yhdessä puolistrukturoidun haastattelun muodossa, käsitellään tiettyjä etukäteen harkittuja teemoja (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75). Näihin teemoihin on mietitty kysymyksiä, joita voidaan haastattelutilanteessa tarkentaa. Kaikille haastateltaville on esitetty samat suunnitellut kysymykset, mutta ei välttämättä samassa järjestyksessä ja samoilla sanoilla. Johtuen haastateltavien erilaisista työtehtävistä Kainuun rajavartiostossa eivät kaikki haastateltavat pystyneet vastaamaan samoihin kysymyksiin, mutta ne esitettiin kuitenkin kaikille.

4.2 Aineistona puolistrukturoidut haastattelut

Tutkimuksen aineisto koostuu yhdeksästä asiantuntijahaastattelusta. Haastattelut kestivät keskimäärin 44 minuuttia, pisimmän haastattelun ollessa noin 75 minuuttia ja lyhimmän ollessa noin puoli tuntia. Haastateltavat olivat kaikki miehiä – tosin Rajavartiolaitoksen henkilökunnasta 85

prosenttia on miehiä (Rajavartiolaitoksen tilinpäätös... 2020: 20). Haastateltavien ikähaitariksi muodostui 49 vuotta ja tarkasteltavaksi aikaväliksi 50 vuotta vuodesta 1969 vuoteen 2019 asti. Lopetusvuodeksi valikoitui vuosi 2019, sillä haastattelut toteutin lokakuussa 2019.

Haastatellut Rajavartiolaitoksen työntekijät ovat toimineet viroissaan eri pituisia aikoja ja erilaisilla aikaväleillä. En kuitenkaan erittele tulokset ja pohdinta -osiossa erikseen sitä, onko lainauksen esittänyt nykyinen vai reservissä oleva työntekijä enkä sitä, onko kyseessä rajavartija vai johtoportaan henkilö. Sen sijaan koen tärkeäksi esittää Rajavartiolaitoksen työntekijöiden näkemyksiä siten, että jokaisella niistä on sama painoarvo. Aineisto on tuotettu teknisesti nauhoituksella. Haastateltavat on valittu sillä perusteella, että he ovat joko tällä hetkellä työskenteleviä tai reservissä olevia Rajavartiolaitoksen työntekijöitä: sekä rajavartijoita että johtoportaan henkilöitä. Yhteyden heihin sain Kainuun rajavartioston kautta, henkilökohtaisten suhteiden kautta ja lumipallotekniikalla. Lumipallotekniikalla tarkoitetaan menetelmää, jossa haastateltava kertoo, keiden muiden hän kokee soveltuvan tutkimukseen haastateltavaksi.

Tutkimus ei ole yleistettävissä koko Rajavartiolaitoksen näkemyksiin haastateltavien pienen määrän vuoksi. Tutkimuksen tarkoitus on antaa katsausta rajavalvonnan ajalliseen kehitykseen ja tulevaisuuden näkymiin perustuen Rajavartiolaitoksen virassa toimivien ja reservissä olevien henkilöiden haastatteluihin. Koen mielenkiintoiseksi sen, miten rajavalvonnan parissa työskentelevät henkilöt itse kokevat rajavalvonnan ja sen kehityksen.

4.3 Aineiston analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä aineistoa eritellään ja tiivistetään sekä siitä etsitään yhtäläisyyksiä ja eroja (Tuomi & Sarajärvi 2002: 105, 107–108). Sisällönanalyysillä pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka liittyy haastatteluista saatavat tulokset ilmiön laajempaan yhteyteen ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. Toisin sanoen sisällönanalyysissä kuvaillaan sanallisesti tekstin sisältöä. Sisällönanalyysi on perinteinen laadullisen aineiston analyysimenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91–93). Sisällönanalyysissä on huomioitava se, että kaikkea informaatiota ei ole mahdollista käsitellä, vaan on valittava tietyt asiat, joihin keskittyy ja kerrottava niistä kattavasti. Toinen vaihe on aineiston litterointi eli auki kirjoittaminen mahdollisimman tarkkaan. Sisällönanalyysia varten litteroin kaikki haastattelut ja aineiston pituudeksi tuli 135 sivua. Merkitsin tekstiin myös pitkät tauot haastattelutilanteissa, mutta en kokenut tarpeelliseksi merkitä kaikkia pieniä äännähdyksiä.

Sisällönanalyysin tein käyttäen apuna NVivo-ohjelmistoa (Statistical & qualitative data... 2021). Litteroinnin jälkeen syötin aineiston NVivo-ohjelmistoon ja aloitin systemaattisen aineiston teemoittelun eli jäsensin jokaisen teeman alle kaikkien haastateltavien kommentit tietyistä aihepiiristä. Teemoittelun sijaan aineistoa voidaan myös luokitella tai tyyppitellä (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91–93). Yhteistä kaikille on se, että koodimerkeillä merkitään aineistoon muistiinpanoja, jäsennetään aineistoa ja kuvaillaan sitä.

Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriaohjaavaa (Tuomi & Sarajärvi 2009). Käytin tutkimuksessa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia eli olen sitonut tulokset teoriaan. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on abduktiivista (Tuomi & Sarajärvi 2009: 96–98). Teoriaohjaavassa analyysissä teoriasta nousevat teemat ohjaavat analyysia. Erona aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin on siis se, että teemat ovat aineiston analyysissä jo ennestään tiedettynä (Tuomi & Sarajärvi 2009:

113). Valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin, koska muodostin haastattelurungon aiempien tutkimuksien, tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehysten pohjalta. Kuitenkin myös haastatteluissa ilmeni asioita, joita en ollut teoriassa vielä käsitellyt ja ne muokkasivat lopullista tutkimuksen teoriaa.

4.4 Eettisyys

Eettisyys on tärkeä osa tutkimusta (Kuula 2006). Tutkimuseetiikkaan kuuluvat kaikki vaiheet tutkimusaiheen valinnasta tutkimuksen tuloksiin saakka. Eettisten kysymysten miettiminen on oleellista tutkimusaiheen valinnassa, aineiston hankkimisessa, tiedon luotettavuuden arvioinnissa, vuorovaikutustilanteessa haastateltavien kanssa ja tutkimustulosten vaikutuksessa. Tämän tutkimuksen aineiston olen kerännyt haastatteluilla, ja kysymykset ovat liittyneet läheisesti heidän työhönsä. Ennen tutkimuksen aloittamista minun piti hakea Rajavartiolaitokselta tutkimuslupaa, joka minulle myönnettiin.

Haastateltaville on kerrottava tutkimuksen tarkoitus ja mitä heiltä saaduilla tiedoilla tehdään (Kuula 2006). Tällöin haastateltavat voivat valita, haluavatko he osallistua tutkimukseen ja heillä on aina oikeus olla vastaamatta kysymyksiin. Tämä tutkimus käsittelee Suomen rajavalvontaa, joten on noudatettava Suomen Rajavartiolaitoksen ohjeita ja yleisiä tutkimuseettisiä normeja. Tutkimuseettisiä normeja ovat esimerkiksi arvot, jotka kunnioittavat ihmistä. Näihin sisältyvät muun muassa haastateltavien itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus ja yksityisyyden kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu se, että haastateltavat saavat riittävästi tietoa tutkimuksesta ja voivat missä vaiheessa tahansa kertoa, että haluavat perua osallistumisen. Haastattelutilanteen alussa pyysin haastateltavia allekirjoittamaan tietosuojalomakkeen, jossa ovat yhteystietoni mahdollista yhteydenottoa varten (liite 2).

Tämän tutkimuksen osalta haastateltaville on kerrottu perustiedot tutkimuksesta, sen toteuttajasta ja haastattelujen käyttötarkoitus. Haastattelujen kestoksi arvioin noin tunnin, jotta haastateltavat voisivat varautua siihen aikataulullisesti. Vahingoittumisen välttämiseksi tutkijan on huolehdittava, että haastateltavien tiedot eivät päädy väärin käsiin (Kuula 2006). Haastateltaville on myös kerrottu, että tutkimusta tehdään Turun yliopiston maisteriksi valmistumisen lopputyönä. Myös haastattelun etenemisestä on kerrottu haastateltaville haastattelun alussa.

Tutkijan on huolehdittava siitä, että saatujen tulosten raportointi ei aseta haastateltavia ja heidän edustamaa ryhmää negatiiviseen asemaan (Kuula 2006). Tutkija voi kuitenkin käsitellä arkaluontoisia aiheita erilaisten käsitteiden kautta sitoen ne teorioihin. Itsemääräämisoikeuden ja vahingoittumattomuuden lisäksi yksityisyyden kunnioittaminen ja suojeleminen on otettava huomioon. Tämä on varmistettu siten, että haastateltavat ovat itse saaneet kertoa, mistä he haluavat puhua. Jos haastateltava ei halua puhua jostakin asiasta, on hänellä siihen oikeus. Luottamuksen takaamiseksi tutkijan on toimittava niin kuin hän on haastateltaville luvannut toimivansa.

Tiedonkeruumenetelmänä puolistrukturoitu haastattelu on melko avoin ja vapaa menetelmä, mikä voi lisätä tutkimusasetelman mahdollisia eettisiä ongelmia (Tuomi & Sarajärvi 2009: 125–127). Tutkija joutuu tekemään työssään ratkaisuja, joihin eettiset kannat vaikuttavat, mitä kutsutaan tieteen etiikaksi. Laadullisen tutkimuksen on katettava seuraavat neljä kohtaa:

1. Universalismi eli väitteiden perustelu epäpersoonallisilla kriteereillä
2. Julkisuus eli tieteellinen tieto on tiedeyhteisön yhteisomistuksessa
3. Puolueettomuus eli tiede on itseisarvo ilman henkilökohtaista voiton intressiä
4. Järjestelmällinen kritiikki

5 Tulokset ja pohdinta

5.1 Suomen ja Venäjän välisen yhteistyön muutokset rajavalvonnassa ja niiden syyt

5.1.1 Kaavamaista yhteistyötä ja Kostamuksen rakentamista 1970- ja 1980-luvuilla

Haastateltavat kokevat 1970- ja 1980-lukua hallinneen kylmän sodan ja mahdollisuuden uudesta aseellisesta konfliktista. Eräs haastateltavista kuvailee kylmän sodan aikaa seuraavasti: ”Kylmän sodan eli Neuvostoliiton aikaan voidaan sanoa, että silloin aina, kun maailmalla tapahtui jotakin, se merkitsi myös rajalle tiettyjä asioita”. Haastateltavat eivät kuitenkaan erikseen erittele, millaisia asioita tällaiset maailman tapahtumat olivat. Toisen maailmansodan päättyttyä elettiin kylmän sodan aikaa 1990-luvun alkuun asti, minkä aikana Suomen ja Neuvostoliiton vuorovaikutus oli rauhanomaista rinnakkaiselo (Martinez 1996). Suomen ja Neuvostoliiton välinen raja muotoiltiin uudelleen ja alueelliset kiistat saivat päätöksen, vaikka sodan uhka oli läsnä. Monet nykyisten valtioiden rajoista ovat vakiintuneita, vaikka niiden sijainnista olisi ollut tai vielä olisi erimielisyyksiä (Laine 2015: 16–17). Suomen ja Venäjän välisen rajan sijainnista on myös ollut erimielisyyksiä, mutta eräs haastateltavista kertoo, että Kainuun rajavartioston alueella raja on pysynyt paikallaan jo vuosisatoja ja että sen kanssa on opittu elämään.

Kylmän sodan aikana suomettuminen oli merkittävä asia Suomen ja Neuvostoliiton välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä, sillä vaikka Suomi oli itsenäinen ja erimielisyydet oli selvitetty, Suomi myötäili Neuvostoliittoa ja pyrki olemaan neutraali (Jutikkala & Pirinen 1999). Haastateltavien mukaan Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa olikin 1970- ja 1980-luvuilla todella asiallista ja vakiintuneen käytännön mukaista, missä kuvastuu Suomen kylmän sodan aikainen neutraalius.

Voimakkaammalla valtiolla Neuvostoliitolla oli 1970- ja 1980-luvuilla valta heikompaan ja pienempään Suomeen (Jutikkala & Pirinen 1999). Suomi pidättäytyi ilmaisemasta arkaluonteisia ja konfliktille riskialttiita näkemyksiä eikä esimerkiksi arvostellut Neuvostoliittoa julkisesti ja vakuutti maiden välisiä hyviä suhteita poliittisessa puheessa. Myös haastatteluissa korostuvat samat asiat ja haastateltavat kertovat, että koko tarkasteluajanjakson aikana yhteistyö Venäjän ja silloisen Neuvostoliiton rajaviranomaisten kanssa on ollut hyvää. Rajavalvonnan yhteistyöstä Suomen ja Venäjän välillä tuli kuitenkin haastateltavien mielestä avoimempaa ja ihmisläheisempää 1990-luvulla erityisesti Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Haastateltavien mukaan sotien jälkeen rajan koskemattomuuden valvominen oli erittäin tärkeää – ja on sitä vieläkin. Eräs haastateltavista kuitenkin kuvailee sodan jälkeisen Rajavartiolaitoksen henkilöstöä sotajoukoksi, missä ilmenee se, että 1970- ja 1980-luvuilla yhteistyö on ollut jännitteisempää kuin nykyään.

Yhteydenpitovälineinä 1970- ja 1980-luvuilla käytettiin kirjettä ja faksia. Rajavaltuutetut ovat laittaneet toisilleen rajavaltuutettupostia kirjeitse. Sovittujen tapaamisten ulkopuolisten tapaamisten järjestäminen oli monimutkaista, mihin vaikutti muun muassa teknologian vähäisyys, jolloin rajan toiselle puolelle jouduttiin viestimään esimerkiksi lipuilla ja merkkilaukauksilla:

”Jos jommallakummalla osapuolella oli yhteydentarve, rajalla nostettiin lippu ja he [toinen osapuoli] kävivät katsomassa, kun oli lippu [nostettu] ja nostivat omansa

merkiksi siitä, että ovat havainneet. Siitä sitten tietyn ajan kuluttua piti rajalle tulla ja sitten oli tämän asian selvittely.”

”Silloin aikanaan, kun jommallakummalla osapuolella oli asiaa, tiettyinä kellonaikana ammuttiin tietyt merkkilaukaukset ja siitä tietyn ajan kuluttua piti tulla sitten rajalle. Eli [näin] oli näiden sovittujen yhteydenottoaikojen ulkopuolella.”

Rajavaltuutettujen tapaamisten osuus Suomen ja Venäjän rajavalvonnan yhteistyössä on ollut merkittävä jo tarkasteluajanjakson alkuaikoina, ja heidän kauttaan on tapahtunut lähes kaikki yhteistyö. Haastateltavat kertovat, että tarkasteluajanjakson alkuaikoina, jos esimerkiksi poroja oli mennyt rajan yli, rajavaltuutetut järjestivät porojen takaisin haun siten, että porojen omistajat ovat käyneet noutamassa poronsa ajamalla moottorikelkoilla niiden perässä. Porojen noutoja järjestettiin etenkin talvisin, kun porot pääsivät järvenjäitä pitkin rajan toiselle puolelle. Haastateltavat kertovat, että myös koirien palautus oikean valtion puolelle hoidettiin rajavaltuutettujen välityksellä virallisten ylikulkupaikkojen kautta. Lisäksi haastateltavat kertovat, että rajavaltuutetut saattoivat antaa luvan, jolla jokin ryhmä sai ylittää rajan vanhalla rajanylityspaikalla, Karttimolla, vaikka kyseistä rajanylityspaikkaa käytettiin pääasiassa tukkien kuljettamiseen. Myös Kostamuksen rakentamisen aikaan rajanylitys on tapahtunut rajavaltuutettujen luvalla.

Tarkasteluajanjakson alkuaikoina rajavaltuutettuja on haastateltavien mukaan ollut enemmän ja he kokevat, että se on voinut monimutkaistaa ja hidastaa yhteistyötä valtioiden välillä. Eräs haastateltavista kertoo, että rajavaltuutettujen määrä on vähentynyt runsaasti, koska toimipaikat ovat vähentyneet ja olettaa toiminnan olevan sen vuoksi sujuvampaa kuin ennen:

”Nykyään rajavaltuutettujen määrähän on paljon vähentynyt. Samalla tavalla Venäjän puolella näitä organisaatiomuutoksia on tullut niin kuin täällä Suomessa, eli toimipaikat ovat vähentyneet. Se [yhteistyö] on varmasti vielä paljon sujuvampaa.”

Haastateltavista useampi kertoo, että heidän on vaikeaa kommentoida yhteistyön sujuvuutta, koska he eivät itse sitä ole olleet tekemässä vaan he ovat hoitaneet Suomen puolen rajavyöhykkeen ja rajan valvonnan: ”He [johtoportaan henkilöt] ovat yhteydessä ja heillä on oma systeemi siihen yhteydenpitoon. Minä olen tavallaan se työntekeväporras siinä, että minä harvoin näen sitä yhteydenpitoa.” Kuitenkin haastateltavat kokevat yhteistyön Suomen ja Venäjän välillä toimivaksi, vaikka he eivät itse siihen ole osallistuneet tai sitä käytännöntasolla nähneet: ”Itsehän minä tietystikään en ollut niissä [yhteistyö]tehtävissä, mutta kyllä se on ollut hyvin asiallista ja sehän on tapahtunut rajavaltuutettutasolla eli komentajatasolla.” Haastateltavien vastauksissa on huomattavissa se, että heidän kokemuksensa rajavalvonnan yhteistyön toimivuudesta on neutraalia 1970- ja 1980-luvuilla. Haastateltavat eivät myöskään viittaa muutaman vuosikymmenen takaisin sotiin merkittävästi.

5.1.2 Kohti avoimempaa ja teknologisempaa yhteistyötä 1990-luvulta eteenpäin

Neuvostoliiton hajottua vuonna 1991 ja Suomen liittyttyä Euroopan unioniin vuonna 1995 Suomen ja Venäjän välisestä yhteistyöstä rajavalvonnassa tuli haastateltavien mielestä ihmisläheisempää ja avoimempaa, kuin mitä se oli aikaisemmin ollut. Haastateltavat kertovat, että tiedonvaihdosta on tullut sujuvaa eikä kylmän sodan aikaista salailua ole:

” – – konkreettisenä sellaisena [esimerkkinä], mikä näkyy minulle, niin enemmän pystytään vaihtamaan tietoa. Sellaista Neuvostoliiton aikaista – toki minä en ole silloin ollut töissä täällä – salailua ei ole merkittävässä määrin.”

Haastateltavat kertovat, että Neuvostoliiton hajottua uhat on koettu salailun sijaan hybridiuhkina. Syksyllä vuonna 2015 Suomeen suuntautui suuri turvapaikanhakijoiden joukko, joiden tulo jatkui alkuvuoteen 2016 asti (Pakolaiskriisi Lapissa... 2019; Leisti 2016; Koivuranta 2016). Juuri turvapaikanhakijoiden määrän nopeaan kasvuun esitettiin syyksi hybridisodankäyntiä. Yksi rajavalvonnan strategisista tavoitteista onkin hybridiuhkien kohtaaminen (National integrated border management...2020: 7). Haastateltavat korostavat myös sitä, että valtioiden välinen yhteistyö rajavalvonnassa on lähtenyt kehittymään Neuvostoliiton hajoamisesta nopeasti:

”Sen jälkeen, kun Neuvostoliitto hajosi, Euroopan unioni ja ynnä muut tuli, sen jälkeenhän se [rajavalvonta] on muuttunut paljon ihmisläheisemmäksi. Toiminta ja yhteistyö ovat lähteneet kehittymään siitä aika isoin harppauksin eteenpäin.”

Kuitenkin vielä 1990-luvulla Venäjä ja Suomi keskittyivät pitkälti molemmat valtionsa sisäisiin rajavalvontajärjestelyihin ilman vahvaa yhteistyötä valtioiden välillä (Golunov 2012: 123, 126). Vuonna 1994 allekirjoitettu Venäjän ja Euroopan unionin välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus on vahvistanut yhteistyötä merkittävästi. Muun muassa laitonta maahantuloa, huumeiden salakuljetusta ja laittomien tavaroiden kuljettamista rajan yli on voitu valvoa paremmin ja siten estää (Kumppanuus- ja yhteistyösopimus 1997; Venäjää koskeva Euroopan unionin yhteinen strategia 1999). Haastateltavat kertovat, että myös valtioiden sisäisillä yhteyksillä, kuten viranomaisyhteistyöllä, torjutaan rajat ylittävää rikollisuutta. Lisäksi haastateltavat korostavat sitä, että muutkin organisaatiot tekevät yhteistyötä rajan yli eikä vain Rajavartiolaitos. Haastateltavat korostavatkin viranomaisyhteistyön tärkeyttä sekä valtioiden sisällä että valtioiden välillä:

”Varautuminen on päivän sana. Rajavartiolaitos on valmiusorganisaatio eli pitää olla tietty valmius ja varautua pahan päivän varalle. Toinen tällainen päätermi on viranomaisyhteistyö ja Suomen viranomaisten kanssa puhutaan poliisista, suojelupoliisista, keskusrikospoliisista, tullista ja maahanmuuttovirastosta liittyen pakolaisasiaan ja varautumissuunnitelmat on tehty eri viranomaisten kanssa yhteistyössä eli on ihan saman pöydän ääreen istuttu ja mietitty viranomaisten vastuita; kuka tekee mitäkin ja missä vaiheessa. On mietitty resursseja. Ne resurssithan ovat tietenkin kaikilla ne, mitkä ensimmäisenä lyövät rajoittimeen niin sanotusti. Lakeja ei ole pilvin pimein ja sen takia pitää tarkkaan suunnitella eri viranomaisten toimia, että saadaan sitten homma toimimaan.”

Neuvostoliiton hajottua Suomen ja Venäjän vuorovaikutusta on kuvannut keskinäinen riippuvuus (Martinez 1996; Kainuun Venäjä-strategia... 2014). Keskinäisen riippuvuuden voi ymmärtää siten, että Suomen ja Venäjän rajaseudut ovat molemminpuolisessa hyötysuhteessa toistensa kanssa. Suomi ja Venäjä molemmat hyötyvätkin taloudellisesti rajan ylittävästä toiminnasta. Myös haastateltavat mainitsevat hyötymistavoiksi rajan ylittävän matkailun ja kaupankäynnin. Kuitenkin globalisaation myötä tiukentunut rajavalvonta sekä viisumivaatimukset heikentävät ihmisten halua rajanylitykseen sekä matkailu- että liikenäkökulmasta, mikä vaikuttaa rajan läheisiin alueisiin kielteisesti taloudellisesta näkökulmasta (Golunov 2012: 122). Nykyään Suomen ja Venäjän välinen raja ei kuitenkaan erota valtioita toisistaan vaan raja toimii jakajana, jonka yli viranomaiset tekevät

yhteistyötä (Brednikova 2000: 32). Verrattuna kylmän sodan aikaiseen myötäilyyn ja jäykkyyteen rajavalvonnan yhteistyö valtioiden välillä on levinnyt kattamaan 2000-luvulla yhä uudenlaisia toimintamuotoja, joista yksi on haastateltavien mukaan kokemustenvaihtopartio:

”Puhutaan kokemustenvaihtopartioista eli neljä kertaa vuodessa vuoroin Suomen puolella, vuoroin Venäjän puolella everstien ennalta päättämät alueet ja keskusteltavat aiheet suunnitelman mukaisesti [käydään läpi]. Katsotaan niitä riskikohtia yhdessä, mitkä on yhdessä riskianalyysin mukaan katsottu, [eli] mitkä olisivat uhanalaisimpia suuntia laittomalle maahantulolle tai esimerkiksi jollekin muulle rikollisuudelle. Tällainen yhteispartiointi on suhteellisen tuore juttu. Saattaa äkkiä kuulostaa ulkopuolisen korviin [erikoiselta], että venäläisten kanssa partioidaan yhdessä Suomen puolella ja päinvastoin Venäjän puolella, mutta kyllä näin on tuossa rajan läheisellä alueella.”

Haastateltavat kertovat, että kokemustenvaihtopartioissa, joissa on paikallisten rajavartioasemien päälliköitä, ilmenee jonkinasteinen luottamus valtioiden välillä, sillä Venäjän ja Suomen rajaviranomaiset partioivat yhdessä rajan molemmin puolin. Tällaisella yhteistyöllä pystytään huomioimaan globalisaation negatiivisia vaikutuksia tarkastelemalla laittoman maahantulon tulosuuntia ja estämään rikollisuutta paremmin kuin ilman valtioiden välistä yhteistyötä (Golunov 2012: 122). Kokemustenvaihtopartion mukainen toimintatapa edellyttää hyviä valtioiden välisiä suhteita.

Haastateltavat kertovat, että yhteistyö rajavalvonnassa Suomen ja Venäjän välillä perustuu nykyäänkin rajajärjestyssopimukseen ja rajavaltuutettujen tapaamisiin. Eräs haastateltavista kertoo, että Venäjän puolen rajavaltuutettu työskentelee Kostamuksessa ja vastaa Kalevalan alueesta:

”Heidän [rajavaltuutettujen] yhteistyö on säännöllistä. Noin kerran kuukaudessa on työtapaamisia, joissa käsitellään aina pöydällä olevat asiat, eli siellä on juuri nämä porojen ja metsästyskoirien rajanylitykset. Ne on käsiteltävä rajajärjestyssopimuksen mukaisesti, mikä on Suomen ja Neuvostoliiton välinen sopimus. 1960-luvulla solmittu, 1960 vuonna itseasiassa taitaa olla allekirjoitettu se sopimus. – – Eli siihen rajajärjestyssopimukseen perustuu meidän yhteistyömme pitkälti. Se [yhteistyö] on sujuvaa ja toimivaa ja sillä saadaan myös estettyä luvattomia rajanylityksiä. Molemmin puolin meillä viranomaisilla on tieto sen alueen tilanteesta ja minkälaisia uhkakuvia on liikkeellä. Enkä näkisi siinä suuria eroja esimerkiksi Lapin, Pohjois-Karjalan ja Kainuun rajavartioston välillä. On hyvin samantyyppistä.”

Haastateltavat kokevat kuitenkin myönteiseksi sen, että rajavaltuutettujen määrä on vähentynyt:

”Nykyään rajavaltuutettujen määrähän on paljon vähentynyt. – – Aika äkkiä esimerkiksi tuossa Vartiuksessa saadaan rajavartiostojen edustajat tuolta Kostamuksesta tulemaan tuohon rajalle ja sitten paikalliset tästä Vartiuksesta tai sitten Kuhmon rajavartioaseman edustajia.”

Haastateltavien mukaan rajavalvonnan yhteistyötä Suomen ja Venäjän välillä on lukumääräisesti enemmän kuin aikaisempina vuosikymmeninä, mutta he kokevat, että yhteistyö on ollut hyvällä tasolla jo kauan. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen haastateltavat kokevat yhteistyön jatkuvasti parantuneen ja muuttuneen sujuvammaksi kuin aikaisemmin. Haastateltavat kertovat, että 2010-luvulle tultaessa yhteistyö Suomen ja Venäjän välillä on ollut jo erinomaista. Kuitenkin eräs

haastateltavista tuo esille näkökulman, jonka mukaan Venäjä olisi kohdistanut Suomeen hybridiuhkia etenkin vuoden 2015 pakolaiskriisin aikaan, mikä on ristiriidassa näkemyksen kanssa, jonka mukaan Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on erinomaista. Mediassa uutisoitiin tällöin myös paljon siitä, mistä on kyse, kun pakolaisia saapuu Suomeen ja Norjaan itäisten rajojen yli (Leisti 2016). Norjassa epäiltiin aluksi jopa sitä, että Venäjä ei päästä pakolaisia Suomeen vaan ainoastaan Norjaan, koska Suomi ei kuulu Natoon. Pakolaisten suurta määrää Suomen ja Norjan itärajoilla selittivät reitin edullisuus verrattuna Kreikan kautta kulkemiseen sekä venäläisten järjestetty auto- ja polkupyöräkauppa heidän huomatessaan, että pakolaisia saapui yhä enemmän. Myös useat jo Venäjällä oleskeluvalla aikaa viettäneet pakolaiset lähtivät matkaan samaan aikaan uusien pakolaisten kanssa.

Haastateltavat eivät mainitse Venäjän korruptiota yhteistyötä haittaavaksi tekijäksi, mutta useampi heistä toteaa, että Venäjällä esiintyy korruptiota esimerkiksi sisämaan tarkastuspisteillä. Suurimmilla rajanylityspaikoilla, joihin Kainuun rajavartioston alueella lukeutuu Vartiuksen rajanylityspaikka, Rajavartiolaitos ja tulli tekevät yhteistyötä, jotta liikenne olisi sujuvampaa (Golunov 2012: 125). Rajanylityspaikoille muodostuu kuitenkin helposti ruuhkia, sillä kauppatavarakuljetusten tarkastaminen vie aikaa, mikä vahvistaa Venäjän puolen korruptiota. Kuitenkin korruption sijaan haastateltavat huomioivat, että valtioiden välistä yhteistyötä monimutkaistaa Venäjän byrokratia:

”Joskus Venäjän byrokratia saattaa aiheuttaa erimielisyyksiä, esimerkiksi jos on luvaton [kotieläimen] rajanylitys tapahtunut, sen tutkinnassa. Eli, vaikka asia olisi selvä siellä maastossa, sitten ylemmältä taholta tulee puhelu ja sitten se [asia] ei olekaan niin selvä. Sitten se [asia] nostetaan ylemmälle tasolle päätettäväksi. Muutamia tällaisia tapauksia on ollut, että vaikka asia on selvä, se ei olekaan ihan selvä heti ja [näin on] kautta linjan valtakunnallisestikin eikä pelkästään Kainuussa. Tällaisia havaintoja on joka paikassa.”

Suomella ja Venäjällä on erityislaatuinen suhde rajavalvonnan yhteistyössä, sillä valtioiden välisen rajan lisäksi on kyseessä Euroopan unionin ja sen ulkopuolisen raja. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 on vaikuttanut myös Suomen ja Venäjän väliseen yhteistyöhön rajavalvonnassa, sillä Suomen täytyy noudattaa Euroopan unionin sääntöjä liittyen rajapolitiikkaan. Haastateltavat kuitenkin toteavat, että rajan toimintamalli ei ole muuttunut, sillä raja on ollut ”kova raja” jo ennen Euroopan unioniin liittymistä. Euroopan unioni on siis alueellisen ryhmittymän lisäksi alue, jolla on yhteinen rajapolitiikka jäsenvaltioiden kesken (Bialasiewicz ym. 2005: 334). Euroopan unioni on rajattu tila, jonka ylläpitämisen vuoksi tarkkaillaan jatkuvasti mahdollisia uhkia, joita alueeseen voisi kohdistua. Uhkien koetaan kohdistuvan Euroopan unioniin pääasiassa alueen ulkopuolelta, johon myös Venäjä kuuluu. Euroopan unionin jäsenvaltiot eivät kuitenkaan valvo sisäistä aluettaan vain yhteistyössä toistensa kanssa vaan tekevät yhteistyötä alueen ulkopuolisten valtioiden kanssa.

Nykyään Suomi ja Venäjä tekevät paljon yhteistyötä rajavalvonnassa esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden ja laittoman maahantulon estämisessä, jotka ovat globalisoituneen maailman uhkia (Papageorgiou 2018: 2). Rajojen valvontaa ja tarkastuksia on tehostettu esimerkiksi rajan ylittävällä yhteistyöllä (Broeders & Hampshire 2013) ja Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa onkin vähentänyt laittoman maahantulon ja salakuljetuksen määrää (Golunov 2012: 122). Haastateltavat kuitenkin korostavat, että Kainuun rajavartioston alueella ei ole havaittu paljoa rikollisuutta:

”Ei ainakaan näillä korkeuksilla ole mitään, en ole ainakaan mistään uutisoinnista nähnyt, että olisi mitään sellaisia valtavia määriä savukkeitakaan tuotu. Tuolla etelämpänä on sitten löytynyt isojakin potteja.”

Haastateltavat kertovat, että Suomen ja Venäjän välisten suhteiden muuttuessa avoimemmiksi on voitu tehdä myös yhteisharjoitteluja, jolloin suuronnettomuuden tapahtuessa rajan läheisyydessä voidaan huolehtia ensisijaisesti turvallisuudesta eikä rajasta muodostu esteitä sen toteuttamiselle. 2010-luvulle edetessä yhteistyö on haastateltavien mukaan muuttunut tiiviimmäksi, säännöllisemmäksi ja toimivammaksi kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Myös nykyään toteutettava yhteistutkinta on yhteistyön muoto, jossa kuvastuu rajavalvonnan yhteistyön tiiviyttä.

Suomen ja Venäjän välisessä rajavalvonnan yhteistyössä on käytetty erilaisia viestintämenetelmiä rajan yli. Perinteiset viestintätavat, faksi ja kirjeet, ovat säilyttäneet asemansa rajavalvonnan yhteistyössä Suomen ja Venäjän välillä läpi koko tarkasteluajanjakson. Teknologian kehityksen siivittäminä käyttöön ovat tulleet myös sähköposti ja kiireellisissä tapauksissa puhelinsoitot.

5.1.3 Yhteenveto

Haastateltavat kokevat Neuvostoliiton hajoamisella, globalisaatiolla ja teknologian kehityksellä olleen suurimmat vaikutukset Suomen ja Venäjän välisen rajavalvonnan yhteistyön muutoksiin tarkasteluajanjakson aikana. Etenkin Neuvostoliiton hajoamisen ja teknologian kehityksen myötä rajavalvonnan yhteistyöstä on tullut sujuvampaa. Globalisaation vaikutukset sen sijaan näkyvät haastateltavien mukaan Euroopan unionin sisärajoilla, joiden yli on vapaa liikkuvuus väliaikaisia poikkeuksia lukuun ottamatta. Suomen Venäjän vastaisella rajalla globalisaation vaikutukset näkyvät esimerkiksi tehostettuna rajavalvontana ja viranomaisten yhteistyönä monikansallisen rikollisuuden hallitsemisessa (Niemenkari 2002: 4, 11).

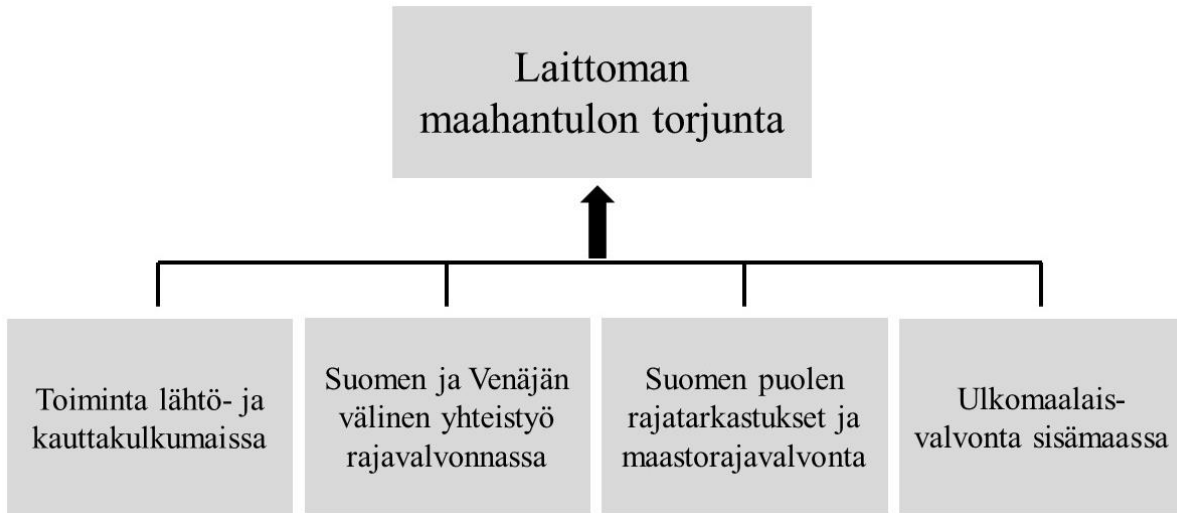
Suomella ja Venäjällä voi olla rajavalvonnan yhteistyöstä huolimatta erilaisia käsityksiä siitä, milloin ihmisiä tulisi päästää rajan yli ja milloin ei, mikä on näkynyt esimerkiksi covid-19:n aikaansaamina rajojen muuttuneina käytänteinä. Esimerkiksi 13. lokakuuta 2020 uutisoitiin siitä, kuinka Venäjän viranomaiset eivät päästä kansalaisiaan Suomeen korjaamaan omistamiaan mökkejä, vaikka Suomi sallisi heidän maahantulonsa tietyin ehdoin (Jeskanen 2020). Tällöin käsitys asiasta ja käytänteet ovat erilaiset rajan eri puolilla. Haastateltavat korostavat myös sitä, että Suomen ja Venäjän kulttuurit eroavat toisistaan ja toisen valtion paikallisen lainsäädännön ja kulttuurin ymmärtäminen helpottaisi yhteistyötä:

”Jonkun verran ehkä molempien maiden tällainen paikallinen lainsäädäntö ja sen tunteminen; riittävässä määrin se auttaa. Vaikka me ei siihen mitään kantaa voida ottaakaan, esimerkiksi Venäjän osalta. Sen ymmärrys [auttaa].”

Suomeen saapui uusia turvapaikanhakijoita 1970- ja 1980-luvuilla silloin, kun rajavaltuutettu Suomen puolella vaihtui, minkä Suomen viranomaiset ovat kokeneet testauksena Neuvostoliiton puolelta (Seppälä 2004: 33). Haastateltavat kuitenkin toteavat, että turvapaikanhakijoita saapui Suomeen vain yksittäisiä 1970- ja 1980-luvuilla ja, että vasta 1990-luvulla turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi muutamaan tuhanteen vuodessa vuoteen 2014 asti (Asylum applications in industrialized countries... 2001). Sen sijaan vuonna 2015, kun Suomeen saapui 32 000 turvapaikanhakijaa, heitä saapui noin 1 700 myös Lapin itärajan puolelta (Pakolaiskriisi Lapissa... 2019; Leisti 2016; Koivuranta 2016). Tällöin Suomessa epäiltiin jälleen Venäjän motiiveja, johon eräs haastateltavista yhtyy. Vaikka yhteistyö Suomen ja Venäjän välisessä rajavalvonnassa on

vuosikymmenien aikana muuttunut tiiviimmäksi ja läheisemmäksi, on havaittavissa kuitenkin toimintatapoja, jotka herättävät kysymyksiä.

Eräs haastateltavista kertoo, että laittoman maahantulon estämiseksi Rajavartiolaitoksessa on olemassa neliportainen rajaturvallisuusmalli (kuva 3).

Kuva 3. Laitonta maahantuloa torjutaan kolmansissa maissa sekä Suomen rajalla ja sisämaassa.

Haastateltava kertoo, että Suomen Rajavartiolaitoksen edustaja on estämässä maahantuloa Suomen ulkopuolella henkilöiltä, joilla on rikostaustaa, kuten huumetaustaa. Tällöin maahantulo estetään jo valtion ulkopuolella, koska henkilöllä ei ole maahantuloedellytyksiä. Suomen ja Venäjän välisessä yhteistyössä haastateltava korostaa sitä, että kyseessä ei ole vain Suomen raja vaan Suomen ja Venäjän yhteinen raja, minkä vuoksi on tärkeää, että valtioiden viranomaisilla on samanlaiset näkemykset riskialueista ja käsiteltävistä alueista. Yhteistyön tarkoitus on pitää raja koskemattomana. Rajaturvallisuusmallista huomaa sen, että Suomen ulkorajojen valvonta ja rajatarkastukset ovat vain yksi osa laittoman maahantulon torjunnassa. Yhteistyöllä valtioiden välillä onkin pystytty vähentämään laittoman maahantulon ja salakuljetuksen määrää Suomen itäisellä rajalla (Golunov 2012). Valtioiden välinen yhteistyö turvallisuuden ja lakien täytäntöönpanossa on tärkeää, koska sillä voidaan yhdenmukaistaa esimerkiksi rajatarkastussysteemejä. Neliportainen rajaturvallisuusmalli onkin osa Euroopan rajaturvallisuusstrategiaa (National integrated border management... 2020).

Neliportainen rajaturvallisuusmalli muistuttaa myös turvallisuuden globalisaatiosta, jossa myöskään turvallisuuden ylläpitäminen ja sen tunteen luominen ei ole enää valtion sisäinen asia. Neliportaisessa rajaturvallisuusmallissa ilmenee myös ajatus siitä, että pakolaisia tulisi kontrolloida jo kaukana Euroopan unionin rajoilta, jopa alueilla, joilta he ovat pakenemassa (Broeders & Hampshire 2013: 1202). Myös Älykkäät rajat -konseptin tarkoituksena on vastata kokonaisuudessaan Euroopan unionin eikä yksittäisten valtioiden turvallisuuskysymyksiin (Orav & D'Alfonso 2018). Liikkuvat uhat, kuten pakolaisten liikkuvuus ja pandemiat ovat suuria kokonaisuuksia ja kattavat enemmän kuin yksittäisiä valtioita, minkä vuoksi niitä käsitellään myös valtioiden kesken. Ylipäätään turvallisuudesta ja siihen liittyvistä kohtauksista uutisoidaan nopeasti ympäri maailmaa teknologian kehityksen saattelemana (Pizam & Mansfeld 2006).

Monet yhteistyötavat Suomen ja Venäjän välillä ovat säilyneet läpi koko tarkasteluajanjakson, mistä esimerkkinä on kesäaikaan, tyypillisesti heinäkuussa, toteutettava yhteinen rajatarkastus, jossa suomalainen ja venäläinen partio tekevät yhteistyötä. Joka neljäs vuosi koko rajaosuus kävellään ja muina vuosina käytetään vuorotellen Suomen tai Venäjän helikopteria, jolla lennetään tietty rajaosuus ja tietyt osuudet käydään läpi kävellen. Yhteisessä rajatarkastuksessa katsotaan, onko rajalla jotain raivattavaa ja tarkistetaan se, että raja on siisti. Haastateltavat korostavat sitä, että myös muut toimijat Rajavartiolaitoksen lisäksi tekevät yhteistyötä rajan yli, jotta esimerkiksi suuronnettomuuden sattuessa toiminta olisi sujuvaa. Haastateltavat kertovat, että on esimerkiksi sellaisia yhteisharjoituksia, joissa tulli, poliisi tai pelastustoimi ovat heidän mukanaan harjoituksissa ja että myös he tekevät yhteistyötä rajan yli. Suomen ja Venäjän rajavalvonnan yhteistyöhön kytkeytyy myös muiden toimijoiden yhteistyö.

Haastateltavat kertovat, että yksi parhaista asioista heidän työssään on se, että saa olla yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja vuorovaikutuksessa kaikkien toimijoiden kanssa, joita raja-alueella on paljon. Näiksi toimijoiksi haastateltavat mainitsevat muun muassa kaikki kolmannen sektorin toimijat, asukkaat ja viranomaiset. Yhteistyö rajavalvonnassa läpi tarkasteluajanjakson on ollut rajavaltuutettujen vastuulla.

5.2 Rajavartioiden työnkuvan muutokset ja niiden syyt

5.2.1 Partiointia, jälkikenttiä ja yhteisöllisyyttä 1970- ja 1980-luvuilla

Tarkasteluajanjakson alkuaikana 1970-luvun alussa rajavartijoilla ei ollut työaikaakaan vaan he olivat periaatteessa koko ajan palveluksessa ja asuivat vartioasemilla:

”Silloin alkuaikoina [1970-luvulla] työaikaahan ei ollut ollenkaan kenelläkään eli se oli läpi vuorokauden. Lomat olivat ja jollakin tavalla myös vapaapäivät, mutta vapaapäiviä ei ollut millään tavalla suunniteltu vaan aamulla saattoi vartiopäällikkö sanoa, että ’sinulla on vapaapäivä’. Rajavartioasemalta ei ilman rajakomppanian päällikön lupaa lähdetty mihinkään. Ainoa [alue], missä sai liikkua vapaasti ilmoittaen, oli vartioaseman toimintapiiri eli metsällä esimerkiksi sai käydä vapaasti, kun ilmoitti vain, että menee metsälle. Kun lomalle lähti, piti olla tarkasti yhteystiedot, jotta tarvittaessa voidaan lomalta hälyttää töihin.”

”Sitten 1970-luvun alkupuolellahan, muistaakseni [vuoden] 1974 tietämissä, rupesi tulemaan tätä työaikakokeilua, eli ruvettiin kirjaamaan työajat ja laatimaan työvuorosuunnitelmia. Eli miehet [rajavartijat] rupesivat tietämään, milloin heillä on vapaata ja myös silloin 1970-luvulla alkoi kehitys johtaa siihen suuntaan, että solmittiin avioliittoja eikä enää asuttu vartioasemalla samalla tavalla kuin silloin sotien jälkeen aina siihen 1970-luvulle saakka.”

Haastateltavien kertomuksista huomaa sen, että 1970- ja 1980-luvuilla rajavartioiden työ on ollut todella rutiininomaista. Rajan muuttumattomuutta pidetäänkin yllä rutiininomaisin valvonnan keinoin ja itsessään raja on vain luonnontila (van Houtum 1998). Eräs haastateltavista kertoo, että 1970- ja 1980-luvuilla rajavartijan työssä korostui rajan valvominen sellaisesta näkökulmasta, että sitä ei ylitetä eikä siviileillä ole mitään kanssakäymistä sen yli:

”Pääasia oli, että rajaa ei ylitetä eikä ole minkäänlaista toimintaa, kanssakäymistä. Siviilit eivät tietenkään saaneet olla yhteydessä, ei mitään yhteydenpitoa. – – Näitähän

estettiin ja pidettiin huolta, että tätä ei ollut sitten. Joskus aikanaanhan on ollut, on voinut olla, että joku on viestittänyt, että näitä viestittämiä rajan yli on ollut joskus ennen sotia.”

Rajanylityspaikoilla työskentelevien rajavartijoiden päivittäisessä työssä ilmeni 1970- ja 1980-luvuilla selkeästi Kostamuksen rakentaminen. Eräs haastateltavista kertoo, että Vartiuksen rajanylityspaikan läpi kulki päivittäin 1 500 henkilöä Kostamuksen rakennustyömaalle. Työviikon alussa ja lopussa määrä oli jopa kolminkertainen. Myös rakennustavaralähetysten määrä oli suuri ja rajavartijoilla oli tärkeä tehtävä tarkistaa kaikkien rajanylittäjien henkilöllisyys. Haastateltavat kertovat, että rajanylitys tapahtui rajavaltuutettujen luvilla ja että Kostamuksen rakennustyömaalle siirtyville oli annettu tarkat ohjeet siitä, kuinka siellä tuli käyttäytyä ja missä sai liikkua. Haastateltavat kertovat myös, että jos näitä ohjeita rikottiin, saattoi siitä seurata rajanylitysluvan menettäminen.

Haastateltavien mukaan rajavartijoiden päätehtävä 1970- ja 1980-luvuilla oli partioida kävellen, polkupyörillä ja suksin sekä virittää polkujen yli ilmaisineläköitä, joiden avulla valvottiin sitä, onko paikalla kulkenut joku:

”Sehän oli peruspäivä meidän aikanamme [1970-luvulla], ei paljon muuta kuin tuonne viriteltiin niitä ilmaisineläköitä. – – Jos polku menee tästä, niin vedetään siitä ompelulanka tähän polun yli, jotta nähdään, että minne suuntaan tässä on menijä mennyt. Sitä ei tiedä, kuka siellä liikkuu ja millä asioilla.”

Teknologisia valvontavälineitä ei ollut vielä 1970- ja 1980-luvuilla vaan valvontaa suoritettiin rajavartijoiden aistien, koirien ja jälkikenttien avulla. Myös päivystys kuului rajavartijoiden työhön:

”Päivystys oli erikseen. Päivystyksen aikanakin oli niitä vartiovuoroja. Oltiin ulkona joku tunti, milloin vaan yöllä. Ilmeisesti ne oli johtopaikoilta määritelty, että mihin kellonaikaan on milläkin vartioasemalla. Periaatteessa jatkuvasti oli joku aina jossakin ulkona, että jos ei partiota ollut, sitten oli ainakin jossakin päivystäjä eli sellaista aukkopaikkaa ei tullut, että ei olisi joku – jotkut korvat tai silmät – olemassa siellä.”

Tärkeimpiä valvontakeinoja olivat muun muassa lumi- ja hiekkakentät eli jälkikentät, ilmaisinelängat ja -rihmat sekä vanhanaikaiset kamerat, joiden kuvien teettämiseen kului noin kuukausi:

”Nyky aikaan verrattuna tavattoman vanhanaikaisia kameroita, jotka ottivat kuvia tai saattoivat ottaa kuvan, hyvin harvoin tällaisiakin oli. Mutta sitten, jos käveltiin lankaan, kamera laukesi siinä ja kuva kehitettiin joskus kuukautta myöhemmin ja sitä selvitettiin, että mikä sen on aiheuttanut. Mutta nythän täysin reaaliajassa toimii kaikki, kameratekniikkakin. Välittömästi tiedetään Kajaanissa, jos Korttesalmella joku hiipparoi siellä rajalla olevan kameran edessä. [Tiedetään], että mitä siellä tapahtuu ja mikä on aiheuttaja.”

Haastateltavat kertovat, että tarkasteluajanjakson alkuaikoina heidän tehtäviinsä kuuluivat myös ajoneuvojen tarkistus, tukkiautojen lupakirjojen tarkistus sekä tukkiuuton järjestäminen. Tarkasteluajanjakson alkuaikoina myös asukkaiden piha-alueiden hoitaminen, pitköspuiden rakentaminen ja heinäntekotalkoissa avustaminen olivat rajavartijoiden tehtäviä. Haastateltavat kertovat, että rajavartijat hyötyivät myös alueen asukkaiden pelloista ja saivat esimerkiksi kasvattaa perunaa tarpeisiinsa.

Rajavalvonnan teknillistyminen eteni hitaasti vielä 1970-luvulla, mutta merkittäviä uudistuksia olivat moottorikelkkojen käyttö latujen auraamisessa ja joukkueautot, mikä tarkoitti sitä, että usealla vartioasemalla oli käytössä yksi yhteinen auto, jota voitiin käyttää apuna partioinnissa ja partioiden siirtämisessä paikasta toiseen:

”Sitten 1970-luvun ihan alkuvuosina tuli rajakomppaniaan muutama kelkka. Niitä ei käytetty niinkään muuhun kuin tuon latu-uran talleamiseen ja silläkään [moottorikelkalla] ei saanut liikkua kuin siihen koulutuksen saanut ja mies.”

”Alkuvaiheessa silloin, kun tulin [1970-luvulla] niin ei ollut rajalla muuta kuin komentopaikalla kuorma-auto, henkilöpakettiauto ja henkilöauto. Myöhemmässä vaiheessa tuli rajalle autoja eli yksi niin sanottu joukkueajoneuvo eli rajajoukkuetta kohti yksi auto, mutta sitäkään ei kaikkiin joukkueisiin tullut.”

Rajavartijat ovat itse joutuneet rakentamaan valvontavälineitä 1970-luvulla, kuten tekemällä tikkaat puun varteen, jotta voitaisiin tähystää valvontatorniverkoston ollessa niin harva:

”Silloin vielä 1970-luvun alkuvuosina ei ollut esimerkiksi valvontatorniverkosto niin tiheä ja hyvä kuin se oli esimerkiksi 1990-luvulla. Tähystystä tehtiin siis puista; poikkipuut runkoon vaan ja niitä myöten kiivettiin. Pistettiin lauta tai pari, joiden päällä pystyi sitten istumaan ja tähystämään.”

Tarkasteluajanjakson aikana valvonta on tehostunut teknillistymisen ja teknologian kehityksen seurauksena, kun ihmisen ei tarvitse olla joka paikassa valvomassa vaan tieto saadaan lähetettyä kameroista ja sensoreista vastaanottiin, ja kiinniottaminen on nopeaa eri kulkuneuvoilla. Haastatteluissa kuitenkin korostuu koiran yliverlainen asema ihmisen jäljittämässä, sillä vielä ei ole käytössä sellaista anturia, joka haistaa ihmisen jäljen maasta. Radiokalustoa alkoi ilmaantua jo 1970-luvulla, mutta katvealueita oli niin paljon, että rajavartijat joutuivat usein lähtemään jalan viemään viestiä, jotta se saatiin perille:

”Aluksi partiomajaverkosto oli harva ja partiomajalta oli puhelinyhteys vartioasemalle, mutta jos ei ollutkaan puhelinyhteyttä ja jotakin kiireellistä ilmoitettavaa oli, ei siinä auttanut muu kuin lähteä taapertamaan tai hiihtämään vartioasemalle tuomaan ilmoitus. Tai sitten, jos ei niin kiireellinen ollut, sitten ilmoitus tehtiin, kun partio palasi. Sitten, kun tuo partiomajaverkosto tihentyi, se merkitsi myös sitä, että nämä partionjohtamismahdollisuudet eli vartioaseman ja partion väli paranivat, kun puhelinyhteyksimahdollisuudet lisääntyivät.”

Eräs haastateltavista tuo esille sen, kuinka ennen rajavartijat olivat kyläyhteisöön kuuluvia ja läheisissä tekemisissä alueen asukkaiden kanssa:

”Silloin [1970-luvulla] rajamies oli siihen kyläyhteisöön kuuluva ja rajavartioasema oli tällainen iso perhe. Tänä päivänä ei enää samanlaista yhteyttä ole rajan asukkien ja rajamiesten välillä niin kuin oli silloin. Silloin muun muassa jossain täällä Raatteen rajamiehet perustivat metsästysyhdistyksen, johon kyläläiset tulivat mukaan. Se kanssakäyminen oli erittäin mutkatonta aikanaan – – silloin sotien jälkeen ja vielä silloinkin, kun minä tulin [1970-luvun alussa] niin sitäkin käytiin maalaistaloissa heinänteko-aikaan muun muassa talkoissa. Tänä päivänä rajamies on huomattavasti virkamiesmäisempi kuin silloin. – – Tällainen haavekuva on, että rajamiehet olisivat tähän siviiliyhteisöön lähemmin liittyviä. Se ei voi enää nykypäivänä toteutua johtuen vahvuuksista [henkilöstön vähäisempi määrä] ja siitä, että nykypäivänä muutamaa

harvaa poikkeusta lukuun ottamatta rajamiehet ovat naimisissa, perheellisiä, asuvat omissa taloissaan tai vuokra-asunnoissa.”

Useampi haastateltavista kertoo, että 1970-luvun alkuun asti rajavartijat saivat metsästää työajalla. Kuitenkin jo 1970-luvun alussa metsästäminen työaikana kiellettiin, johon haastateltavat esittävät syyksi kyläläisten kateutta. Vartioasemilla järjestettiin illanviettoja ja katsottiin elokuvia. Rajavartijat myös asuivat rajavartioasemilla muutamia naimisissa olevia rajavartijoita lukuun ottamatta:

”Ensimmäinen paikka, mihin menin vartioasemalle niin muuankin mies – niitä oli neljä miestä aina tuvassaan, huoneissaan – muuankin mies oli viisitoista vuotta siinä samassa sängyssä, samassa nurkassa.”

Haastateltavat kuvailevat 1970-luvun vartioasemia kodikkaina ja tunnelmallisina paikkoina:

”Vartioasemathan olivat sellaisia erittäin kodinomaisia. Siellähän asui perheitä ja sitten miehistölle siellä oli tuvat. Minullakin oli siellä tupa, siellä oli kahdelle henkilölle kaapit ja minäkin asuin siellä vartioasemalla. Olohuone oli siinä se yhteistila, siinä oltiin vapaa-aikana ja se oli erittäin kodinomainen paikka.”

Kyläläisten ja rajavartijoiden välinen yhteydenpito ilmeni eri tavoin. Rajavartijat muun muassa kyläilivät kyläläisten kodeissa ja kyselivät kuulumisia. He myös kaupittelivat Rajamme Vartijat -lehteä:

”Kyllä se loi, tällainen vartioasema, kylille sitä turvallisuuden tunnetta ja sitten oli tällainen Rajamme Vartijat -lehti, jota minäkin olen kaupannut taloissa siellä. Tilasivat niitä Rajamme Vartijat -lehtiä näihin taloihin ja sitä kautta sitten saivat [kyläläiset] tietoa.”

Rajavartijoiden yleisimpiä pelastustehtäviä 1970- ja 1980-luvuilla haastateltavat kertovat olleen kadonneiden etsiminen ja loukkaantuneiden kuljettaminen. Kadonneiden etsinnässä hyödynnettiin 1970- ja 1980-luvuilla koiraa ja koiran tehtävänä oli jäljittää kadonnut. Loukkaantuneiden kuljettamisessa puolestaan saatettiin käyttää apuna helikoptereita ja rajavartija saattoi toimia tähytjänä. Eräs haastateltavista kertoo, että hän on ollut mukana vainajan etsinnässä tähytjänä.

Tarkasteluajanjakson alkuaikoina 1970- ja 1980-luvuilla Suomeen saapui vain muutamia turvapaikanhakijoita vuodessa (Seppälä 2004: 33). Haastateltavat korostavat yksimielisesti sitä, että pakolaisuus ja pakolaisten liikkuminen on yksi suurimmista rajavalvontaan vaikuttavista tekijöistä, vaikka Kainuun rajavartioston alueella ei ole tapahtunut laajamittaista pakolaisten maahantuloa koko tarkasteluajanjakson aikana. Haastateltavat kertovat, että pakolaisuus on vasta viime vuosien ilmiö koko Suomen mittakaavassa eikä esimerkiksi 1970- ja 1980-luvulla ollut pakolaisia yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta:

”Niitä oli [ennen 2000-lukua] joitakin sellaisia – voiko niitä sanoa pakolaisiksi – sellaisia rajanylittäjiä, jotka täältä Suomesta saattoivat anoa poliittista turvapaikkaa tai sitten mennä Suomen viranomaisten tietämättä toiseen valtakuntaan, esimerkiksi Ruotsiin ja anoa siellä.”

Haastatellut, jotka ovat olleet töissä 1970- ja 1980-luvuilla eivät kerro siitä, miten pakolaisuus on näkynyt rajavalvonnassa tuolla ajalla. Myös tästä on pääteltävissä se, että esimerkiksi läntiseen Keski-Eurooppaan kohdistunut pakolaisten suuri määrä ei ole näkynyt Suomessa.

5.2.2 Vähemmän henkilöstöä, enemmän autoja ja kiinteitä valvontavälineitä 1990-luvulla

Haastateltavat kokevat, että rajavalvonnan teknillistyminen alkoi edetä nopeasti 1990-luvulla, minkä seurauksena myös partioiden johtamismahdollisuudet ovat parantuneet. Ensimmäiset tietokoneet ja tekniset valvontalaitteet otettiin käyttöön 1990-luvulla. Valvontalaitteet olivat kuitenkin kiinteitä eikä niitä pystytty siirtämään. Teknillistymisen taustalla eräs haastateltavista kokee olevan muun muassa 1990-luvulla Suomea koetelleen talouskriisin, jolloin Rajavartiolaitokselle tuli tarve vähentää henkilöstöä ja toimipaikkoja. Tämän seurauksena oli oltava enemmän teknistä valvontaa ja kulkuneuvoja korvaamassa rajavartioiden määrän vähenemistä:

”Silloin, kun Suomi ajautui tähän syvään talouskriisiin, oli pakko ruveta kehittämään muun muassa Rajavartiolaitoksen organisaatiota eli vähentämään toimipaikkoja ja henkilöstöä hallitusti ja hillitysti. Tämä henkilöstön vähentäminen ja poistuminen oli tietysti korvattava sitten tekniikalla.”

”[Teknillistyminen ja teknologian kehitys] ovat uudistaneet täysin rajavalvonnan. Kun henkilöstö on vähentynyt, on pakko ollut sitten asettaa rajalle näitä sensoreita ja kameroita ja kaikkea muuta, jotka liikkujan liike saa sitten aktivoitumaan. Samalla niitä seurataan sitten tuolla tilannekeskuksessa kaiken aikaa ympärivuorokautisesti.”

Samaan aikaan 1990-luvun talouskriisin kanssa Rajavartiolaitos alkoi muuttua ja henkilöstön määrää alettiin vähentää. Samaan aikaan tekniikan ja teknologian kehityksen merkitys kasvoi, millä pyrittiin korvaamaan henkilöstöä: ”Tällainen teknistyminen on tapahtunut [1990-luvulla] ja se on merkinnyt sitten taas vahvuuksien pienenemistä.” Haastateltavat kokevat, että tekninen valvonta oli vastaus siihen, miksi henkilöstön määrää pystyttiin vähentämään niin reilusti:

”Me saadaan kuvaa sieltä raja-alueelta [teknisen valvonnan avulla]. Sillä me on pystytty korvaamaan sitä meiltä vähennettyä resurssia, joka on vähentynyt noin kuudestasadasta rajavartiosta nyt noin kahteensataan täällä Kainuun rajavartioston alueella.”

Tekniikkaa ilmaantui jatkuvasti lisää 1990-luvulla ja esimerkiksi moottorikelkkojen määrä kasvoi ja jokainen vartioasema sai oman autonsa, jolla siirrettiin partioita paikasta toiseen: ”Joskus 1990-luvun alussa oli autoja, joilla siirrettiin partioita ja ajeltiin sillä sitten tuolla; joka vartiolla oli ainakin yksi auto. Sillä partioita vietiin.”

Haastateltavat kertovat, että rajavartioiden valtuudet kasvoivat 1990-luvulla ja että vuonna 1991 passintarkastus eli nykyinen rajatarkastus siirtyi poliisilta Rajavartiolaitokselle:

”Neuvostoliiton hajoaminen on aika iso ja merkittävä muutos tuossa rajavalvonnan historiassa ja samassa yhteydessä silloin 1991 vuonna poliisilta siirtyi Rajavartiolaitokselle rajanylityspaikoilla tapahtuva passintarkastus.”

Haastateltavat kertovat, että 1990-luvulla he saivat ohjeet siitä, miten tulisi toimia korruptiota huomatessa:

”Silloin, kun valtakunnassa tuolla ylempällä tasolla alkoi ilmetä näitä rötösjuttuja [liittyen korrupioon], silloin Rajavartiolaitos puuttui siihen ohjeistuksillaan kovasti ja samoihin aikoihin tuli lainsäädäntöön myös hyvin tiukat ohjeet siitä. – Se oli varmaan 1990-luvun alkupuolta.”

Haastateltavat kertovat, että vasta 1990-luvulle edetessä pakolaisuus ja globalisaatio alkoivat näkyä rajavalvonnassa. Tähän vastattiin kehittämällä ja monipuolistamalla valvontakeinoja sekä lisäämällä Suomen ja Venäjän välistä yhteistyötä.

5.2.3 Pakolaisia, teknologiaa ja kansainvälisyyttä 2000- ja 2010-luvuilla

Vuosituhanen vaihteen jälkeen rajavalvonnassa on korostunut haastateltavien mukaan nopea reagointi, pakolaisuus sekä teknologian kehitys ja sen antamat mahdollisuudet. Haastateltavat kertovat, että vielä nykyäänkin maastorajan rajavartijoiden päivittäisiin tehtäviin kuuluu partiointi, mutta siinä käytetään kulkuneuvoina esimerkiksi autoja ja moottorikelkkoja. Myös valvontalaitteiden toimivuuden tarkistaminen on osa jokapäiväisiä tehtäviä. Rajavartijoiden työnkuva on muuttunut paljon teknologian kehityksen myötä.

Haastateltavat kertovat, että vuosituhanen taitteessa valvontakameroiden määrä rajalla kasvoi ja alettiin etenemään siirrettävien valvontalaitteiden suuntaan. Maastorajavalvonnassa pyritään parantamaan valvontamenetelmiä jatkuvasti niitä keventämällä ja niiden ominaisuuksia kehittämällä (Dijstelbloem & Meijer 2011). Liikkuvat ja siirreltävät valvontavälineet muodostavat yhdessä kiinteiden valvontavälineiden kanssa tärkeimpien alueiden tilannekuvan (National integrated border management... 2020: 6). Koirat ovat muilla alueilla tärkein valvontakeino ja haastateltavat kokevatkin, että mikään ei vie koiran paikkaa valvonnassa, vaikka teknologia jatkuvasti kehittyikin. Haastateltavat kertovat, että valvontalaitteiden päätteet ovat nykyään partioiden saatavilla suoraan eikä laitteille tarvita omia valvojia. Haastateltavien vastauksissa korostuu se, että on toimivaa, kun tilannetietoisuus on monien saatavilla samanaikaisesti eikä vain yhdellä henkilöllä tai partiolla:

”Aiemmin oli kiinteitä valvontalaitteita, joita toki edelleen on, mutta nyt on saatu sellaisia keveämpiä, nopeasti [ja] helposti siirrettäviä valvontalaitteita. Myös ne valvontapäätteet ovat myös partioiden suoraan käytettävissä, että ei tarvitse erillistä valvojaa kaikille laitteille.”

Jaettu tilannetietoisuus onkin yksi kansallisen integroidun rajaturvallisuuden strategian tavoitteista (National integrated border management... 2020: 7). Haastateltavat tuovat esille myös aikaisempia mullistuksia, jotka ovat vaikuttaneet rajavartijoiden työhön:

”Virve-radio oli minusta yksi suuri uudistus 2000-luvun taitteessa eli se mullisti meidän viranomaisten viestinnän [ja] yhteydenpidon myös poliisin ja pelastustoimen suuntaan. Ne ovat sen yhden napin takana äkkiä kaikki viranomaiset sitten.”

Haastateltavien mukaan 2010-luvulla rajavartijoiden työnkuvassa alkoi korostua kansainvälisyys ja globalisaatio kansainvälisen yhteistyön ja tehtävien määrän kasvaessa. Rajavartijoiden työnkuvaan kuuluu nykyään tarpeen vaatiessa myös muiden rajojen valvonta eikä vain Suomen ja Venäjän välisen rajan valvonta (National integrated border management... 2020: 7). Haastateltavat kertovat kansainvälisen yhteistyön lisääntymisestä esimerkiksi Frontexin, eli Euroopan raja- ja merivartioston, jonka myötä yhteistyö Euroopan unionin jäsenmaiden kanssa on lisääntynyt:

”Me [Suomen Rajavartiolaitos] olemme olleet tukemassa niin laivakalustolla, lentokalustolla, rajavartijoilla ja rajakoirilla monellakin eri Euroopan rajalla sitä muun muassa maahanmuuttokriisiksiin nimettyä asiaa. Eli, kun laittomia rajanylittäjiä tulee maastorajan kautta, niitä sitten siellä ottamassa kiinni. Odotuksia on tietysti paljon siihen, että tällaiset yhteiset voimavarat ovat sitten tarvittaessa myös Suomen käytössä, jos meillä itärajalla tarvitsee saada muista jäsenvaltioista apuja. Näin on sovittu, että myös Suomi sitten saa sitä apua.”

Haastateltavat korostavat myös kielten osaamisen merkitystä työnkuvassaan, sillä globalisaation seurauksena ylirajaisen liikkumisen määrä on kasvanut ja laajentunut kattamaan yhä useampia maita. Haastateltavat kokevat kielitaidon merkitykselliseksi myös toisen valtion viranomaisten kanssa kommunikoinnin kannalta. Haastateltavat kertovat, että heillä on käytössä tulkkeja, mutta asioiden hoitamista sujuvoitaisi, jos olisi venäjänkielentaitoa:

”Kielitaito [on tärkeä siinä], että molempien maiden rajaviranomaiset pystyvät kommunikoidaan toistensa kanssa eikä aina tarvita ammattitulkkia, joka meille [rajaviranomaisille] tietysti löytyy, mutta kielitaito on yksi asia, joka auttaisi niin rajanylityspaikoilla kuin sitten maastorajallakin.”

Haastateltavat kertovat, että kansainvälisten uhkien mahdollisuuden kasvaessa, rajavartijat voivat erikoistua nykyään esimerkiksi rikostutkintaan. Haastateltavat kuitenkin toteavat, että Kainuun rajavartioston alueella ei ole havaittu vakavia rikoksia eikä laajaan laittomaan maahantuloon ja ihmissalakuljetukseen liittyviä rikoksia. Havaitut rikokset ja rikkomukset painottuvat metsästykseseen ja kalastukseen sekä rajanylityspaikoilla havaittuihin ajoneuvoihin ja matkustusasiakirjoihin liittyviin tapauksiin, kuten väärennöksiin. Kansainvälisyys ja globalisaatio ovat tuoneet mukanaan pakolaisten kasvavan määrän ja salakuljetuksen ja näihin varautuminen näkyy koulutuksessa:

”Pitää olla tietty valmius ja varautua pahan päivän varalle – on tällainen päätermi eli viranomaisyhteistyö Suomen viranomaisten kanssa. Puhutaan poliisista, suojelupoliisista, keskusrikospoliisista, tullista ja maahanmuuttovirastosta liittyen tähän pakolaisasiaan ja varautumissuunnitelmat tietenkin on tehty. Eri viranomaisten kanssa [olla] yhteistyössä eli ihan saman pöydän ääreen on istuttu ja mietitty viranomaisten vastuita, kuka tekee mitäkin [ja] missä vaiheessa. [On] mietitty resursseja, sillä ne resurssithan ovat kaikilla ne, mitkä ensimmäisenä lyövät rajoittimeen niin sanotusti. – Pitää tarkkaan suunnitella eri viranomaisten toimia, jotta saadaan sitten homma toimimaan.”

Haastateltavien mukaan rajavartijat käyttävät nykyään päivittäin tietokonejärjestelmiä sekä sormenjälki- ja asiakirjalukijoita rajanylityspaikoilla. Myös rekisteritieto on paljon helpommin saatavilla kuin aiemmin. Haastateltavista useampi toteaa, että nykyään rajanylityspaikoilla on paljon henkilöstöä.

Haastateltavat kertovat, että nykyään rajavartijat saavat muun muassa hoitaa poliisitehtäviä, kun poliisi ei ole paikalla. Esimerkkitehtäväksi haastateltavat kertovat ajoneuvojen kunnon valvomisen ja yleisen järjestyksen turvaamisen rajanylityspaikalla, kun muualla siitä vastaa poliisi. Haastateltavat kertovat myös, että rajavartijat saavat antaa poliisiin antaman sakon tiedoksi, kun sakon saanut saapuu rajalle ja on ylittämässä sitä. Haastateltavat toteavat, että rajavartijat saavat suorittaa rajahallinnassa olevilla alueilla ja tiloilla poliisitehtäviä aivan kuten poliisi. Myös tilanteessa, jossa tullin työntekijää ei ole, rajavartija saa suorittaa tullin tehtäviä:

”Poliisitehtäviähän saadaan suorittaa rajanylityspaikoilla ja muissa rajahallinnassa olevilla tiloilla ja alueilla ihan yksi yhteen samoja tehtäviä kuin poliisi. Ja tullitehtäviä samalla tavalla niillä rajanylityspaikoilla, missä tulli ei ole paikalla, rajavartija voi sitten suorittaa ihan samat tullitehtävät, kuin mitä tulli tekisi.”

Haastateltavien mukaan rajavartijat tekevät poliisin kanssa yhteistyötä myös yhteistyöpartioiden muodossa, jolloin he voivat esimerkiksi tarkastaa moottorikelkkailijoiden ajo-oikeuksia. Rajavartijat ovatkin työssään tekemisissä muiden Suomen viranomaisten kanssa.

5.2.4 Yhteenveto

Suurimpina vaikuttajina rajavartijoiden työnkuvan muutosten taustalla haastateltavat kokevat olevan Suomen liittymisen Euroopan unioniin, rajavalvonnan teknillistymisen ja teknologian kehityksen antamien mahdollisuuksien; rajavartijoiden valtuuksien lisääntymisen sekä uudenlaisten aikaan sidottujen haasteiden, kuten pakolaisuuden. Eräs haastateltavista kuitenkin korostaa sitä, että raja on ollut niin sanottu kova raja jo ennen Schengeniin liittymistä:

”Tästä [Schengenistä ja sen vaikutuksista] oli jo hyvä keskustelu tuossa aiemmin [työkavereiden kanssa], että käytännössä olemme aina olleet sellaisessa tilanteessa, että tuo raja on ollut niin sanottu kova raja. Suoranaisesti se [toimintatapa] ei Schengeniin liittymisen jälkeen ole merkittävästi muuttunut rajavalvonnan tiimoilta. On eri asia, että miten tulli toimii [ja] siihen minä en voi vastata, mutta merkittävimminhän se näkyy tuolla sisärajoilla. Schengenin vaikutukset ovat muuttaneet ihmisten ja tavaran liikkumisen vapautta isommin.”

Eräs toinen haastateltavista kuitenkin korostaa, että maailmantilanne voi vaikuttaa Schengenin sisärajojen valvontaan: ”Jos Schengen-alueen sisällä ollaan niin siellähän ei rajanylityksien valvontaa ole laisinkaan muuten kuin poikkeustapauksissa.” Esimerkiksi covid-19:n leviäminen globaalisti aiheutti sen, että Schengen-alueen sisärajoja alettiin sulkea (Heiskanen 2020). Haastateltavat eivät kuitenkaan viittaa tähän, sillä haastattelut toteutettiin ennen kuin covid-19 levisi.

Haastateltavat viittaavat myös jatkuvasti Frontexiin ja sen tuomiin uusiin työtehtäviin: ”Frontex rajavirasto ja yhteistyö kaikkien jäsenmaiden kanssa ja jatkuva työkierto – eli meillä käy ihmisiä eri jäsenvaltioista ja meidän rajavartijoitamme käy sitten muissa jäsenvaltioissa”. Euroopan unioniin liittyminen on myös antanut sääntöjä toiminnalle raja-alueella:

”– se on pitkä lista maista, joilta vaaditaan viisumi rajatarkastuksissa. Euroopan unionin vaatimukset ovat samat maastorajan suhteen kuin on Schengen-säännöstössä eli siinä on se rajavyöhyke maksimissaan kolme kilometriä maalla ja maksimissaan viisi kilometriä merellä leveä. Niitä säännöksiä me noudatetaan ja pitää noudattaa tietenkin.”

Haastateltavien mukaan viidenkymmenen vuoden aikana, 1970-luvun alusta 2010-luvun loppuun, rajavartijoiden työnkuva on muuttunut paljon, mutta pääasia eli rajaturvallisuudesta huolehtiminen on pysynyt päätehtävänä. Haastateltavien mukaan teknologian kehityksen ja teknillistymisen seurauksena rajavartijoiden määrää on vähennetty. Teknologian nopea kehitys ja samanaikainen henkilöstön vähentäminen alkoi merkittävässä määrin 1990-luvulla. Teknillistymiseen liittyi myös halut liittyä Euroopan unioniin, mikä tarkoitti sitä, että valvontalaitteistoa ja rajanylityspaikkojen infrastruktuuria alettiin kehittää Euroopan unionin säännösten mukaisiksi (Golunov 2012: 123). Myös liikevirtojen lisääntyminen ja monikansallisen rikollisuuden aktivoituminen vaikuttivat siihen,

että rajanylityspaikkojen määrää vähennettiin ja kontrollia jäljelle jäävillä asemilla tiukennettiin (Niemenkari 2002: 4, 11).

Rajatarkastuksissa alettiin käyttää 1990-luvun loppupuolella automatisaatiota tietokoneiden avulla ja rajan valvonnassa alettiin hyödyntää liikuteltavia laitteita ja ilmavalvontaa. Henkilöstön vähentämisen vastapainoksi partioiden liikkuvuutta on parannettu, ilmavalvonta pienoiskopterien muodossa on kehityksessä ja teknisten valvontalaitteiden määrää lisätään jatkuvasti.

Rajavartioston henkilöstön määrän vähentyessä rajavartijoiden työnkuvan on ollut pakko muuttua, jotta voidaan kattaa saman alueen valvonta. Kuitenkin haastateltavista useampi toteaa, että nykyään rajanylityspaikoilla on paljon henkilöstöä, mikä voisi viitata siihen, että rajavartijat ovat keskitetympin rajanylityspaikoilla töissä. Tällöin maastorajan valvonnassa tulisi olla paljon teknologiaa käytössä, jotta sen aukoton valvonta on mahdollista taata. Toisaalta rajoja ylitetään nykyään enemmän kuin esimerkiksi kylmän sodan aikana, jolloin tarve rajavartijoille rajanylityspaikoilla on suuri. Kuitenkin myös rajanylityspaikoilla rajavartijat käyttävät paljon teknologiaa päivittäin, kuten tietokonejärjestelmiä sekä sormenjälki- ja asiakirjalukijoita.

Tarkasteluajanjakson alkuaikoina rajatarkastusasemia oli enemmän kuin nykyään (Niemenkari 2002: 4, 11). Tarkasteluajanjakson alkuaikoina, 1970- ja 1980-luvuilla, kyläläiset kokivat rajavartijat turvan tuojina. Tällöin henkilöstöä oli myös enemmän ja haastateltavien mukaan pystyttiin käyttämään enemmän voimavaroja kalastuksen ja metsästyksen valvontaan. Haastateltavat useaan kertaan korostavat sitä, että 1970-luvulla rajanylityspaikkoja oli enemmän kuin nykyään. Näiden menneisyyden rajanylityspaikkojen, kuten Karttimon, läpi kuljetettiin paljon puutavaraa: ”Vielä aikoinaan Karttimolla [oli] puutavaran ylikuljetusta ja siihen liittyen oli sitten myös niin, että täältä Suomen puolelta käytiin hoitamassa tiestön aurouksia ja linkouksia.”

Globalisaation vaikutuksesta liikevirrat rajojen yli lisääntyivät 1990-luvun alussa, jolloin myös monikansallinen, rajat ylittävä rikollisuus aktivoitui. Kontrollia ja automatisointia tehostettiin jäljelle jääneillä asemilla sekä rajavartijoiden määrää vähennettiin teknologian tarjoamien mahdollisuuksien edesauttamana. Automatisaation ja teknisen valvonnan avulla on saatu tehostettua rajavalvontaa (National integrated border management... 2020: 5–6).

Rajavartijoiden työnkuva on muuttunut paljon myös valtuuksien lisääntymisen vuoksi. Rajavartijoilla on lupa suorittaa rajahallinnassa olevilla alueilla ja tiloilla poliisitehtäviä, kuten kolarin tutkinnan ja antaa ylinopeutta ajaneelle tiedon sakosta. Rajavartijoiden valtuudet ovat lisääntyneet paljon tarkasteluajanjakson viimeisinä vuosikymmeninä:

”Neuvostoliiton hajoaminen [oli] melko iso ja merkittävä muutos historiassa rajavalvonnassa ja samassa yhteydessä silloin vuonna 1991, kun poliisilta siirtyi Rajavartiolaitokselle rajanylityspaikoilla tapahtuva passintarkastus, niin se oli myös merkittävä – – toimenpide, mikä toi valtavan ison uuden tehtävän Rajavartiolaitokselle ja sen opetteluun. Siitä se [toiminta] lähti kehittymään ja tähän päivään on tultu. Onhan ne valtavia harppauksia eteenpäin joka saralla.”

”Nythän on tilanne [valtuuksien suhteen] täysin muuttunut Schengenin ja Euroopan unioniin liittymisen jälkeen. Varsinkin Schengen-sopimuksen jälkeen on muuttunut siten, että rajavartijat saavat pysäyttää tuolla tien päällä, saavat puhalluttaa [ja] ottaa

tarvittaessa ajokortin pois rattijuopolta ja niin edespäin. Jos olisimme siihen aikaan [1970- ja 1980-luvuilla] tehneet sellaista, me oltaisiin itse varmaan häkissä.”

”Toimivaltuudet ovat muuttuneet valtavasti eli rajavartijoiden koulutus on kehittynyt, meidän toimivaltuutemme ovat kasvaneet valtavasti, juuri näihin poliisitehtäviin liittyvät toimivaltuudet muun muassa. Kyllähän se on ollut mullistavaa ja meillä on nyt kyllä erittäin ammattitaitoinen henkilöstö tänä päivänä.”

Myös ensivasteyksikön perustaminen Vartiukseen on muuttanut rajavartijoiden työnkuvaan pelastustehtävien monipuolistumisen ja ensiavun antamisen kautta: ” – ensivastetehtävät tuolla Vartiuksen suunnalla, missä ollaan tarkkaan rajatulla alueella käytettävissä ja siinä [tehtävänä on] ihmisten pelastaminen [ja] ensiavun antaminen ihmisille.” Voisi myös sanoa, että entisestä kyläyhteisöön kuuluneesta rajavartijasta on siirrytty kohti järjestäytyneempää organisaatiota, jossa rajavartija on virkamies, johon ei tunneta enää alueellisia sidoksia. Läpi tarkasteluajanjakson rajavartijoiden työnkuvaan on kuulunut harvaan asutun maaseudun asukkaiden auttaminen. Sen muodot ovat vain muuttuneet: 1970- ja 1980-luvuilla rajavartijat autoivat myös asioissa, jotka olivat kyläyhteisön kannalta tärkeitä, kuten heinänteossa ja pihatöiden tekemisessä. Nykyään asukkaiden auttaminen keskittyy ensiavun antamiseen ensivasteyksikön kautta, poliisitehtäviin esimerkiksi liikenneonnettomuustilanteissa sekä pienten tulipalojen sammuttamiseen yhtenä viranomaisena. Rajavartijat voivat liikenneonnettomuustilanteissa hoitaa tutkinnan loppuun asti:

”Me olemme tuolla syrjäisellä alueella. Poliiseja on Kuhmossa noin 70 kilometrin päässä. Meille sitten joskus [tulee ilmoitus, että] kolari [on] esimerkiksi sattunut ja poliisi on estynyt siihen paikalle tulemaan. Me käymme sitten hoitamassa toimenpiteet siinä: tutkinta [ja] hoidetaan loppuun se asia.”

Läpi tarkasteluajanjakson rajavartijoiden tehtäviin on kuulunut rajaturvallisuudesta huolehtimisen lisäksi myös alueen asukkaiden turvallisuudesta ja sen tunteesta huolehtiminen. Tällaisia tehtäviä ovat olleet esimerkiksi kotirauhanhäirintätehtävät sekä epäilyttäviin toimintoihin puuttuminen, joista asukkaat ovat rajavartijoille ilmoittaneet.

Rajavalvonnasta on tullut teknologian kehityksen myötä myös näkymättömämpää. Teknologian kehityksen avulla Suomen ja Venäjän väliselle rajalle on asetettu paljon uudenlaisia valvontalaitteita ja edistyneempiä tarkkailujärjestelmiä, kuten liikuteltavia laitteita ja ilmavalvontaa (Niemenkari 2002: 4, 11). Vaikka Suomi ja Venäjä tekivätkin jo paljon yhteistyötä rajavalvonnassa 1990-luvulla Neuvostoliiton hajottua, olivat valtioiden väliset erot muilla valvontatavoilla suuret. Venäjä jatkoi 1990-luvulla fyysisten esteiden rakentamista, säilytti syvät rajavyöhykkeet ja palkkasi lisää henkilöstöä rajan valvontaan, kun taas Suomi keskittyi teknologian kehittämiseen. Myöhemmin käyttöön otettu Älykkäät rajat -konsepti on muuttanut rajavartijoiden työnkuvaan monella tavalla (Oray & D’Alfonso 2018). Useampi haastateltavista viittaa myös Älykkäät rajat -konseptiin:

”Nyt varmaan korostuu tänä päivänä jo Älykkäät rajat, uusi konsepti, joka on tulollaan. Tarkoittaa sitä, että rajatarkastuksissa on käytössä tekniikkaa, jolla tunnistetaan ihminen joko kasvoista, silmistä tai sormenjäljistä. Sitä kautta Euroopan laajuisesti pystytään yhdistämään sitten se ihminen, että ’sinä olet juuri se, joka väität olevasi’. Eli tällainen Älykkäät rajat -konseptihan on suuri mullistus jopa täällä pitkin Eurooppaa olevilla rajanylityspaikoilla.”

Haastateltavat kertovat, että lentokaluston nopea kehitys on ollut viimevuosien kehityskohde: ”Kevyt lentotoiminta on kehittynyt merkittävästi ja siitä on alettu saamaan hyötyä ja saatu myös kokemuksia sen käytöstä rajavalvonnan tarpeessa.” Haastateltavat eivät tuo esille ajatuksia pienoiskopterien käytön eettisyydestä vaan kokevat ilmailun tulevaisuuden rajavalvonnan tärkeäksi valvontatavaksi. Csernatori (2018: 178) kyseenalaistaa kuitenkin pienoiskopterien käytön lisääntymisen rajavalvonnassa rajojen luonteen muuttumisen vuoksi verraten pienoiskopterien käyttöä teknologisiin pelotteisiin ja virtuaalisiin taisteluvyöhykkeisiin. Toisaalta valvontaan liittyy aina vallankäyttöä. Suomen kuuluessa Euroopan unioniin on sen myös noudatettava yhteisiä sääntöjä, johon kuuluu Älykkäät rajat -konsepti osana laittoman maahantulon kontrollointia (Dijstelbloem & Meijer 2011).

Eräs haastateltavista kertoo, millaisten asioiden hän kokee hallinneen eri vuosikymmeniä Suomen rajavalvonnassa. Suomen itsenäistyttyä haastateltava kokee, että 1920- ja 1930-lukua vallitsi se, että rajan vartioiminen saadaan toimimaan. 1940-lukua hän kuvailee sotien leimaamaksi vuosikymmeneksi ja sitä seuraava vuosikymmen kului sodista toipumiseen. Toisen maailmansodan jälkeen haastateltava kokee kylmän sodan vallinneen rajavalvontaa Neuvostoliiton hajoamiseen saakka. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen haastateltava kokee, että rajavalvontaa ovat määrittäneet Euroopan unioni ja Frontex. Haastateltavan mukaan muutoksia on tapahtunut joka vuosikymmenen, ja rajavalvonnan teknillistymisellä on ollut suuri vaikutus arkipäiväiseen työhön; hevosista on luovuttu, rajavartioasemille on tehty tiet ja saatu sähkövaloa sekä tietokoneita on alettu hyödyntää rajavalvonnassa.

Haastateltavat kertovat, että pakolaisten määrän lisääntymisen ja globalisaation vuoksi rajavartijoiden työnkuva on muuttunut siten, että heille on järjestetty koulutuksia, joissa käsitellään suurien ihmisjoukkojen hallitsemista. Itsessään rajavartijoiden jokapäiväinen työ ei tämän vuoksi ole muuttunut, mutta vaikutukset näkyvät koulutuksissa ja varautumisessa:

”No kyllähän se varmasti on korostunut tuo mikä oli [vuonna] 2015. Tuli pakolaisia paljon. Kyllähän se on vaikuttanut tähän meidän työhömmä. On varauduttu siihen ja osataan varautua vieläkin paremmin kuin mitä aikaisemmin.”

Pakolaisuus, globalisaatio ja teknologian kehitys ovat yhdessä vaikuttaneet rajavartijoiden työnkuvan muutoksiin. Ne ovat myös kaikki kietoutuneita yhteen, sillä esimerkiksi teknologian kehitys on edistänyt globalisaatiota, ja globalisaatio on puolestaan vaikuttanut siihen, mistä ja minne suuntautuu pakolaisia. Pakolaiset puolestaan kommunikoivat toistensa kanssa paljon teknologian välityksellä.

5.3 Kainuun rajavartioston alueen ominaispiirteet ja niiden vaikutukset rajavartijoiden työssä

5.3.1 Pitkät välimatkat ja harva-asutus ominaispiirteinä

Haastateltavien mukaan Kainuun rajavartioston aluetta määrittävät pitkät välimatkat ja harva-asutus. Kolmanneksi yleisin ominaispiirre, jonka haastateltavat mainitsevat on Kaakkois-Suomen korostus vastakohtana sen pohjoisemmille raja-alueille. Haastateltavat kokevat Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin rajavartiostot samankaltaisina ja kertovat näillä olevan paljon yhteisiä piirteitä, kuten pitkät välimatkat paikasta toiseen ja vähäisen asutuksen. Haastateltavat viittaavat myös luonnon samankaltaisuuteen, kun Kainuun rajavartioston aluetta verrataan Pohjois-Karjalan rajavartioston alueeseen; molempia hallitsevat korpimetsät.

Haastateltavat kertovat, että Suomen itärajan suurimmat rajanylityspaikat ovat Kaakkois-Suomen rajavartioston alueella, missä myös tiet kulkevat lähellä rajaa. Haastateltavat vertaavat tätä Kainuun rajavartioston alueeseen ja toteavat, että täällä tiestö ei ole rajan läheisyydessä ja lähimmälle isolle tielle on kymmeniä kilometrejä rajalta. Kaakkois-Suomessa myös asutus on rajan lähellä, kun taas Kainuussa ja Koillismaalla ei. Haastateltavat kertovat, että teiden sijainti kaukana rajasta antaa liikkumavapautta ja pidentää reagointiaikoja, jos havaitaan esimerkiksi luvaton rajanylitys. Haastateltavat korostavat sitä, että yhteistyötä Venäjän kanssa ehditään tehdä kauemmin ennen kiinniottamisen aloittamista:

”Reagointiajat ovat sillä tavalla pidempiä [kuin Kaakkois-Suomessa], että siinä mielessä alueellinen ero kasvaa ja kerkeää Venäjä-yhteistyötäkin miettimään. Jos vaikka Venäjältä Suomeen tulisi laittomia maahantulijoita niin me kerkeäisimme tietoa vaihtamaan ja tietenkin – ei kiinni ottamiseen ryhdytä heti, mutta tiedonvaihtaminen keretään aloittamaan ja tehdä sitä paljon tehokkaammin ja pidempään kuin esimerkiksi mitä Kaakkois-Suomessa. Siinä mielessä välimatkat antavat enemmän liikkumavapautta ja vähän lisää sitä vasteaikaa sitten.”

Myös teknillistymisen seurauksena ja kulkuneuvojen nopeuden kasvaessa reagointiajat ovat pidentyneet merkittävästi.

Raja-alueet ovat usein taloudellisesti epäsuotuisassa asemassa maantieteellisen sijaintinsa vuoksi, ja niille on tyypillistä pitkät välimatkat ja harva-asutus, kuten on myös Kainuun rajavartioston alueella (Assmuth 2012; Paasi 1995). Haastateltavat kertovat väestön määrän vähenevän Kainuun rajavartioston alueella jatkuvasti, minkä he kokevat myös tulevaisuuden kannalta haasteelliseksi. Haastateltavat kokevat, että jo ennestään harvaan asutun maaseudun väestön vähetessä tiestöstä ei pidetä yhtä hyvää huolta ja rajavartijat eivät enää saa asukkailta tietoa epäilyttävästä toiminnasta Suomen itäisen rajan läheisyydessä:

”Syrjäkylät koko ajan vähenevät ja ihmisten määrä vähenee täältä rajan läheisyydestä, niin sitä myötä myös niitä silmäpareja siellä rajan läheisyydessä on vähemmän ja se tuo myös haasteita meille... Ja se tuo myös sen haasteen, että jos täällä ei ole asukkaita niin myös kaikki tiet mennevät kiinni, eli talvella niitä ei esimerkiksi pidetä auki.”

Suomen ja Venäjän välisen rajan yli liikkuminen on säännösteltyä, minkä vuoksi sekä Suomen että Venäjän rajaseudut joutuvat luomaan kontakteja omaan sisämaahansa eikä raja-alueille kehity suuria kasvun keskittymiä (Jukarainen 2003; Bialasiewicz ym. 2005: 334; Paasi 2020). Suomen ja Venäjän välinen raja ei ole avoin, mutta rajan yli tehdään paljon yhteistyötä taloustilanteen parantamiseksi ja ihmisten mahdollisuuksien lisäämiseksi (Kainuun Venäjä-strategia... 2014: 15). Eräs haastateltavista korostaa sitä, kuinka raja on ollut paikallaan Täyssinän rauhasta alkaen ja sen kanssa osataan elää:

”Raja on ollut tuossa kohta 425 vuotta, Täyssinän rauhasta alkaen. Esimerkiksi Kuhmossa on Rajakankaan kivi, Miinaan kivi, jossa olen lukemattomia kertoja käynyt ja raja on siinä tosiaankin 425 vuotta ollut, joten sen kanssa on opittu elämään täällä Kainuussa. Se raja on ollut läsnä aina ja meidän satavuotinen historiamme taas Rajavartiolaitoksessa on pikkusiivu siitä rajan historiasta. Me olemme myös hyvin vakiintuneesti osanneet olla täällä Kainuussa ja valvottu itärajaa. Se ydinbisnes ei ole muuttunut mihinkään.”

Haastateltavat kertovat, että Kainuun rajavartioston alueella on vain vähän nopean toiminnan tilanteita. Eräs haastateltavista mainitsee, että nopeiden tilanteiden vähäisyyden vuoksi hän on

kokenut Kainuun rajavartioston alueella työskentelyn rauhalliseksi. Rajat, raja-alueet ja toiminnot kuitenkin muuttuvat jatkuvasti, joten on mahdollista, että tämänhetkinen rauhallisuus muuttuisi tulevaisuudessa (Kireev 2015: 107). Haastateltavat eivät kuitenkaan koe todennäköiseksi sitä, että rajanylittäminen lisääntyisi muun kuin myönteisen kaupankäynnin osalta, jonka vähenemisen syiksi he kokevat pakotteet. Covid-19 puolestaan aiheutti rajanylittämisen laajamittaisen keskeytymisen (Heiskanen 2020).

Kainuun ja Koillismaan alueilta muut viranomaiset ovat suurelta osin lähteneet tai heidän toimintaedellytyksensä ovat merkittävästi heikentyneet. Rajavartioiden työhön kuuluu tämän vuoksi päätehtäviensä ohella erilaisiin, varsinaisesti muiden viranomaisten päävastuulle kuuluviin tehtäviin osallistuminen raja-alueella. Menneisyyden päivystystehtävä on kuitenkin nykyään korvattu monin paikoin teknologisella valvonnalla.

Nykyään rajavartioiden työ kattaa myös liikenneonnettomuudet, mikä on ollut ennen poliisin tehtävä. Eräs haastateltavista kertoo, että Kainuun ja Koillismaan alueella pelastus- ja avustustehtävät ovat tavallisesti pieniä liikenneonnettomuustilanteita, joissa rajavartiopartio on ensimmäisenä paikalla harvaan asutulla itärajalla. Haastateltava kertoo, että rajavartioiden tehtävänä on näissä tilanteissa selvittää, mitä on tapahtunut ja kertoa vastuviranomaiselle tietoa paikan päältä. Muita tehtäviä tällaisissa tilanteissa ovat pelastaminen, varoittaminen ja liikenteenohjaaminen vastuviranomaisen apuna. Myös rakennus- ja maastopalojen sammuttaminen on osa rajavartioiden tehtäviä.

Ensivasteyksikkö Vartiuksen rajanylityspaikan suunnalla on erityislaatuinen toimintamuoto rajavartioiden nykypäivässä, mikä perustettiin vuonna 2013. Haastateltavat kertovat, että yleisimpiä ensivasteyksikön tehtäviä ovat rintakipuisten ja hengenahdistuksesta kärsivien ihmisten auttaminen:

”Vartiuksessa on sellainen ensivaste. – – meillä on Kuhmon kuntakeskukseen 70 kilometriä, Suomussalmelle 80 [kilometriä]. Jos jotain tapahtuu siellä minun työpaikkani lähellä niin ambulanssillahan kestää melko pitkään, että se tulee paikalle, joten meillä on rajanylityspaikalla ensivaste aina, kun se rajanylityspaikka on auki. – – Siitä menee sitten ukot sinne hälytyksen saatuaan auttamaan ihmistä hädässä. Se nyt tulee ensimmäisenä mieleen. Heillä on siihen varusteita. Eivät he mikään ambulanssi ole, mutta tarkoitus on se, että he pystyvät pitämään asiakkaan siinä kunnossa, kun he ovat siellä paikan päällä, että sen [asiakkaan] tila ei huonone sen jälkeen.”

Kuten aiempina vuosikymmeninä, myös nykyään rajavartioiden tehtäviin kuuluu kadonneiden etsiminen, loukkaantuneiden kuljettaminen ja jäihin tippuneiden pelastaminen:

”Joskus on jäihin tippunut ihmisiä ja joku retkeilijä tai metsästäjä on särkenyt esimerkiksi jalkansa, loukkaantunut jollakin tavalla maastossa. Meillä on välineet tietenkin, kun liikutaan tuolla maastossa työksemme, välineet ja taito on siihen, että me sitten voimme ne sieltä noutaa tien varteen ja siitä sitten ambulanssilla eteenpäin.”

Haastateltavat kertovat, että rajavartioilla on mahdollisuus liikkua maastossa nopeasti mönkijöiden ja moottorikelkkojen avustamana. Myös koirilla on tärkeä tehtävä kadonneiden etsinnässä:

”Vanhus yleensä on eksynyt metsään ja yleensä hän on dementoitunut. Syrjäisestä talosta lähtenyt marjaan vanhalla muistiltaan ja ei muistakaan enää metsässä, että missä hän on. Ei osaa sitten enää takaisin kotiin. Niitä ne yleensä ovat.”

Rajavartijoiden tehtäviin kuuluu haastateltavien mukaan myös yksittäiset tehtävät, kuten kotirauhanhäirintätehtävät. Haastateltavat kertovat, että rajavartijoiden tehtäviin kuuluu myös yleisestä turvallisuudesta huolehtiminen noin 50 kilometrin etäisyydellä rajasta, koska lähimmät asutuskeskittymät ja palvelut sijaitsevat kaukana raja-alueilta ja poliisin sekä ambulanssin saapuminen paikalle kestää. Koska Kainuun rajavartioston alue on suurimmalta osin harvaan asuttua maaseutua, on rajavartijoiden tehtävänä myös asukkaiden turvallisuuden ja sen tunteen luominen (National integrated border management... 2020: 5–6). Alueen asukkaat ilmoittavatkin poikkeavasta liikkumisesta tai käyttäytymisestä lähtökohtaisesti rajavartijoille eivätkä poliisille. Haastateltavat kokevat tämän luottamuksena ja yhteistyöhaluisuutena alueen asukkaiden puolelta:

”– – asukkaat haluavat täällä tehdä yhteistyötä. Jos tuolla, vaikka joku epäilyttävä henkilö liikkuu, hehän soittavat heti ensimmäisenä joko johtokeskukseen tai sitten meille tänne [Vartiukseen] suoraan, että ’täällä on tällainen henkilö, voitteko tulla käymään’.”

Eräs haastateltavista kuitenkin toteaa, että rajavartijoita on liian vähän vastaamaan alueen muihin tarpeisiin kuin rajaturvallisuudesta huolehtimiseen ja toteaa, että rajavartijoita tulisi palkata enemmän. Myös toinen haastateltavista toteaa, että henkilöstön määrä ei saa vähetä ollenkaan.

Osa haastateltavista kokee Suomen ja Venäjän välisen rajan vähentävän alueella asuvien ihmisten mahdollisuuksia esimerkiksi kaupankäynnin kannalta ja estävän kasvukeskittymien muodostumista alueelle (Wendt 1992: 412; Golunov 2012: 26). Venäjän puolelta Suomen puolelle pääsemiseen, ja päinvastoin, on tarkat vaatimukset, jotka on täytettävä, jotta rajanylitys on sallittua. Caplanin & Torpeyn (2001: 3) mukaan nykyajan valtiot koostuvat kolmesta prosessista, jotka ilmenevät myös haastateltavien kokemuksissa ja vastauksissa: alueen asukkaiden – kuten muidenkin ihmisten – liikkumista rajan yli kontrolloidaan ja asukkaiden toimintamahdollisuudet rajoittuvat joissain tilanteissa vain Suomen puolelle. Ilman asianmukaisia asiakirjoja ei myöskään päästetä rajan yli.

Haastateltavat tuovat vastauksissaan esille sitä, kuinka rajavartijan tärkein tehtävä on rajan koskemattomuudesta huolehtiminen: ”Kyllähän se [tärkein tehtävä] on tuo rajan koskemattomuus, Pystytään turvaamaan, että ketään ei luvatta pääse tulemaan ylitse eikä menemään ylitse.” Haastateltavat kertovat myös, että raja-alueen rauhallisuuden takaaminen, selvillä olo raja-alueen tapahtumista ja rajavyöhykkeen valvominen ovat rajavartijoiden tärkeimpiä tehtäviä.

Myös rajanylityspaikoilla rajan ylittävän liikenteen valvominen on haastateltavien mukaan rajavartijoiden tärkeimpiä tehtäviä. Vastauksissa kuvastuu ihmisten ja asioiden liikkumisen hallitseminen rajatulla alueella. Kohdeväestöä, jota alueella valvotaan ovat puolestaan kaikki, jotka tuolla alueella liikkuvat. Vallankäyttömuotoja, joilla kohdeväestöä valvotaan, on monenlaisia ja esimerkeiksi haastateltavat kertovat kamerat, sensorit ja partioinnin. Haastateltavat kertovat, että on tärkeää, että he ovat kuitenkin näkyviä ja esillä, jotta valvonta ei ole liian näkymätöntä.

Henkilöitä tunnistetaan rajoilla passien avulla ja haastateltavat kertovat, että rajanylityspaikoilla on käytössä useita ihmisen tunnistamisen välineitä, kuten sormenjälkilukijat ja asiakirjalukijat. Tekniset laitteet rajavalvonnassa eli rajojen valvonnassa ja rajatarkastuksissa ovat lisääntyneet jatkuvasti, mikä kertoo Älykkäät rajat -konseptin painoarvosta.

5.3.2 Rajanylitykset

Schengen-alueen valtiot muodostavat kokonaisuuden, jolla on yhteinen ulkoraja, mikä on myös samalla joidenkin alueen valtioiden valtion oma raja (Dekalchuk 2014). Schengen-alueen ulkopuolelta tulevilta vaaditaan lähes poikkeuksetta viisumi, jolla pääsee alueen sisälle. Tällainen on tilanne myös Suomen ja Venäjän välisellä rajalla. Myös suomalaisilta vaaditaan viisumi Venäjän puolelle mentäessä, ellei ole kaksoiskansalainen (Ceyhan 2008: 105). Suomeen tuleva kaksoiskansalainen on oikeutettu tulemaan ilman viisumia, sillä hänellä on valtion kansalaisuus. Eri valtioiden kansalaisuuksilla on myös erilaisia oikeuksia vierailta muissa valtioissa, jolloin viisumeilla muodostetaan monia merkityksiä, joita yhdellä rajalla on (Balibar 2002: 79):

”Sen [Schengen rajasäännöstön] mukaanhan pitää toimia ja puhutaan Schengen-ulkorajasta. Rajasäännöstö määrää ensinnäkin rajatarkastukset. Siellähän määrätään hyvinkin tarkasti rajatarkastusten tekeminen rajanylityspaikoilla ja sitten maastorajavalvonnassa rajasäännöstö, nimenomaan rajavyöhykesäännöstö. Ne ovat aika tiukatkin määräykset ja ne otetaan kaikki huomioon tuossa toiminnassa.”

”Laiton maahantulo ja ihmissalakuljetus on tietysti sellaista vakavaa rikollisuutta, jota jonkun verran myös Suomeen suuntautuu. Sitten tietysti tavaraa, laitonta tavaraa tulee rajan yli: huumeita, alkoholia, tupakkaa tulee laittomasti maahan. Niiden valvonta tietysti pääsääntöisesti kuuluu tullille. Me valvomme nimenomaan niitä ihmisiä, jotka rajan ylittävät. Ihmiset tietysti yrittävät kaikenlaista eli siellä on väärennettyjä matkustusasiakirjoja. Sitten siellä on ajoneuvossa puutteita ja viisumia ei ole, tällaisia tyypillisiä. Teräaseita, luvattomia teräaseita yritetään tuoda maahan ja tutkanpaljastimia ja niin edelleen, että siinä ehkä ne tyypillisimmät, mitä täällä meidän alueellamme.”

Haastateltavat kokevat, että Kostamuksen sijainti lähellä Suomen ja Venäjän välistä rajaa vaikuttaa liikennemäärään kasvattavasti Kainuun rajavartioston alueella, jolloin niinkin pohjoisella alueella rajanylittäjiä on suhteellisen paljon:

”[Kostamuksella on] Kainuun alueelle muutenkin merkittävä asema matkailun kannalta. Kostamus on melko iso kaupunki, 20 000–25 000 ihmistä, rajan lähellä täällä pohjoisessa – – ja Vartiuksen kautta on hyvä asfalttiteie Kostamuksesta Vartiukseen saakka ja Suomen puolen tiestö on hyvä.”

Rajavartijoiden työhön haastateltavat eivät koe Kostamuksella olevan vaikutusta muutoin kuin suurempana rajanylittäjien määränä. Haastateltavien mukaan elintasoero Suomen ja Venäjän välillä luo liikennettä rajan yli:

”Elintasoero tässä Venäjän Karjalan ja Kainuun alueen välillä on aika merkittävä ja liikennettähän syntyy myös siitä, kun ihmiset käyvät kaupassa ja hakemassa polttoainetta eli siitä muodostuu paljon liikennettä.”

Kostamuksen rakennusvaiheessa 1970- ja 1980-luvuilla rajan yli kulki tuhansia ihmisiä ja rakennustarvikkeita.

”Siellähän meni jonain aamuna sata linja-autoa, 250 henkilöautoa ja 4 000 henkeä siitä [Vartiuksen rajanylityspaikan läpi]. Sanottiin, että menee aina maanantaisin se liikenne ja että 1 500 palaa [päivän päätteeksi] – – ne [1500] liikkuvat edestakaisin joka päivä, mutta maanantai ja perjantai oli mahdoton rulljanssi.”

Haastateltavat painottavat sitä, että valtakunnallisesti Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on samanlaista ja on ollut sitä jo Neuvostoliiton aikana eikä Kainuun rajavartioston alueella ole ollut erityispiirteitä. Kainuun ja Koillismaan melko pohjoisen sijainnin haastateltavat ottavat kuitenkin esiin puhuttaessa rikollisuudesta ja sen muodoista. Haastateltavat toteavat, että Kainuun ja Koillismaan alueella on pääasiassa alkoholin ja tupakan salakuljetusyrityksiä sekä väärennöksiä, mutta suuremmat rikokset keskittyvät Kaakkois-Suomen rajavartioston alueelle: ”Tietenkin täällä Kainuun [rajavartioston alueen] tasolla sellaisia kovia huumeita näin sanotusti [on] hyvin vähän, opiaatteja, lääkkeitä vähän.” Kainuu ja Koillismaa sijaitsevat pohjoisessa, joten yleisin rajatapahtumia aiheuttava asia haastateltavien mukaan on porojen rajanylitykset eikä suurta rikollisuutta, kuten salakuljetusta liiemmin esiinny:

”Porot ja metsästyskoirat ovat ne kaksi eniten rajajärjestyssopimuksen rikkomuksia aiheuttavia asioita. Viimeksi tänään meidän partiomme on käynyt katsomassa rajan takana yhdessä kollegoiden kanssa, että löytyykö sinne mennyttä metsästyskoiraa.”

Myös matkailijoita on mennyt rajavyöhykkeelle ilman lupaa, mikä on lievä valtionrajarikos. Globalisaation seurauksena rajojen yli ollaan enemmän vuorovaikutuksessa, mikä näkyy Suomen ja Venäjän välillä ostomatkoiluna ja ystävyyskaupunkeina sekä talouden linkittymisenä valtioiden välillä. Haastateltavat kertovatkin suurimman osan Vartiuksen rajanylityspaikan ylittävistä matkailijoista olevan venäläisiä ostomatkoilijoita:

”Sehän [Vartiuksen rajanylityspaikka] on isoin ylityspaikka [Kainuun rajavartioston alueella]. Venäläisiä ihmisiä kulkee siitä paljon, pääasiassa he ovat ostosturisteja ja sehän vaikuttaa tähän ihan normaaliin elinkeinoon; kaupolle tuovat rahaa. Sitten on tottakai matkoilua; yleensä jää tänne paikkakunnille paremmin [tuloja]. Sanoisin, että se [Vartiuksen rajanylityspaikka] on tärkeä paikka Suomussalmi-Kuhmo-Kuusamo-alueelle.”

Samanaikaisesti, kun venäläisten ostomatkoilijoiden virrat Suomeen koetaan myönteisiksi, on valvonta ja kontrolli rajalla kasvanut. Haastateltavat kertovat, että ostomatkoilijoiden virrat koetaan myönteisiksi, koska ne tuovat tuloja yrityksille, mikä on tärkeää Kainuun ja Koillismaan alueelle ja sen taloudelle. Kuitenkin negatiiviset virrat, joiksi lasketaan maahanmuuttajien ja pakolaisten virrat koetaan uhkana Euroopan unionin arvoille (Papageorgiou 2018: 2–3).

Suomi kuuluu Euroopan unioniin ja Schengen-alueeseen (Dekalchuk 2014). Tämän takia Suomi ei itsevaltaisesti päättä esimerkiksi pakolaispolitiikastaan vaan päätökset tehdään valtioiden kesken:

”Tietysti se, että Euroopan unionin tasolla pystyttäisiin päättämään globaaleista haasteista muun muassa pakolaisiin liittyen. Se on suuri haaste, josta ei ihan selviä askelmerkkejä varmasti kenelläkään ole, mutta selkeitä päätöksiä sen suhteen. Me täällä kaivamme kentällä ja teemme niin kuin laki sanoo ja mitä on yhdessä sovittu.”

Paasin (2020) mukaan rajoja ylitetään entistä enemmän epätasa-arvon, sotien, konfliktien ja ympäristöongelmien takia. Eräs haastateltavista nostaakin esille ilmastonmuutoksen vaikutuksen pakolaisten kotimaastaan lähdön syyksi. Haastateltavat eivät kuitenkaan tuo esille sitä, että nämä asiat vaikuttaisivat Kainuun rajavartioston alueella ainakaan vielä: pakolaisten tuloon on varauduttu, mutta sitä ei laajassa mittakaavassa Kainuun ja Koillismaan alueella ole tapahtunut. Voisi siis sanoa, että

konkreettisesti Kainuun rajavartioston alueella ei tällaisia asioita koeta suurella todennäköisyydellä tapahtuviksi, mutta niihin valmistautuminen koetaan kuitenkin tärkeäksi.

Haastateltavat kertovat, että vuoden 2015 pakolaiskriisin vuoksi Kainuun rajavartioston alueella on varauduttu, mikä on tärkeää, sillä varautumattomuus voisi johtaa hallitsemattomuuteen, josta haavoittuva raja-alue kärsisi (Prokkola 2019b). Eräs haastateltavista kuvailee toimenpiteitä:

”Meillä on nyt sen edellisen pakolaisryöpyyn seurauksena saatu aikaan sellainen nopeasti pystyyn polkaistava organisaatio, jotta pystytään ottamaan isompiakin massoja mahdollisesti vastaan. Tavallaan se edellinen massa, mikä saapui tänne, puhutaan nyt vuodesta 2015, niin se opetti paljon ja siitä on sitten tehty johtopäätöksiä ja hyvä suunnitelma, miten pystytään asiaa lähteä sisään ajamaan, jos tällainen seuraava ryöppy tulee.”

Eräs haastateltavista kertoo lokakuun 2019 tapahtumista, kun Turkki hyökkäsi Syyriaan ja uumoiltiin 3,5 miljoonasta pakolaisesta, jotka voisivat saapua Suomeen joko laivoilla, Tornion kautta tai itärajalta. Syyrian pakolaiset katosivat kuitenkin nopeasti mediasta, kun covid-19 alkoi levitä nopealla vauhdilla ympäri maailmaa ja aiheutti monien valtioiden rajojen sulkemisia (Heiskanen 2020). Mahdollisista suurista pakolaisten virroista siirryttiinkin tilanteeseen, jossa rajat suljettiin. Globalisaatio vaikuttaakin paljon ihmisten liikkumiseen ja tautien leviämiseen eikä maailma ole enää vakaa ja muuttumaton (Jensen 2016a: 69). Haastateltavien näkökulmasta varautuminen näkyy heidän työssään etenkin pakolaisuuden ennakoimattomuuden seurauksena, mutta toisaalta he kokevat tilanteen olevan sama koko Suomessa.

Haastateltavien vastauksissa on havaittavissa se, että aiemmin arvaamattomuus ja ennakoimattomuus on liitetty Venäjään ja entiseen Neuvostoliittoon, mutta nykyään haastateltavat yhdistävät ne useammin pakolaisiin ja yleiseen maailmantilanteeseen. Uhkaa ei koeta enää vain toisen valtion toimien aiheuttamana asiana vaan laajempaa haasteena liittyen liikkuvuuteen ja liikkumattomuuteen (Prokkola 2019a, 2019b). Liikkuvuuteen ja liikkumattomuuteen vaikuttavatkin koko maailman geopoliittinen tilanne, talouden heilahtelut sekä pandemiat.

5.4 Tulevaisuuden mahdollisuudet ja haasteet

5.4.1 Lentokaluston kehittyminen ja automatisaatio mahdollisuuksina

Yhdeksi suureksi tulevaisuuden mahdollisuudeksi rajavalvonnassa haastateltavat kokevat lentokaluston kehittymisen ja erityisesti miehittämättömien, antureilla varustettujen ilma-alusten hyödyntämisen maastorajan valvonnassa, mikä onkin yksi rajavalvonnan tavoitteista (Shiskov ym. 2017: 77; National integrated border management... 2020). Haastateltavat mainitsevat useasti pienoiskopterit ja niiden antamat mahdollisuudet valvonnassa: ”Nythän ne [pionoiskopterit] ovat tulleet osaksi teknistä valvontaa. Se on, ei ehkä autuaaksi tekevä voima, mutta se on yksi hyvä lisä rajavartiointiin ja tarkastustehtäviin.” Pionoiskopterien käyttö valvonnassa ja tarkkailussa on lisääntynyt, kun akut ja sähkömoottorit ovat keventyneet ja niiden tehokkuus on parantunut (Al Abkal ym. 2020: 26–27). Pionoiskopterien käytön lisääntymiseen rajavalvonnassa teknologisen kehityksen taustalla vaikuttaa se, että teknologiset ratkaisut koetaan merkittäviksi muuttoliikkeiden hallitsemisessa ja sen vuoksi niitä parannellaan jatkuvasti (Csernatori 2018: 178).

Itärajan valvonnassa pienoiskoptereita saavat lennättää vain viranomaiset. Kansainvälisessä keskustelussa pienoiskopterien käytön on ajateltu luovan valtaa niitä käyttäville henkilöille, koska koptereita lennätetään tarkasteltavien kohteiden yläpuolella (Jensen 2016a: 68–69). Tämä perustelu ei kuitenkaan ole aina järkeenkäyvä, kuten esimerkiksi rajavalvonnassa, jonka tarkoituksena on estää laitonta maahantuloa eli rikollista toimintaa (National integrated border management... 2020: 6). Rajoilla erotetaan valtiot toisistaan kontrollin avulla (Paasi 2020) ja haastateltavat kokevat valvontalaitteet taivaalla vain positiivisesti: ”Ilmasta käsin pystytään omin toimenpitein suorittamaan tätä rajavalvontaa. Se on varmasti merkittävin ura, mistä lähdetään.”

Haastateltavat kokevat myös hahmontunnistamisen ja lämpökamerat rajavalvonnan tulevaisuuden kehityssuunniksi, jolloin partion tehtävänä on kiinniottotilanne:

”Sinne ei tarvitse lähettää partiota paikalle katsomaan koiran kanssa, mitkä jäljet siellä maassa on: tekniset ratkaisut ja mahdollisuudet ovat tulossa. Niitä on jo erilaisia prototyyppisiä olemassa, mitkä eivät vielä toimi, esimerkiksi hahmontunnistus: automaattisesti tunnistetaan, onko se ihminen vai hirvi.”

Lentokaluston, hahmontunnistamisen ja lämpökameroiden lisäksi tulevaisuuden mahdollisuuksiksi haastateltavat mainitsevat akkujen kapasiteetin ja zoomaustehokkuuden paranemisen. Nämä kaikki mahdollisuudet, joita haastateltavat liittävät rajavalvonnan tulevaisuuteen, ovat sidoksissa teknologian kehittymiseen. Tilannetietoisuus maastorajalla on tärkeää ehkäisevien toimien ja toimivien reaktioiden kannalta (National integrated border management... 2020: 6–7). Tilannetietoisuuden parantamisen vuoksi kehitys kohdistetaan muun muassa liikkeentunnistuksen hallintaan. Liikkeentunnistamiseen sisältyy myös identifioinnin mahdollistaminen kaikissa olosuhteissa, jopa pimeässä. Tilannetietoisuutta kehitetään Euroopan unionin tasolla.

Haastateltavat kokevat tulevaisuuden mahdollisuudeksi myös rajatarkastusten automatisaation, koska he kokevat, että tämä sujuvoittaisi rajan ylittävää liikennettä. Haastateltavat eivät kuitenkaan käsittele sitä, millaisia uhkia automatisointiin liittyy. Rajatarkastusten automatisaatio tarkoittaa sitä, että käyttöön otetaan esimerkiksi sormenjälkitunnistimia sekä muita teknisiä välineitä siten, että tarkastuksessa ei välttämättä ole ollenkaan mukana ihmistä:

”On menossa sellainen Älykkäät rajat -hanke. Eli teknistä valvontaa pyrittäisiin mahdollisimman paljon lisäämään, jotta ihmistyö niin sanotusti helpottuisi, vaikka eihän sitä voi korvata, mutta minä uskon, että se [tekninen valvonta] lisääntyy koko ajan. Helsinki-Vantaalla [lentoasemalla] tulee automaattisia rajatarkastuksia varmasti koko ajan lisää ja lisää. Samalla lailla teknisen valvonnan lisääntyminen maastorajalla – uskon, että sekin tulee joskus tulevaisuudessa lisääntymään aika paljon. Minun mielestäni, jos miettii tuota rajavalvontaa, että käydään koiralla läpi se raja, niin sehän on tavallaan... Se on toimiva ratkaisu, mutta onhan se tavallaan melko vanhanaikaista.”

”Jos ajatellaan rajatarkastuksia, kun asiakas tulee siihen tiskille niin... Jotenkin sen asiakkaan ja sen rajatarkastajan välinen kohtaaminen, että jos siihen saataisiin jotenkin sellaista automaatiota. Koska jos ajatellaan, että vaikka liikennemäärät lisääntyvät paljon, niin sehän vaan tarkoittaa sitä, että ihmisiä pitää rekrytoida lisää tänne.”

Haastateltavat kokevat teknologian kehityksen ja teknillistymisen yksinomaan mahdollisuudeksi tulevaisuudessa eivätkä koe, että siihen liittyy uhkia eivätkä he tuo esille eettisiä kysymyksiä liittyen

teknologisten laitteiden käyttöön. Eräs haastateltavista kuitenkin kertoo, että liiallinen teknillistyminen voi olla jopa huono asia:

”Minä pitäisin jopa huonompana suuntauksena sitä, että on niin tavattomasti teknillistynyt tämä tehtäväkenttä. Siinä toisaalta sitten taas rajamiesten kunto on, mitä sattuu ja vaikka heillä tietysti on niitä tietynlaisia velvoitteita hoitaa sitä omaa kuntoaan ja on kaikki testaukset ja muut. – – On siinä paljon hyvääkin, mutta myös sellaisia epäedullisia asioita.”

Biometrisen valvonnan leviämisessä on kyse myös turvallisuuskysymysten laajenemista eri elämäntilanteille (Wæver 1997). Aiemmin biometrinen valvontaa käytettiin lähinnä sotilaallisilla aloilla, mutta samaan aikaan, kun on tapahtunut globalisaatiota, biometrinen valvonta on levinnyt myös rajoille sekä etenkin maahanmuuttoon ja terrorismiin liittyviin kysymyksiin (Dillon 2002). Rajatarkastusten automatisaatio tehostaisi haastateltavien mukaan rajatarkastuksia, jolloin myöskään rajavartijoita ei tarvitsisi heidän mukaansa palkata lisää. Toisaalta haastateltavat toivovat, että teknologialla ei korvata liian paljon henkilöstöä. Rajatarkastusten automatisaatio koetaan siis teknologian kehityksen mahdollistamaksi tulevaisuuden kehityssuunnaksi, mutta samalla haastateltavat kohdistavat siihen epävarmuustekijöitä.

Abomharan ym. (2019: 260) mukaan yksityisyyttä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta, jotka ovat yksityisyyden ja kansallisen turvallisuuden ristiriita, yksityisen omaisuuden ja rajariskianalyysin ristiriita sekä sisäänrakennettu yksityisyyden suoja (kuva 4).

Kuva 4. Yksityisyyden ja teknologian välinen suhde sisältää sekä uhkia että mahdollisuuksia. (Lähde: Walters 2002; Häkli 2008; Hall 2015; Abomhara ym. 2019; Safety & Security of U.S. Borders s.a., mukailen)

Abomharan ja muiden (2019: 260) kolmen näkökulman mukaan yksilöiden yksityisyys joutuu vastakkain kansallisen turvallisuuden edistämisen kanssa, koska rajatarkastuksissa vaaditaan biometrisiä tunnistuskeinoja, kuten sormenjälkiä ja kasvokuvaa. Toisaalta rajavalvonnassa tulee pystyä identifioimaan rajanylittäjä asiakirjojen henkilöksi, johon keinoksi eräs haastateltavista toteaaakin Älykkäät rajat -konseptin. Tällöin ihmisen tulee luovuttaa yksityisiä tietojaan kansallisen

turvallisuuden ylläpitämiseksi. Toisaalta, kun henkilö luovuttaa yksityisiä tietojaan tarkastuksissa, on hänen henkilöllisyyttään vaikeampi varastaa (Hall 2015: 99; Safety & Security of U.S. Borders s.a.).

Riskinä biometrinen, henkilökohtaisten tietojen keräämisessä on se, että tiedot saattavat päätyä eri tarkoitukseen, kuin mikä oli alkuperäinen tarkoitus (Abomhara ym. 2019: 264–265). Tällainen väärinkäyttö voi ilmentyä joko sisä- tai ulkopuolelta. Sisäänrakennetulla yksityisyyden suojalla tarkoitetaan puolestaan sitä, että henkilöiden tunnistamisen mahdollistavat tiedot korvataan keinotekoisilla tunnisteluilla, joita vain niiden lukemiseen valtuutetut henkilöt voivat lukea. Biometrinen tunnistuslaitteiden toiminta ei aina ole neutraalia, vaan ne voidaan ohjelmoida ohjaamaan lisätarkastukseen esimerkiksi tiettyjen valtioiden kansalaisia tai ulkoisten piirteiden perusteella, jotka usein perustuvat etnisyyteen tai uskontoon (Walters 2002; Häkli 2008).

Teknologian kehityksellä voidaan samanaikaisesti vahvistaa ihmisten yksityisyyttä ja – sen vastakohtana – asettaa henkilökohtaisten tietojen väärinkäytön mahdollisuus merkittäväksi (Dantcheva ym. 2016). Biometrisia tunnistusmenetelmiä käyttämällä ihmisten henkilöllisyyttä on vaikeampi varastaa, mutta toisaalta ihmisen piirteitä voidaan teknologian avulla arvioida epäeettisesti (Woodward 2001). Esimerkiksi ihmisen sormenjäljestä on mahdollista saada selville hänen etnisyytensä, jolloin ihmisiä voidaan ohjata lisätarkastuksiin henkilökohtaisten piirteiden vuoksi, vaikka automaattisten tunnistusmenetelmien voidaan kokea olevan neutraaleja (Dantcheva ym. 2016).

Haastateltavat liittävät tulevaisuuden mahdollisuuksiin myös reaaliaikaisen tilannekuvan määrän lisääntymisen ja laadun paranemisen, mikä tehostaisi rajavalvontaa, kun saadaan koko ajan mahdollisimman aukottomasti ajankohtaista materiaalia valtioiden väliseltä rajalta. Haastateltavat tiedostavat uusien laitteiden käyttöönoton olevan kallista, mutta samalla he uskovat siihen, että Suomen valtio on halukas rahoittamaan rajaturvallisuuden ylläpitoa miljoonilla euroilla. Biometrisen teknologian hyödyntäminen rajaturvallisuuden parantamisessa, rajan ylittävän liikenteen tehokkuuden lisäämisessä ja petosten havaitsemisessa on myös kustannustehokasta (Abomhara ym. 2019: 260). Biometrisen teknologian käytön lisääntymisellä on siis kaksi puolta, joista toinen on sen tehokkuus ja toinen yksilöiden oikeus yksityisyyteen. Ongelmaksi muodostuu se, jos tietoja käytetään väärin tarkoituksiin ja rajanylittäjiä erotellaan esimerkiksi kansalaisuuden perusteella (Dantcheva ym. 2016).

Rajavalvonnan kehityksen pääpainopisteet keskittyvät havainnoinnin ja identifioinnin mahdollistamiseen kaikissa sääolosuhteissa, johon kuuluvat myös pimeänäkökyvyn parantaminen ja miehittämättömien pienoiskopterien kehittäminen, joten haastateltavien kokemat tulevaisuuden mahdollisuudet ovat jo osin toteutuneet (National integrated border management... 2020: 7). Myös rajatarkastusten automatisointi on osa rajatarkastusten strategisia tavoitteita (National integrated border management... 2020: 8). Vaikka haastateltavat kokevatkin teknologian kehityksen ja teknillistymisen mahdollisuuksiksi parantaa rajavalvontaa, esittää useampi heistä huolen siitä, että rajavartijoiden määrää vähennettäisiin entisestään. Haastateltavat kokevat tämän haasteeksi etenkin rajavartijoiden muissa tehtävissä kuin rajaturvallisuudesta huolehtimisessa. Esimerkiksi he kertovat harvaan asutun alueen ihmisten tarpeisiin vastaamisen, jossa tulee esille rajavartijoiden monipuolinen työnkuva Kainuun rajavartioston alueella.

5.4.2 Liikkuvuuden ennakoimattomuus, henkilöstön riittämättömyys ja hybridiuhat haasteina

Haastateltavat luettelevat tulevaisuuden rajavalvonnan haasteiksi liikkuvuuden ennakoimattomuuden, henkilöstön ja infrastruktuurin riittämättömyyden, koulutuksen vähäisyyden sekä hybridiuhat. Liikkuvuuden ennakoimattomuuteen haastateltavat yhdistävät erityisesti suuret pakolaisjoukot ja sen taustalla rauhattoman maailmantilanteen; yhdessä maassa tapahtuvat asiat vaikuttavat globalisaation kautta muihin maihin ja median kautta tieto niistä levittyy nopeasti (Pizam & Mansfeld 2006).

Haastateltavat mainitsevat tulevaisuuden haasteeksi erityisesti suurten ihmisjoukkojen liikkuvuuden ennakoimattomuuden. Vuonna 2015 Suomeen saapui pakolaisia 32 000 eikä heidän tuloonsa ollut varauduttu, mikä näkyi hallitsemattomuutena Suomen sisällä (Tuohinen & Kähkönen 2015). Haastateltavat kertovat, että pakolaisuus ja rauhaton maailmantilanne tuottavat suunniteltavaa rajavalvonnalle niiden ennakoimattomuuden vuoksi:

”– – pakolaisten liikkuminen suuressa määrin ja sitten ilmastonmuutos, joka sen pakolaisliikkeen voi myös aiheuttaa suurelta osin. Tietysti sodat ja erilaiset kriisit ympäri maapalloa voivat aiheuttaa niitä [pakolaisten liikkeitä]. Eli niiden myötäähän voi tulla sellaista hallitsematonta ihmisten paikanvaihtamista, mikä on suuri haaste.”

”– – rajavartijan rooli on vain ja ainoastaan sitten sen kovan tilanteen hoitaminen, jos tällaista [pakolaisten liikkumista] alkaa tapahtua. Poliittisella tasollahan nämä asiat täytyy hoitaa sillä tavalla jo hyvissä ajoin, että esimerkiksi Venäjän viranomaiset eivät löysäilisi.”

Kainuun rajavartioston alueelle ei ole kohdistunut pakolaisten tuloa, mutta vuoden 2015 tapahtumien seurauksena mahdolliseen, äkkinäiseen suureen ihmismäärän tuloon on varauduttu. Kainuun rajavartioston alue kattaa suuren osan Suomen ja Venäjän välisestä rajasta ja on siten haavoittuva alue, mikäli rajan yli kohdistuisi ennakoimaton suuri ihmisvirta (Prokkola 2019b). Ennakoimattomuudessa korostuu myös se, että valtioiden on tehtävä yhteistyötä rajan yli, jotta raja-alueiden sietokyky olisi parempi. Eräs haastateltavista tuo kuitenkin esille näkökulman siitä, että huolenaiheet pakolaisuudesta voivat olla turhia:

”Tämäähän oli mielenkiintoinen juttu silloin [vuonna] 1991, kun Neuvostoliitto hajosi ja silloin ruvettiin kauheasti puhumaan ja varautumaan kovasti, että sieltä tulee tuhansittain, jopa kymmenin tuhansittain pakolaisia. Täällähän aloitettiin kovat varautumistoimet niin rajaviranomaisten puolelta, poliisiviranomaisten puolelta, puolustusvoimien puolelta, kuntien puolelta ja kaikelta, että jos tällainen yllättävä tapaus [tulee], sitäähän ei voi estää. Niitä ihmisiä ei voi ampua siihen rajalle, vaan ne on päästettävä maahan ja sen jälkeen niitä on ruvettava huoltamaan. – – Mutta kas kummaa, nämä pelot olivat täysin aiheettomia. Mitään ei tapahtunut. Ne olivat ihan yksittäisiä tapauksia, jotka sitten saattoivat Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä tulla tänne.”

Jo 1980-luvulla suuren pakolaismäärän suuntautuessa Eurooppaan pakolaisten spontaania liikkumista pidettiin suurimpana uhkana, koska Euroopan valtioilla ei ollut keinoja hallita tulijoiden liikkeitä (Loescher 1989: 618–623). Näistä pakolaisista suuri osa saapui tällöin itsenäisesti, mikä oli tilanne myös vuonna 2015 (Tuohinen & Kähkönen 2015). Haastateltavien vastauksista on havaittavissa myös se, että he kokevat juuri pakolaisuuden pohjimmaiset syyt haasteina, sillä ne aiheuttavat

hallitsematonta liikkuvuutta. Näitä pakolaisuuden pohjimmaisista syistä ovat esimerkiksi sodat ja väkivalta, sekasorto ja tulevaisuuden epävarmuus sekä ympäristölliset ja taloudelliset syyt (Loescher 1989: 618–622; Prokkola 2019a). Haastateltavat korostavat erityisesti ilmastonmuutoksen merkitystä pakolaisuuden aiheuttajana, jolloin puhutaan ilmastopakolaisuudesta, mikä voi olla etenkin tulevaisuudessa merkittävässä osassa.

Useampi haastateltavista huomioi tulevaisuuden uhkana myös hybridiuhan, joka voisi kohdistua Venäjän puolelta Suomeen aiheuttaen epävakautta ja epävarmuutta:

”Siellä [Venäjällä] heillä on omat valvontajärjestelmänsä. Ne saattavat olla ehkä paljon paremmat, kuin mitä täällä Suomessa... Oli se tapaus silloin [vuonna] 2015, kun talvella tuolla pohjoisessa Lapissa alkoi tulla Venäjän puolelta näitä pakolaisia... Silloin varmaan Venäjän viranomaiset testasi – näin oletan – tämän Suomen järjestelmän, että miten suomalaiset reagoivat tähän. Mutta sitten, kun Sauli Niinistö meni sinne [Venäjälle] neuvottelemaan Vladimir Putinin kanssa ja puhui asiat halki, niin sehän loppui justiinsa.”

Rajat ylittävien suhteiden ja vuorovaikutuksen on siis oltava kunnossa, jotta ennakoimattomaan liikkuvuuteen osattaisiin paremmin varautua. Hybridiuhkien rinnalle haastateltavat nostavat mahdollisen korruption tiedostamisen tärkeyden ja oikeaoppisen käyttäytymisen, jos sellaista kohtaa:

”No sehän [korruptio] on sitä, että ilmaisia lounaita ei ole, se lähtee ihan siitä. Minusta Suomessahan tilanne on varsin hyvä. Eli viranomaiseen täytyy pystyä luottamaan siinä määrin, että rahalla viranomaista ei voi ostaa eikä millään muullakaan etuudella, ja siitä on pidettävä tiukasti kiinni, että suomalaiset viranomaiset pysyvät sen yläpuolella. En missään nimessä ole [kohdannut korruptiota], mutta olen miettinyt ihan tällaista klassista lounasesimerkkiä, että kenen kanssa kannattaa käydä ilmaisella lounaalla. – – Tästä on puhuttu paljon [ja] tämä tietysti liittyy tällaisiin hybridiuhkiin. Meiltähän tietysti joku voi yrittää tiedustella ja kysellä kaikenlaista ja koittaa saada meidät johonkin nalkkiin. Hyvin tarkkana kannattaa olla, että mitä missäkin puhuu, kenen kanssa puhuu ja kenen kanssa nauttii niitä ilmaisia lounaita erityisesti, jos suuntautuu sitten tuonne Venäjän puolelle.”

Muutama haastateltavista kertoo sekä tämänhetkiseksi että tulevaisuuden haasteeksi korruption, mikä näkyy esimerkiksi Venäjän sisämaan rajatarkastuspisteiden työntekijöiden lahjomisena:

”Venäjän sisämaassa on erilaisia tarkastuspisteitä useitakin, niin niiden läpi pääseminen... Käytännössä rahahan se on, mikä puhuu. Venäjän keskiansio on sellainen kolmesataa euroa kuukaudessa niin varmasti kelpaa [raha].”

Korruptio ja hybridiuhat heikentävät valtioiden välistä yhteistyötä ennakoimattomien muuttoliikkeiden hallitsemisessa. Haastateltavat arvelevat Venäjän korruption syyksi muun muassa alhaisen tulotason. Hybridiuhkien kohdalla yhteistyö on epäluotettavaa, sillä yhteisen hyvän sijaan toinen valtio voi yrittää horjuttaa naapurivaltiota, jonka viranomaisten kanssa se tekee yhteistyötä (Hybridiuhkiin varautuminen 2020).

Wendtin (1992) valtioiden välisten suhteiden malleista Suomen ja Venäjän voidaan ajatella nykyään olevan ystävyysvaiheessa, jolloin sotaa ei enää koeta oikeudenmukaisena tapana selvittää kiistoja. Toisaalta Suomen ja Venäjän väliset suhteet ovat ailahtelevat ja Venäjältä puhutaan arvaamattomana naapurimaana, mikä viittaisi kilvoittelun vaiheeseen, jolloin sota on mahdollinen, mutta valtiot

mieluummin tunnustavat toinen toistensa oikeudet. Sotien aikaan kyseessä on ollut vihamielisyyden vaihe, mikä tarkoitti jatkuvia konflikteja valtioiden välillä. Myös useampi haastateltavista kokee Venäjän arvaamattomana naapurimaana, jonka seuraavista liikkeistä ei ole varmuutta. He kokevat kuitenkin, että suhteet ovat muuttuneet tarkasteluajanjakson aikana avoimemmiksi ja läheisemmiksi.

Schengenin näkökulmasta ajateltuna Venäjästä on muodostettu alue, joka voi muodostaa uhan Schengen-alueen toiminnalle (Dekalchuk 2014). Tästä ovat esimerkkinä viisumivaatimukset, muuttoliike sekä tarkkaan valvottu Schengen-alueen ulkoraja, joka Suomen ja Venäjän välinen raja on. Schengen-alue tuottaakin toiseutta esimerkiksi Suomen ja Venäjän rajalla siten, että venäläisiltä vaaditaan viisumi Suomeen tullessa, mutta norjalaiset ja ruotsalaiset voivat saapua Suomeen ilman viisumia. Suomi on siis Euroopan unioniin liittyessään joutunut tietynlaisten toimintatapojen ja määräysten alaiseksi, jolloin se ei voi itsevaltaisesti toimia Venäjän vastaisella rajalla, vaan on seurattava yhteisiä määräyksiä ja säännöksiä.

Eräs haastateltavista tuo esille sen kuinka paljon enemmän ja monipuolisempaa yhteistyötä voitaisiin tehdä, jos Suomen ja Venäjän välillä olisi viisumivapaus. Haastateltava pohtii myös sitä, että viisumivapaudesta olisi taloudellista hyötyä, jolloin molempien valtioiden raja-alueet hyötyisivät siitä. Haastateltava ottaa kuitenkin huomioon mahdollisen rikollisuuden lisääntymisen:

”Viisumivapaus molemmin puolin rajaa sujuvoittaisi paljon. Tietysti voisi olla niin, että siinä tulisi jonkun verran rikollisuuden lisääntymistä, mutta kyllä se lisäisi meidän [Suomen ja Venäjän] kansojen kulttuurin – ja kaikennäköistä – yhteistoimintaa ja sitten sujuvoittaisi näitä tehtäviä. Siitä todennäköisesti olisi jo ihan taloudellista säästöä.”

Suomen kuullessa Euroopan unioniin, viisumivapautta Suomen ja Venäjän välille ei voida myöntää (Mikä Frontex on? 2020). Jos Suomen ja Venäjän välillä olisi viisumivapaus, voisi olla, että valtioiden rajojen läheisyyteen muodostuisi uusia kasvun keskittymiä ja alue vaurastuisi (Martinez 1996). Kuitenkin nykyisessä Suomen ja Venäjän välisessä vuorovaikutustyyllissä raja on jakajana, mikä vaikuttaa raja-alueiden mahdollisuuksiin kehittyä kasvukeskittymiksi (Brednikova 2000: 32). Positiivisten viisumivapauden seurausten lisäksi myös negatiivisten seurausten, kuten järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin ja ei-toivotun maahanmuuton toiminta helpottuisi (Papageorgiou 2018: 2).

Euroopan unioni on alueellinen ryhmittymä moninapaisessa taloudellisessa maailmassa, jolloin Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat yhtä suurta aluetta (Bialasiewicz ym. 2005, 334). Tällaisella alueellistamisella on voitu vahvistaa valtioiden raja-alueita, mikä on havaittavissa esimerkiksi Suomen Norjan ja Ruotsin vastaisilla rajoilla. Tällaisella alueellistamisella Venäjä on suljettu yhtenäisen alueen ulkopuolelle ja sen vastaista rajaa valvotaan tiukasti (Connolly 1991). Eriarvoisuus on helppo huomata esimerkiksi siinä, että Euroopan unionin jäsenmaan kansalainen saa liikkua vapaasti unionin sisällä maasta toiseen, kun taas Euroopan unionin ulkopuolisen valtion kansalaisen liikkuminen on paljon vaikeampaa ja säännöstellympää (Assmuth 2012).

Haastateltavat kokevat uhaksi myös sen, että teknologialla korvataan liikaa henkilöstön määrää. Haastateltavat kokevat tärkeäksi sen, että on partioita, jotka työskentelevät maastossa eikä heitä korvata teknologialla:

”Toivottavasti henkilöstö ei vähene enää yhtään tästä, vaan että olisi myös sitä fyysistä henkilöstöä lähdössä tuonne tehtäviin ja uskon, että se perustehtävä säilyy melko

pitkälle samana, mitä on tälläkin hetkellä. Tuskin kovin paljoo tulee sellaista [muutosta] ellei sitten poliittiset päättäjät keksi joitakin uusia tehtäviä.”

Myös fyysisten rakennelmien riittävyttä epäillään, kun rajanylityskulukiihteen odotetaan kasvavan:

”Jos se [rajanylityskulukiihteen] lisääntyisi niin siinä [rajanylityspaikan] laajentamisen tarvetta tulisi pakostakin, molemmin puolin niin Vartiuksen puolella kuin taas Venäjällä Lytän puolella. Kesällä, kun on paljon henkilöliikennettä, niin siinä on kolme kaistaa, mihin otetaan esimerkiksi Venäjän puolella ihmisiä. Niin kyllä siellä saattaa jonakin vilkkaana päivänä melko pitkät jonot olla niitä autoja; rekathan ajavat ja junat tarkastetaan erikseen radan päällä.”

Osa haastateltavista kokee infrastruktuurin olevan puutteellista ja samaan asiaan liittyen haastateltavat pohtivat sitä, että rajavartijoita tarvitaan enemmän rajanylityspaikoille töihin. Rajavartioiden määrän ja infrastruktuurin vajavaisuuden lisäksi haastateltavat toivoisivat enemmän henkilöstön kouluttamista. Tätä he perustelevat sillä, että rajavartijan tehtäväkenttä on todella laaja ja joissakin tehtävissä he toimivat jopa harvemmin kuin kerran vuodessa, jolloin kertaukselle on tarvetta:

” – – olisi enemmän resursseja käytettävissä jo palveluksessa olevan henkilöstön kouluttamiseen. Meillä on tosi laaja tehtäväkenttä. On monenlaisia tehtäviä [ja] joissakin tehtävissä toimitaan ehkä kerran vuodessa [tai] vielä harvemmin. Minusta olisi älyttömän hyvä, että meitä koulutettaisiin sitten kuitenkin vähän laajemmin ja enemmän näihin kyseisiin hommiin.”

Toisaalta osa haastateltavista on sitä mieltä, että henkilöstö on tarpeeksi koulutettua, mikä saattaa selitettyä haastateltavien eri työtehtävillä rajavartiostossa.

Tärkeimpien alueiden tilannekuva on rakennettu kiinteillä ja liikuteltavilla teknisillä valvontavälineillä ja muilla alueilla koira on tärkein havainnoija (National integrated border management... 2020: 6). Haastateltavat korostavat koiran tärkeyttä rajavalvonnassa ja uskovat, että se tulee säilyttämään asemansa rajavalvonnassa eikä sitä korvata teknologialla:

” – – koirat eivät varmasti tule häviämään koskaan käytännössä. Vaikka tekniikka kehittyy kuinka paljon [tahansa] niin sellaista anturia ei ole vielä olemassa, mikä ihmisen jäljen haistaa maasta. – – Koira pitää paikkansa kuitenkin.”

Haastateltavat kokevat, että vaikka teknologian kehitys on ollut suuri vaikuttaja rajavartioiden työn muutokseen, koira on ja pysyy: ”Edelleen se, mitä mediassa on paljon rummutettu, että tekniikka pystyy havaitsemaan, mutta ei sitten kuitenkaan etsimään ihmistä täysin maastosta. Siinä koira on edelleen se paras ja varmin työväline.” Eräs haastateltavista kuitenkin toteaa, että rajan läpikäyminen koiran kanssa on toimiva tapa, mutta hänen näkökulmastaan vanhanaikaista.

Suomen Rajavartiolaitoksen tavoitteisiin kuuluu partioiden valmiuskyvyn kehittäminen, johon sisältyy valmius erikoistilanteisiin (National integrated border management... 2020: 7). Myös erilaisten epävarmuussuunnitelmien, riskialuevalmiuden, kansallisen lainsäädännön, rekisteröitymiskyvyn ja viranomaisten välisen yhteistyön kehittäminen kuuluu Suomen Rajavartiolaitoksen tavoitteisiin. Näissä tavoitteissa kuvastuu haastateltavien mainitsemia asioita,

kuten pakolaisten ennakoimaton liikkuvuus, kokemustenvaihtopartiot suomalaisten ja venäläisten partioiden välillä itärajalla sekä viranomaisten yhteistyö sekä valtion sisällä että kansainvälisesti.

Myös erilaisten tautien leviäminen on globalisaation vaikutuksesta laajempaa ja nopeampaa kuin menneisyydessä (Ghaderi ym. 2017: 554). Keväällä 2020 pandemiaksi levinnyt covid-19 näytti myös sen, kuinka suuriin toimiin on ryhdyttävä taudin hillitsemiseksi (Heiskanen 2020). Pandemian hillitsemiseksi valtiot sulki rajojaan, kiellettiin kokoontumiset ja joissain maissa jopa ulkona liikkuminen ilman erityistä lupaa. Haastateltavat eivät maininneet epidemioista tai pandemiasta mitään luultavasti siksi, että haastattelut olivat lokakuussa 2019, jolloin covid-19 ei vielä ollut ihmisten tietoisuudessa.

On myös tärkeää huomata, että suurten ihmisjoukkojen ennakoimaton liikkuminen on yhteydessä globalisaatioon. Globalisaation myötä ylirajainen liikkuminen on kasvanut merkittävästi: ihmisten, palveluiden ja pääoman liikkuminen rajojen yli on globalisaation seurausta (Papageorgiou 2018: 2). Ennakoimattomasta liikkumisesta keskusteltaessa on olennaista huomata kuitenkin se, että kaikkea arvaamatonta liikkumista ei koeta uhaksi, kuten matkailijoiden kasvavaa liikkumista rajojen yli. Toisaalta covid-19 on muuttanut ihmisten ajatuksia myös siitä, mistä matkailijoiden halutaan saapuvan ja millaisia asenteita heihin kohdistuu.

Globalisaation aikana ihmisten jakaminen eri ryhmiin on vahvistunut, mikä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka helppoa ihmisten on ylittää tietty raja (Balibar 2002: 79). Suurten ihmisjoukkojen, kuten pakolaisten, liikkuminen koetaan uhaksi, sillä sen koetaan horjuttavan yhteiskuntaa. Myös järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi liitetään usein näihin ryhmiin. Toisaalta haastateltavat korostavat sitä, että menneisyyden tapahtumista, kuten vuoden 2015 pakolaisten ennakoimattomasta liikkumisesta ja määrästä, on opittu ja että niiden pohjalta on kehitetty uusia toimintatapoja, jotka voidaan ottaa käyttöön nopeasti.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa selvitin, miten Suomen rajavalvonta, keskittyen Kainuun rajavartiostoon, on muuttunut viidenkymmenen vuoden aikavälillä, millaista se on nykyään ja mitä sen tulevaisuudesta ajatellaan. Tutkimuksessa selvitin, miten Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on muuttunut 1970-luvulta 2010-luvun loppuun mennessä ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet muutoksiin. Tutkimuksen kohteena olivat myös rajavartijoiden työnkuvan muutokset samalla aikavälillä sekä syyt näihin muutoksiin. Viidenkymmenen vuoden aikavälin muutosten lisäksi selvitin, millaisia piirteitä haastateltavat liittävät Kainuun rajavartioston alueeseen ja miten nämä piirteet näkyvät rajavartijoiden työssä nykypäivänä. Kolmantena ajallisena näkökulmana oli tulevaisuus ja selvitin, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita haastateltavat liittävät rajavalvonnan tulevaisuuteen.

Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö rajavalvonnassa on muuttunut tarkasteluajanjakson aikana monipuoliseksi ja avoimeksi. Tutkimuksessa ilmeni, että rajavalvonnan yhteistyötä ovat hoitaneet koko tarkasteluajanjakson aikana rajavaltuutetut. Suomen ja Venäjän väliset suhteet ovat kuitenkin näkyneet yhteistyössä, vaikka yhteistyö 1970- ja 1980-luvuilla, kylmän sodan aikaan, oli todella rutiininomaista ja selkeää. Neuvostoliiton hajoaminen vaikutti Suomen ja Venäjän väliseen yhteistyöhön vapauttavasti, vaikka tuohon aikaan odotettiin mahdollista pakolaisten tuloa Suomeen rajan yli.

Teknologian kehityksen avustamana Suomi ja Venäjä voivat olla nopeasti yhteydessä toisiinsa ja viestiä mahdollisista luvattomista rajanylittäjistä viiveettä. Raja-alueet ovatkin nykyään erilaisten liikevirtojen kohdealueina, mikä vaatii luottamuksellista yhteistyötä valtioiden välillä, jotta liikkuvuutta voitaisiin hallita. Muutokset maailman geopoliittisissa suhteissa, ympäristökatastrofit ja sodat vaikuttavat rajojen toimintaan ja esimerkiksi pakolaisten ennakoimattoman liikkumisen hallitseminen edellyttää nopeaa reagointikykyä ja kansainvälistä yhteistyötä. Vaikka moni haastateltavista kokee Venäjän arvaamattomana valtiona, korostavat he kuitenkin laajempien, globaalien ilmiöiden olevan tulevaisuudessa haaste, johon on varauduttava. Varautuminen edellyttää jatkuvaa tilannetietoisuutta ja henkilöstön kouluttamista sekä riittävää henkilöstön määrää.

Tulevaisuuden rajavalvonnan mahdollisuuksia on kuitenkin monia, mitkä teknologian kehitys mahdollistaa. Automatisaatio ja miehittämätön pienoiskopterivalvonta voivat olla vastauksia tulevaisuuden haasteisiin. Toisaalta voi olla, että jotkin teknologiset keksinnöt havaitaan ongelmallisiksi vasta sitten, kun niitä on käytetty pidempään. Teknologian kehitys kuitenkin mahdollistaa rajan valvonnan kaikissa olosuhteissa pimeänäkökameroilla ja hahmontunnistimilla. Haastateltavien kokemukset teknologian kehityksen antamista mahdollisuuksista perustuvat pitkälti rajavalvonnan virallisiin tavoitteisiin, suunnitelmiin ja kehityskohteisiin.

Rajavartioiden työ on muuttunut merkittävästi viidenkymmenen vuoden tarkasteluajanjakson aikana. Ilmaisineläköistä ja jälkikentistä on siirrytty kameroiden valvontapäätteiden tarkasteluun ja partiointiin autoilla. Maailman muuttuessa on myös rajavalvonnan muututtava, jotta sillä voidaan vastata ajankohtaisiin haasteisiin. Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja Schengeniin ovat myös antaneet uusia tehtäviä rajavartijoille ja toimintatapoja, joita on noudatettava. Enää rajavartijat eivät valvo vain Suomen rajoja vaan voivat olla mukana Euroopan yhteisissä tehtävissä hallitsemissa esimerkiksi pakolaisten liikkumista. Teknillistyminen ja teknologian kehitys ovat antaneet rajavartijoille mahdollisuuden kattaa yhä laajemman alueen partiointin pienemmällä henkilöstömäärällä. Myös Suomen sisäiset muutokset näkyvät rajavartioiden työssä, kuten rajavartioiden valtuuksien lisääntymisenä, kun muu virkavalta on siirtynyt kauemmas rajan läheisyydestä. Vaikka moni asia on tarkasteluajanjakson aikana muuttunut, on rajaturvallisuudesta huolehtiminen säilynyt rajavartioiden päätehtävänä. Tutkimuksessa käsitelty tarkasteluajanjakso on melko pitkä, jolloin muutokset vaikuttavat suurilta, mutta ne ovat kuitenkin tapahtuneet asteittain.

Kainuun ja Koillismaan pitkät välimatkat ja harva-asutus ilmenevät rauhallisuutena rajavartioiden työssä. Haastateltavien esittämä ajatus asutuksen edelleen vähenemisestä voisi muuttaa rajavartioiden työtä merkittävästi tulevaisuudessa. Maailma on tällä hetkellä kuitenkin murroksessa covid-19-pandemian vaikutuksesta ja ei ole selvää vielä, vaikuttaako se Kainuun rajavartioston alueeseen väestöä kasvattavasti, jos ihmiset alkavat hakeutua maaseudulle ja suosia etätyötä. Toistaiseksi rajavartijat ovat Kainuun ja Koillismaan harvaan asuttujen alueiden yleisiä viranomaisia, jotka hoitavat muidenkin viranomaisten tehtäviä sallituilla alueilla. Rajan koskemattomuuden takaamisen lisäksi rajavartijoilla on tärkeä tehtävä yleisen turvallisuuden tunteen luojina Kainuussa ja Koillismaalla.

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu sopi hyvin tähän tutkimusaiheeseen, koska se ei ole menetelmänä liian rajoittava vaan joustava ja mukautuva. Haastateltavat kertoivat myös paljon konkreettisia esimerkkejä muun muassa pelastustehtävistä ja tavallisista työpäivistä heidän aikanaan, mikä toi tutkimustuloksiin elävyyttä ja monipuolisuutta. Suuremmalla haastateltavien määrällä olisi

voitu saada vielä erilaisia näkemyksiä selville, mutta jo näissä haastatteluissa ilmeni, että näkemykset ja kokemukset esimerkiksi tulevaisuuden haasteista ja mahdollisuuksista olivat keskenään todella samanlaisia. Seuraavaksi olisi mielenkiintoista selvittää, miten covid-19 on muuttanut ja muuttaa rajojen merkitystä ja niiden toimintaa tulevaisuudessa.

Lähteet

- Abomhara, M., Y. S. Yayilgan, M. Shalaginova & Z. Székely (2019). Border control and use of biometrics: reasons why the right to privacy cannot be absolute. *Teoksessa* Friedewald, M., M. Önen, E. Lievens, S. Krenn & S. Fricker (toim.): *Privacy and identity*, 259–271. Springer, Cham.
- Abraham, J. K. (2021). Surveillance as norm. *Teoksessa* Malhotra S., K. Sharma & S. Dogra (toim.): *Inhabiting cyberspace in India*, 25–34. Springer, Singapore.
- Al Abkal, S., R. Talas, S. Shaw & T. Ellis (2020). The application of unmanned aerial vehicles in managing port and border security in the US and Kuwait. *International Journal of Maritime Crime & Security* 1:1, 26–33.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. p. 331 s. Vastapaino, Tampere.
- Amoore, L. (2006). Biometric borders: governing mobilities in the war on terror. *Political Geography* 25: 3, 336–351.
- Assmuth, L. (2012). Rajat, raja-alueet ja rajanylitykset. *Janus* 20:3, 295–301.
- Asylum applications in industrialized countries: 1980–1999 (2001). UNHCR. 22.4.2020. <<https://www.unhcr.org/3c3eb40f4.pdf>>
- Atzili, B. (2012). *Good fences, bad neighbors*. 310 s. University of Chicago Press, London.
- Balibar, É. (2002). *Politics and the other scene*. 176 s. Verso, London.
- Bhatia, R. (2013). Biometrics and face recognition techniques. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering* 3: 5, 93–99.
- Bialasiewicz, L., S. Elden & J. Painter (2005). The constitution of EU territory. *Comparative European Politics* 3, 333–363.
- Bizaer, M. (2020). Neighbours close borders with Iran as virus concerns rise. *Al Jazeera*. 20.4.2020. <<https://www.aljazeera.com/news/2020/02/neighbours-close-borders-iran-virus-concerns-rise-200223160135283.html>>
- Brednikova, O. (2000). From Soviet 'Iron Curtain' to 'post-Soviet window to Europe': discursive reproduction of the Russian-Finnish border. *Teoksessa* Ahponen, P. & P. Jukarainen (toim.): *Tearing down the curtain, opening the gates*, 25–37. SoPhi, Jyväskylä.
- Broeders, D. & J. Hampshire (2013). Dreaming of seamless borders: ICTs and the pre-emptive governance of mobility in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39: 8, 1201–1218.
- Brown, W. (2017). Border barriers as sovereign swords: rethinking walled states in light of the EU migrant and fiscal crises. *Political Geography* 59, 1–10.
- Caplan, J. & J. C. Torpey. (2001). *Documenting individual identity: the development of state practices in the modern world*. 415 s. Princeton University Press, Princeton.
- Ceyhan, A. (2008). Technologization of security: management of uncertainty and risk in the age of biometrics. *Surveillance & Society* 5:2, 102–123.

- Christopherson, S., J. Michie & P. Tyler (2010). Regional resilience: theoretical and empirical perspectives. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 3: 1, 3–10.
- Clerc, L. & K. Elo (2014). *Aatteesta instituutioksi*. 447 s. Avain, Helsinki.
- Collinson, S. (1993). *Beyond borders: West European migration policy towards the 21st century*. 115 s. Royal Institute of International Affairs, London.
- Connolly, W. (1991). Democracy and territoriality. *Millennium: Journal of International Studies* 20: 3, 463–484.
- Csernaton, R. (2018). Constructing the EU's high-tech borders: Frontex and dual-use drones for border management. *European Security* 27: 2, 175–200.
- Dantcheva, A., P. Elia & A. Ross (2016). What else does your biometric data reveal? A survey on soft biometrics. *IEEE Transactions on Information Forensics and Security* 11: 3, 441–467.
- Dekalchuk, A. (2014). Schengen borders in practice: facts about Finland (and Russia). *Higher School of Economics Research Paper No. WP BRP 05/IR/2014*. <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2498374>>
- Dijstelbloem, H. & A. Meijer (2011). *Migration and the new technological borders of Europe*. 208 s. Palgrave Macmillan, Basingstoke.
- Dillon, M. (2002). Network Society, network-centric warfare and the state of emergency. *Theory, Culture and Society* 19: 4, 71–79.
- Doll, M. & J. Gelberg (2015). Establishing, crossing and expanding borders. Teoksessa Wille, C., R. Reckinger, S. Kmec & M. Hesse (toim.): *Spaces and identities in border regions*, 15–24. Transcript, Bielefeld.
- Donnan, H. & T. Wilson (1999). *Borders: frontiers of identity, nation and state*. 200 s. Berg, Oxford.
- Esri, Kunnat (2020). ArcGis Pro.
- Esri, Valtio (2021). ArcGis Pro.
- Euroopan unionin historia (2020). Euroopan unioni. 26.4.2021. <https://europa.eu/european-union/about-eu/history_fi>
- Europeans tighten borders as Turkey opens the gates to refugees (2020). *Al Jazeera*. 20.4.2020. <<https://www.aljazeera.com/news/2020/02/europeans-tighten-borders-turkey-opens-gates-refugees-200228085448988.html>>
- Fingerroos, O. (2004). *Haudatut muistot*. 464 s. SKS, Helsinki.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: the birth of the prison*. 333 s. Vintage Books, Michigan.
- Ghaderi, Z., B. Saboori & M. Khoshkam (2017). Does security matter in tourism demand? *Current Issues in Tourism* 20: 6, 552–565.

- Golunov, S. (2012). *EU-Russian border security: challenges, (mis)perceptions, and responses*. 209 s. Taylor and Francis, Hoboken.
- Graziano, M. (2018). *What is a border?* 112 s. Stanford Briefs, Stanford.
- Green, E. (2012). On the size and shape of African states. *International Studies Quarterly* 56: 2, 229–244.
- Hakala, P. (1994). Viro ja Venäjä aiotaan julistaa turvallisiksi. *Helsingin Sanomat*. 22.4.2020. <<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003299149.html>>
- Hall, R. (2015). *The transparent traveler*. 226 s. Duke University Press, Durham.
- Halminen, L. & H. Mahlamäki (2020). Saksa aikoo selvittää ulos epidemiasta kännykkäsovelluksen avulla – Suomessa edes valmiuslaki ei salli tietosuojan kajoamista. *Helsingin Sanomat*. 31.3.2020. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006459132.html>>
- Harle, V. & S. Moisio (2000). *Missä on Suomi?* 304 s. Vastapaino, Tampere.
- Heiskanen, H. (2020). Koronavirus pani globalisaation tauolle – historiassa pandemiat ovat aina seuranneet ihmiskunnan kehitystä. *Helsingin Sanomat*. 24.4.2020. <<https://yle.fi/uutiset/3-11271465>>
- Henriksen, A. & J. Ringsmose (2015). Drone warfare and morality in riskless war. *Global Affairs* 1: 3, 285–291.
- Herbst, J. (2014). *States and power in Africa*. 2 p. 311 s. Princeton University Press, Princeton
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme (2011). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. 3. p. 213 s. Yliopistopaino, Helsinki.
- Huusko, J. (2020). EU yrittää estää koronaviruksen leviämistä – ja pelkää samalla, että jäsenmaat alkavat sulkea rajoja viruksen vuoksi. *Helsingin Sanomat*. 20.4.2020. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006418187.html>>
- van Houtum, H. (1998). *The development of cross-border economic relations*. 279 s. CentER, Tilburg.
- Hybridiuhkiin varautuminen (2020). Sisäasiainministeriö. 20.1.2020. <<https://intermin.fi/hybridiuhat>>
- Häkli, J. (2008). Konfliktit ja symbolinen väkivalta – geopolitiikkaa kehon tilassa. *Terra* 120: 3, 147–157.
- Häyrynen, M. (2005). *Kuvitettu maa*. 220 s. SKS, Helsinki.
- Häyrynen, M. (2006). Rajoja tilassa ja ajassa. *Alue ja ympäristö* 35: 2, 1–2.
- Isatšenko, I. (2005). Rajat ja maisemat. *Idäntutkimus* 4, 53–54.
- Is there a difference between the European Union and the Schengen Area? (2021). ETIAS. 16.3.2021. <<https://www.etiasvisa.com/etias-questions/is-there-difference-between-the-european-union-and-schengen-area>>

- Jensen, O. (2016a). Drone city – power, design and aerial mobility in the age of “smart cities”. *Geographica Helvetica* 71, 67–75.
- Jensen, O. (2016b). New ‘Foucauldian boomerangs’: drones and urban surveillance. *Surveillance & Society* 14: 1, 20–33.
- Jeskanen, J. (2020). Venäjä ei päästä kansalaisiaan mökeille Suomeen, vaikka Suomi päästäisi. *Helsingin Sanomat*. 4.4.2021. <<https://www.hs.fi/paivanlehti/14102020/art-2000006668749.html>>
- Jukarainen, P. (2003). Raja railona aukeaa. *Idäntutkimus* 4: 10–19.
- Jutikkala, E. & K. Pirinen (1999). *Suomen historia: asutuksen alusta Ahtisaareen*. 5. p. 434 s. WSOY, Helsinki.
- Kahler, M. (2006). *Territoriality and conflict in an era of globalization*. 354 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Kainuu-ohjelma (2020). Kainuun liitto. 4.4.2021. <https://kainuunliitto.fi/assets/uploads/2020/05/Kainuu-ohjelma_netti.pdf>
- Kainuu lukuina (2021). Kainuun liitto. 4.4.2021. <<https://kainuunliitto.fi/tietopalvelut/tilastot/>>
- Kainuun rajavartiosto (2020). Rajavartiolaitos. 23.4.2021. <<https://raja.fi/kainuun-rajavartiosto>>
- Kainuun rajavartioston organisaatio ja yhteystiedot (2020). Rajavartiolaitos. 23.4.2021. <<https://raja.fi/kainuun-rajavartioston-organisaatio>>
- Kainuun Venäjä-strategia 2020 (2014). Kainuun liitto. 19.4.2020. <https://www.kainuunliitto.fi/sites/default/files/kainuun_venaja_strategia_13082014.pdf>
- Karppinen, S. (2002). Huumeturismi rehottaa Kostamuksessa. *Kaleva*. 12.11.2020. <<https://www.kaleva.fi/huumeturismi-rehottaa-kostamuksessa/2400462>>
- Kireev, A. (2015). State border. *Teoksessa* Sevastianov, S., J. Laine & A. Kireev (toim.): *Introduction to border studies*, 98–117. Dalnauka, Vladivostok.
- Kohti parempaa palvelua – Ulkomaalaisvirastosta Maahanmuuttovirasto 1.1.2008 (2007). Migri. 23.4.2020. <https://migri.fi/uutishuone/tiedote/-/asset_publisher/kohti-parempaa-palvelua-ulkomaalaisvirastosta-maahanmuuttovirasto-1-1-2008> 21
- Koivuranta, E. (2016). Presidentti Niinistö: rajasopimus syntyi suomalaisten tahdosta, ei Venäjän. *Yle uutiset*. 13.4.2016. <<https://yle.fi/uutiset/3-8808386>>
- Kononen, V. (2004). Venäjän federaatio ja alueellinen yhteistyö. *Teoksessa* Liikanen I. & P. Virtanen (toim.): *Rajayhteistyö, EU ja Venäjä*. Karjalan tutkimuslaitos, Joensuu.
- Koronavilkku on nyt julkaistu – lataa sovellus puhelimeesi! (2020). Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. 29.9.2020. <<https://thl.fi/fi/-/koronavilkku-on-nyt-julkaistu-lataa-sovellus-puhelimeesi->>
- Kosonen, M. & J. Pohjonen (1994). *Isänmaan portinvartijat*. 607 s. Otava, Helsinki.
- Kratochwil, F. (1986). Of systems, boundaries, and territoriality. *World Politics* 39: 1, 27–52.

- Kravchenko, S. & D. Karpova (2020). The rationalization of the surveillance: from the ‘society of normalization’ to the digital society and beyond. *Montenegrin Journal of Economics* 16: 3, 197–206.
- Kumppanuus- ja yhteistyösopimus (1997). Euroopan komissio. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L 327*. 7.5.2021. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:70f7046b-4dca-476f-a80a-8438fe467bbb.0004.02/DOC_1&format=PDF>
- Kunnioita yksityisyyttä (2019). Droneinfo. 6.4.2020. <https://www.droneinfo.fi/fi/kunnioita_yksityisyytta>
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka*. 265 s. Vastapaino, Tampere.
- Laine, J. (2015). A historical view on the study of borders. *Teoksessa* Sevastianov, S., J. Laine & A. Kireev (toim.): *Introduction to border studies*, 14–32. Dalnauka, Vladivostok.
- Lavenex, S. (2001). *The Europeanisation of Refugee Policies: between human rights and internal security*. 246 s. Ashgate, Hampshire.
- Leggeri, F. (2020). Foreword. Frontex. 4.4.2020. <<https://frontex.europa.eu/about-frontex/foreword/>>
- Leisti, T. (2016). Norjalaistutkijat: itärajan pakolaiset eivät olleen Venäjän juoni. *Yle uutiset*. 30.8.2016. <<https://yle.fi/uutiset/3-9128359>>
- Leonárd, S. (2010). EU border security and migration into the European Union: frontex and securitisation through practices. *European Security*, 19: 2, 231–254.
- Loescher, G. (1989). The European community and refugees. *International Affairs* 65: 4, 617–636.
- Longo, M. (2018). *The politics of borders*. 268 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lounasmeri, L. & J. Kortti (2020). Campaigning between East and West: Finland and the Cold War in the presidential campaign films of Urho Kekkonen. *Cold War History* 20: 3, 329–348.
- Lyon, D. (2006). *Theorizing surveillance*. 351 s. Willan Publishing, Michigan.
- Marin, A. (2006). Integration without joining? Neighbourhood relations at the Finnish-Russian border. *DIIS Working Paper* No. 2006: 14. Danish Institute for International Studies, Copenhagen.
- Martinez, O. (1996). *U.S.-Mexico borderlands: historical and contemporary perspectives*. 264 s. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.
- Melkas, J. (1983). *Kostamus – Kainuun ihme*. 109 s. Monistus- ja kuvakeskus, Oulu.
- Mikä Frontex on? (2020). European border and coast guard agency. 20.4.2020. <<https://frontex.europa.eu/language/fi/>>
- Møller, B. (2000). Borders, territoriality and the military in the third millennium. *COPRI working papers* No. 2000: 27. Copenhagen Peace Research Institute, Copenhagen.

- Monar, J. (2005). The European Union's 'integrated management' of external borders. *Teoksessa* DeBardeleben, J. (toim.): *Soft or hard borders? Managing the divide in an enlarged Europe*, 145–161. Aldershot, Ashgate.
- Monar, J. (2006). The external shield of the area of freedom, security and justice: progress and deficits of the integrated management of external EU borders. *Teoksessa* de Zwaan, J. W. & F. A. N. J. Goudappel (toim.): *Freedom, security and justice in the European Union*. T. M. C. Asser Press, The Hague.
- Mozur, P., R. Zhong & A. Krolik (2020). In coronavirus fight, China gives citizens a color code, with red flags. *The New York Times*. 31.3.2020.
<<https://www.nytimes.com/2020/03/01/business/china-coronavirus-surveillance.html>>
- National integrated border management strategy 2018–2021 (2020). Rajavartiolaitos. 22.1.2020.
<https://www.raja.fi/download/75718_30778162_IBM_taitotyö_Rajavartiolaitos_v1_nettili.pdf?1e09e48b9accd688>
- Na zapadnom fronte zhdut peremen (2011). *TKS*. 20.4.2020.
<<https://www.tks.ru/news/nearby/2011/08/01/0016>>
- Niemenkari, A. (2002). The Finnish border security concept. *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces Working Paper No. 7*. DCAF, Geneva.
- Nordås, R. & N. P. Gleditsch (2007). Climate change and conflict. *Political Geography* 26: 6, 627–638.
- Nykänen, M. (2020). Kuvat: Moskovaan ja Pietariin julistettiin ulkonaliikkumiskielto – valvotaan kasvojentunnistuksella. *Iltalehti*. 31.3.2020.
<<https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/daf64ed1-159e-4109-ab29-b12477208851>>
- Orav, A. & A. D'Alfonso (2018). Smart borders: EU entry/exit system. *European Parliament*. 20.4.2020. <<http://brexitlegal.ie/wp-content/uploads/2019/08/Smart-Borders-People.pdf>>
- Paananen, E. (2000). Puolan romaneja virtaa Turun kautta Suomeen. *Helsingin Sanomat*. 22.4.2020.
<<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003856449.html>> 22
- Paasi, A. (1995). The social construction of peripherality: the case of Finland and the Finnish-Russian border area. *Teoksessa* Eskelinen, H. & F. Snickars (toim.): *Competitive European peripheries*, 235–258. Springer, Berlin.
- Paasi, A. (1996). *Territories, boundaries and consciousness*. 376 s. John Wiley & Sons Inc, Chichester.
- Paasi, A. (1998). Boundaries as social processes: territoriality in the world of flows. *Geopolitics* 3: 1, 69–88.
- Paasi, A. (2002). Place, boundaries, and the construction of Finnish territory. *Teoksessa* Häkli, J. & D. Kaplan (toim.): *Boundaries and place*, 178–199. Rowman & Littlefield Publishers, Oxford.

- Paasi, A. (2020). Political borders. Maantieteen tutkimusyksikkö, Oulun yliopisto. 7.5.2021.
<https://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:OWakyLfC0rkJ:scholar.google.com/+paasi+2020&hl=fi&as_sdt=0,5>
- Pakolaiskriisi Lapissa opetti varautumista (2019). *Savon Sanomat*. 7.3.2020.
<<https://www.savonsanomat.fi/paakirjoitukset/Pakolaiskriisi-Lapissa-opetti-varautumista/1336780>>
- Papageorgiou, V. (2018). The externalization of European borders. *Center for International Strategic Analyses, Research Paper No. 23*. 20.4.2020.
<https://www.researchgate.net/profile/Vasilis_Papageorgiou3/publication/324780431_The_Externalization_of_European_Borders/links/5ae1d993aca272fdaf8e8183/The-Externalization-of-European-Borders.pdf>
- Partanen, J. (2017). *Turvana rajalla*. 276 s. Pohjois-Karjalan rajavartiosto.
- Pavy, E. (2020). Lissabonin sopimus. Euroopan parlamentti. 26.4.2021.
<<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/5/lissabonin-sopimus>>
- Pickering, S. & L. Weber (2006). *Borders, mobility and technologies of control*. 222 s. Springer, Dordrecht.
- Pizam, A. & Y. Mansfeld (2006). Toward a theory of tourism security. *Teoksessa Mansfeld, M. & A. Pizam (toim.): Tourism, security and safety: from theory to practice*, 1–27. Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Prokkola, E.-K. (2019a). Border cities. *Teoksessa Orum A. (toim.): The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies*. Wiley, New York.
- Prokkola, E.-K. (2019b). Border-regional resilience in EU internal and external border areas in Finland. *European Planning Studies* 27: 8, 1587–1606.
- Radil S. M., J. C. Pinos & T. Ptak (2020). Borders resurgent: towards a post-Covid-19 global border regime? *Space and Polity*. 7.5.2021.
<<https://doi.org/10.1080/13562576.2020.1773254>>
- Rajavartiolaitoksen tilinpäätös 2019 (2020). Rajavartiolaitos. 1.10.2020.
<https://www.raja.fi/download/79089_Tilinpaaatos_2019.pdf?ed38540aba11d888>
- Ronkainen, R. (1981). *Kostamus ja sen rakentaminen kaivoskaupungiksi*. 80 s. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos, Oulu.
- Rudnitsky, J. & E. Pismennaya (2020). Russia closes border with China to people, not goods. *Bloomberg*. 20.4.2020. <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-30/russia-closing-border-with-china-to-affect-people-not-goods>>
- Ruxandra, I. (2012). Borders, migration, and the changing nature of sovereignty. *Studia Europaea* 57: 4, 75–95.
- Sack, R. (1986). *Human territoriality*. 272 s. Cambridge University Press, Cambridge.

- Safety & Security of U.S. Borders: Biometrics (s.a.). 31.3.2020. Travel State Government.
<<https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas/visa-information-resources/border-biometrics.html>>
- Salminen, M.-M. & A. Moshes (2009). Practise what you preach. *Finnish Institute of International Affairs* No. 2009: 18. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere.
- Salminen, S. (2020). Poliisi aloittaa ihmisten 24/7 -valvonnan Uudellamaalla – sakkokäytäntö kiristyy, jopa kameratolpat ja kopterit avuksi. *Iltalehti*. 3.4.2020.
<<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/3972733d-b4b5-46f5-9b46-c8e2a658025b>>
- Schengen-alue ja yhteistyö (2020). Europa. 26.4.2021. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133020>>
- Seppälä, A. (2004). *Muukalainen ja virkavalta*. 205 s. Työministeriö, Helsinki.
- Shiskov, B., S. Hristozov, M. Janssen & J. van den Hoven (2017). Drones in land border missions: benefits and accountability concerns. *International Conference on Telecommunications and Remote Sensing 2017: Proceedings of the 6th International Conference on Telecommunications and Remote Sensing*, 77–86.
- Smith, M. E. (2006). *Aztec culture: an overview*. 24.4.2020.
<<http://www.public.asu.edu/~mesmith9/1-CompleteSet/Smith-AztecCulture-WWW.pdf>>
- Sokolska, I. (2020). Nizzan sopimus ja Euroopan tulevaisuutta käsittelevä valmistelukunta. Euroopan parlamentti. 26.4.2021.
<<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/4/nizzan-sopimus-ja-euroopan-tulevaisuutta-kasitteleva-valmistelukunta>>
- Sokolska, I. (2021). Maastrichtin ja Amsterdamin sopimukset. Euroopan parlamentti. 26.4.2021.
<<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/3/maastrichtin-ja-amsterdamin-sopimukset>>
- Statistical & qualitative data analysis software: about NVivo (2021). Kent State University. 4.4.2021. <<https://libguides.library.kent.edu/statconsulting/NVivo>>
- Suomen tie jäsenyyteen (2021). Ulkoministeriö. 16.3.2021. <<https://eurooppatiedotus.fi/suomi-ja-eu/suomen-tie-jasenyteen/>>
- Takkunen, J. (2020). Miksi Turkki avasi rajansa Euroopan unionin suuntaan? *Yle uutiset*. 23.4.2020.
<<https://yle.fi/uutiset/3-11236064>>
- Talvisodan monumentti (2019). Raateen portti. 30.8.2019.
<<https://www.raateenportti.fi/talvisodan-monumentti/>>
- The state of the world's refugees 2000: fifty years of humanitarian action* (2000). UNHCR. 340 s. Oxford University Press, Oxford.
- Tuohinen, P. & V. Kähkönen (2015). Orpo Ruotsin rajatarkastuksista: Suomeen ehkä vähemmän turvapaikanhakijoita – Sipilä: Suomella ei tarvetta vastaavaan. *Helsingin Sanomat*. 30.4.2021. <<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002865836.html>>

- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 158 s. Tammi, Helsinki.
- Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. p. 182 s. Tammi, Helsinki.
- Venäjä koskeva Euroopan unionin yhteinen strategia (1999). Euroopan komissio. *Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L 157*. 7.5.2021. <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1be2c668-1089-4c73-848d-440c44e30076.0001.02/DOC_1&format=PDF>
- Vision, mission & values (2020). Frontex. 4.4.2020. <<https://frontex.europa.eu/about-frontex/vision-mission-values/>>
- Walters, W. (2002). Mapping Schengenland: denaturalizing the border. *Environment and Planning D: Society and Space* 20, 561–580.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International organization*, 46: 2, 391–425.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. 452 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- Woodward, J. D. (2001). *Biometrics: facing up to terrorism*. 23 s. Rand, California.
- Wæver, O. (1997). *Concepts of security*. 387 s. Department of Political Science, Copenhagen.
- Zyikov, A. & S. Sevastianov (2015). Transborder relations. *Teoksessa Sevastianov, S., J. Laine & A. Kireev (toim.): Introduction to border studies*, 118–138. Dalnauka, Vladivostok.
- Älykkäät rajat -kokonaisuus parantaa EU:n rajaturvallisuutta (s.a.). Sisäministeriö. 7.5.2021. <<https://intermin.fi/rajaturvallisuus/alykkaat-rajat>>
- Älä lennä tällä (2020). Droneinfo. 4.4.2020. <https://www.droneinfo.fi/fi/ala_lennata_taalla>

Liitteet

Liite 1

Haastattelurunko

Haastattelurunko on sama kaikille haastateltaville, mutta en oletta, että kaikki haastateltavat vastaavat kaikkiin kysymyksiin, vaan se riippuu virasta ja haastateltavan omista tehtävistä.

Taustatiedot

1. Syntymävuosi
2. Päätoimi
3. Virkanimike (rajavartija, konemestari, upseeri...)
4. Oletteko toimineet muissa viroissa?
5. Millaisia tehtäviä virkaanne kuuluu?
6. Työpaikka (rajanylityspaikka, rajavartioasema...)
7. Miten päädyitte rajavartiostoon töihin?
8. Milloin aloititte rajavartiostossa?
9. (Milloin lopetitte rajavartiostossa?)
10. Oletteko olleet ainoastaan Kainuun rajavartiostossa töissä?

Alkuun rajavartijan tehtävät

1. Mitä rajavartijan tehtäviin kuuluu?
2. Mikä on mielestänne rajavartijan tärkein tehtävä?
3. Millaisia ominaisuuksia rajavartijan tehtävä vaatii?
4. Millaisia pelastus- ja avustustehtävät useimmiten ovat?
5. Millaisia tullivalvonta- ja poliisitehtäviä rajavartija saa suorittaa?
6. Minkä kokoisia partiot yleensä ovat?
7. Millaisia mahdollisuuksia rajavartijalla on erikoistua urallaan?
8. Mitkä ovat rajavartijoiden yleisimpiä työpaikkoja?

Näkökulmia

1. Rajavyöhyke

- a. Ovatko eläinten rajanylitykset ongelma? Esimerkiksi metsästäjien koiria päätyy Venäjän puolelle. Miten toimitaan?
- b. Miten kotieläinten rajanylityksiä pyritään estämään?
- c. Onko usein ongelmia esimerkiksi eksyneiden matkailijoiden kanssa?
- d. Onko ihmisillä toisinaan väärinkäsityksiä esimerkiksi rajavyöhykkeellä liikkumisesta?
- e. Oletteko kohdanneet välinpitämättömyyttä lakeja kohtaan?

2. Yhteistyö

- a. Onko yhteistyö Venäjän ja Suomen rajavalvonnan välillä toimivaa? Miten se ilmenee? Eroaako Kainuun rajavartioston alue muusta Suomesta?
- b. Mitä kehitettävää rajavalvonnan yhteistyössä Suomen/Kainuun rajavartioston ja Venäjän välillä on?

- c. Onko yhteistyö Suomen/Kainuun rajavartioston ja Venäjän välillä lisääntynyt?
- d. Onko yhteistyö Suomen/Kainuun rajavartioston ja Venäjän välillä monipuolistunut?
- e. Onko Kainuun maantieteellinen sijainti auttava tekijä yhteistyön näkökulmasta? Jos on, miten ilmenee?
- f. Millaiset yhteydet viranomaisilla on toisiinsa rajan molemmin puolin?
- g. Kuinka rajalla otetaan huomioon se, että kyseessä on Schengen-raja?
- h. Millaisia vaatimuksia Suomella on Euroopan Unionin puolelta?
- i. Millaisia toimenpiteitä on pakolaisten varalle?
- j. Millaista erilaista rajaa ylittävää rikollisuutta on? Onko jonkin yksittäisen osa suurempi kuin toisten?
- k. Oletteko kohdanneet korruptiota rajalla?

3. Menneisyys ja nykyaika

- a. Onko teknologian kehityksellä ollut vaikutusta rajavalvontaan?
- b. Millaista tekniikkaa on käytössä ja miten se on muuttunut?
- c. Kuinka paljon työnteke on muuttunut aloittamisestanne lähtien?
- d. Millaiset asiat ovat korostuneet rajavartioidinnissa eri aikoina? (Esimerkiksi Suomen itsenäistymisen jälkeen, toisen maailmansodan aikana, kylmän sodan aikana ja nykyään?)
- e. Miten Rajavartiolaitos yrittää estää laitonta maahantuloa?
- f. Osallistuuko Kainuun rajavartiosto harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluiden tuottamiseen? Jos kyllä, miten?
- g. Miten rajanylitykset ovat jakautuneet Kainuun rajavartioston alueen kaikilla rajanylityspaikoilla lentokentät mukaan lukien?
- h. Millainen merkitys Vartius-Lyttä -rajanylityspaikalla on?

4. Tulevaisuus

- a. Millaisia muutoksia ajattelette tapahtuvan rajavalvonnan tulevaisuudessa?
- b. Millaisia mahdollisuuksia ja haasteita näette rajavalvonnan tulevaisuudessa? (Esimerkiksi rikollisuus, taloudellinen eriarvoisuus, sotien ja levottomuuksien aiheuttamat väestöliikkeet)

Loppukysymykset

1. Mikä on/oli parasta työssänne?
2. Jos voisitte toivoa mitä tahansa rajavalvonnan tulevaisuuteen liittyen, millainen tämä haavekuva olisi?

Liite 2

Terve!

Opiskelen pääaineenani maantiedettä Turun yliopistossa. Teen pro gradu -tutkielmani liittyen rajavalvontaan. Tutkielmaa varten teen haastatteluja, joilla kerään aineistoa tutkimukseen.

Käytän haastatteluanne vain tähän opinnäytetyöhön. Säilytän haastattelun (ml. äänitiedoston, mahdolliset muistiinpanot ja haastattelun tekstiversion) opinnäytetyön valmistumiseen ja hyväksymiseen asti. Tietoja käsittelen salasanasuojatulla henkilökohtaisella tietokoneellani. Tietoja käytetään yliopiston yleisen edun mukaisen tehtävän toteuttamiseen ja tietosuojalakiin perustuen (Lue lisää: www.utu.fi/fi/tietosuoja/Tietosuojailmoitus/).

Huomioitahan, että tutkimus on julkinen eli haastattelussa voidaan käsitellä vain julkisen tason tietoa (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 6. luku: 22-25 §).

En käytä nimeänne, eikä teitä voida tunnistaa valmiissa tutkielmassa.

Halutessanne saatte itseänne koskevat osiot opinnäytetyöstä nähtävillenne ennen kuin viimeistelen tutkimuksen. Lisäksi voitte olla minuun yhteydessä liittyen antamiinne tietoihin ( ).

[ ] Haluan nähdä opinnäytetyön minua käsittelevän osan ennen tutkimuksen julkaisua.

Allekirjoituksella annan suostumukseni ylläesitettyihin pyyntöihin:

_____
Allekirjoitus

_____
Nimen selvennys

_____
Aika ja paikka